

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε.

ΤΜΗΜΑ **ΝΟΜΙΚΗΣ**

ΤΟΜΕΑΣ Α΄ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ

ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2014-2015

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της Ροζέτας του Φετί Λιμολάρη

A.M. 1314

ΤΙΤΛΟΣ

***Επίδραση της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης
στο μέλλον του παθόντος***

Επιβλέποντες

Βάγιας Παναγιωτόπουλος, Λέκτορας Α΄ Ιδιωτικού Δικαίου του Τμήματος Νομικής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Κωνσταντίνος Καραγιάννης, Λέκτορας Α΄ Ιδιωτικού Δικαίου του Τμήματος Νομικής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Γεώργιος Γεωργιάδης, Επίκουρος Καθηγητής Α΄ Ιδιωτικού Δικαίου του Τμήματος Νομικής
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΑΘΗΝΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2016

Copyright, Ροζέτα Φ. Λιμολάρη, 2016

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All rights reserved. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσεως, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

*Επίδραση της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης
στο μέλλον του παθόντος*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Εισαγωγή (σελ. 5)

1. Ερμηνευτικά ζητήματα γύρω από την ΑΚ 931 (σελ. 5)
2. Συνταγματικό υπόστρωμα της ΑΚ 931 (σελ. 7)

II. Αρχική διατύπωση της ΑΚ 931 - Εφαρμογή της «ιδία δε εις την αποκατάσταση γυναικός» (σελ. 8)

III. Η ΑΚ 931 μετά την τροποποίησή της με τον νόμο περί ισότητας (Ν.1329/1983) (σελ. 12)

1. Η αντιμετώπιση της τροποποίησης μέσα από τη νομολογία (σελ. 12)
2. Διαχρονικό δίκαιο (σελ. 21)

IV. Προϋποθέσεις εφαρμογής (σελ. 22)

1. Έννοια αναπηρίας - παραμόρφωσης (σελ. 22)
2. Το μέλλον του παθόντος (σελ. 26)
3. Οι πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις, ιδίως μετά την υπ' αριθμόν 670/2006 απόφαση του Αρείου Πάγου (σελ. 47)

V. Το ζήτημα της αυτοτέλειας της εκ της ΑΚ 931 αξιώσεως (σελ. 59)

VI. Νομική φύση της αξίωσης κατά την ΑΚ 931: Αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή ηθικής βλάβης (σελ. 63)

1. Πρακτική σημασία του ζητήματος (σελ. 64)
2. Η θέση της θεωρίας και της νομολογίας (σελ. 64)
3. Η από συστηματικής απόψεως σχέση της ΑΚ 929 με την ΑΚ 931 (σελ. 67)
4. Η από συστηματικής απόψεως σχέση της ΑΚ 932 με την ΑΚ 931 (σελ. 68)

VII. Συμπέρασμα - Επίλογος (σελ. 72)

Ενδεικτική βιβλιογραφία και αρθρογραφία (σελ. 75)

I. Εισαγωγή

1. Ερμηνευτικά ζητήματα γύρω από την ΑΚ 931

Αποτελεί καίριας και μείζονος σημασίας η έννοια της αδικοπραξίας στον χώρο του Αστικού Δικαίου και ειδικότερα στο Ενοχικό Δίκαιο. Ως αδικοπραξία νοείται κατά τη διάταξη του άρθρου 914 ΑΚ: «Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει». Οι διατάξεις που ρυθμίζουν τις ενοχές από αδικοπραξία είναι αυτές των άρθρων 914 έως 938 ΑΚ. Το ειδικότερο υποσύστημα των άρθρων 928 - 931 ΑΚ ρυθμίζει την έκταση της αποκαταστατέας ζημίας λόγω προσβολής της ζωής, του σώματος ή της υγείας του ζημιωθέντος αλλά και τα ειδικά θέματα που ανακύπτουν σχετικά με αυτήν. Ιδιαίτερη θέση στο χώρο των αδικοπραξιών καταλαμβάνει η διάταξη του άρθρου ΑΚ 931, με την οποία ο νομοθέτης επέλεξε να ρυθμίσει εκείνες τις περιπτώσεις στις οποίες η εκ της αδικοπραξίας προκαλούμενη στο θύμα αναπηρία ή παραμόρφωση επιδρά ιδιαίτερα δυσμενώς στο οικονομικό, επαγγελματικό, και κοινωνικό μέλλον αυτού. Στο κείμενο της ΑΚ 931 ορίζεται ότι: «*Η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του*»¹.

Η διάταξη, ενώ δείχνει απλή από γραμματικής απόψεως, αποδείχθηκε η πλέον δυσερμήνευτη στο χώρο των αδικοπραξιών, τόσο για τους εφαρμοστές του δικαίου όσο και για τους θεωρητικούς. Η αντιμετώπιση της από τη νομολογία και τη θεωρία υπήρξε περιπετειώδης, με νομολογιακές παλινδρομήσεις, αντιφατικές αποφάσεις και θεωρητική διαπάλη. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, ιδιαίτερα προβλήματα δημιουργεί τόσο η ερμηνευτική ανάλυσή της όσο και η πρακτική εφαρμογή της.

Οι ερμηνευτικές αυτές δυσκολίες που προέκυψαν, μπορεί να οφείλονται στις έξι τελευταίες λέξεις που υπήρχαν αρχικά «*ιδία δε εις την αποκατάστασιν γυναικός*», οι οποίες αφαιρέθηκαν με τον νόμο περί ισότητας, ωστόσο όμως επηρεάζουν την τελλογοική ερμηνεία, προσέγγιση και εφαρμογή της διάταξης του άρθρου ΑΚ 931. Ενδεχομένως για την πολυκύμαντη

¹ Βλ. Κλάππα Η., Πρόσφατες Νομολογιακές εξελίξεις αναφορικά με τον χαρακτήρα και τις προϋποθέσεις επιδίκασης της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 ΑΚ, Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου (ΕΣυγκΔ) 2009, σελ. 354 επ., αναφέρει ότι σύμφωνα με το Σχέδιο της Συντακτικής Επιτροπής του Αστικού Κώδικα (άρθρο 548) ως πηγές της 931 ΑΚ, χρησιμοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο τα άρθρα 1326 του αυστριακού ΑΚ (ABGB) «*Ist die verletzte Person durch die Misshandlung verunstaltet worden; so muss zumal, wenn sie weiblichen Geschlechts ist, insorfen auf diesen Umstand Rücksicht genommen warden, als ihr besseres Fortkommen dadurch verhindert warden kann*», 842 του γερμανικού ΑΚ (BGB) και 1538 του βραζιλιάνικου ΑΚ, επίσης παραπέμπει, για τις πηγές της διάταξης ΑΚ 931, σε Κρητικό Αθ. σημείωση κάτω από την ΑΠ 1320/1988, Ελληνική Δικαιοσύνη (ΕλλΔνη) 1990, σελ. 777 επ. και Ονουφριάδη Ον., Το τροχαίο ατύχημα, 1999, σελ. 457. Για τη συγκριτική προσέγγιση της διάταξης βλ. στο τρίτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας του Αχιλλέα Παπαδόπουλου, με τίτλο Ζητήματα υπολογισμού της αποζημίωσης στην αδικοπρακτική ευθύνη, Πορίσματα από την επισκόπηση της ελληνικής νομολογίας, Η ζημία από αναπηρία ή παραμόρφωση: ερμηνευτική προσέγγιση της ΑΚ 931, σελ.118-127.

νομική διαδρομή της να φταίει και ο τρόπος με τον οποίο αυτή είναι διατυπωμένη. Πρώτον, η ατελής γραμματική διατύπωση της διάταξης, με την φράση «*λαμβάνεται ιδιαιτέρως υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης*». Με την γραμματική αυτή διατύπωση δημιουργούνται αμφιβολίες σχετικά με την αυτοτέλεια της, δίνοντας την εντύπωση ότι έχει επικουρικό χαρακτήρα σε σχέση κατά κύριο λόγο με την διάταξη του άρθρου 929 ΑΚ. Επίσης γεννάται σύγχυση με την επιλογή αυτής της διατύπωσης, διότι δεν συνηθίζεται όταν πρόκειται για επιμέτρηση περιουσιακής ζημίας². Θα λέγαμε, ότι το να λαμβάνεται υπόψη η αναπηρία ή η παραμόρφωση και η επίδραση στο μέλλον του παθόντος, μας παραπέμπει σε ένα πεδίο διακριτικής ευχέρειας που έχει ο εφαρμοστής του δικαίου. Δεύτερον, η επιλογή του όρου «*αποζημίωση*» στη διάταξη, «*κατά την επιδίκαση της αποζημιώσεως*», η αναφορά της διάταξης σε αποζημίωση, ίσως να δείχνει την πρόθεση του νομοθέτη για περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της ΑΚ 931 μόνο στις μέλλουσες περιουσιακές ζημίες. Τέλος, τα ερμηνευτικά προβλήματα της διάταξης ίσως να προκύπτουν και λόγω της συστηματικής ένταξης της ΑΚ 931 στο περί αποζημιώσεως κεφάλαιο του Αστικού Κώδικα, στο οποίο καταλαμβάνει θέση μετά την ΑΚ 929 («*Σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας*») και πριν την ΑΚ 932 («*Ικανοποίηση της ηθικής βλάβης*»), με αποτέλεσμα να δημιουργείται η εντύπωση ότι η ΑΚ 931 εντάσσεται στο πλαίσιο της ΑΚ 929.

Τα κυριότερα ερμηνευτικά ζητήματα που γεννά η διάταξη του άρθρου ΑΚ 931 είναι: *Πρώτον, η επίδραση που θα έχει η αναπηρία ή η παραμόρφωση στο μέλλον του παθόντος, ήτοι στο οικονομικό, επαγγελματικό και κοινωνικό μέλλον του, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο θα υπολογισθεί η έκταση της επίδρασης αυτής, δηλαδή σε ποια έκταση θα εμφανισθούν οι ζημίες από την αναπηρία ή την παραμόρφωση. Το θέμα αυτό έχει και δικονομική σημασία, σε επίπεδο απόδειξης, αλλά και ουσιαστική σημασία ως προς το πεδίο εφαρμογής της διάταξης. Στο δίκαιο αποζημίωσης, κατά τον υπολογισμό και την επιδίκαση μελλουσών ζημιών, παρουσιάζονται συχνά δυχέρειες, πόσο μάλλον στην περίπτωση της διάταξης του άρθρου ΑΚ 931, όπου οι συνέπειες αυτές από την αναπηρία ή την παραμόρφωση εκτείνονται σε όλη τη διάρκεια ζωής του θύματος, αφού πρόκειται για αλλοίωση της ίδιας της υπόστασης του θύματος ως προσώπου. Δεύτερον, ποιος είναι ο χαρακτήρας της αξίωσης της ΑΚ 931; Με άλλα λόγια ποια είναι η νομική φύση της ζημίας που αποκαθίσταται με την ΑΚ 931. Αποκαθίσταται με αυτήν η περιουσιακή ζημία του παθόντος, δηλαδή οι οικονομικές συνέπειες της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στην περιουσία του ή μήπως συνιστά μια περίπτωση ικανοποίησης ηθικής βλάβης; Το ζήτημα αυτό έχει πρακτική σημασία κατά τον υπολογισμό αυτού του κονδυλίου. Διότι στην περίπτωση που συνιστά περιουσιακή ζημία, ο δικαστής δεσμεύεται από τις αρχές του*

² Βλ. *Κρητικό Αθ.*, Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, 2008 σελ. 295, «*γιατί ο προσδιορισμός του ποσού αυτής είναι συνάρτηση της απόδειξής της*».

μη πλουτισμού του ζημιωθέντος και της πλήρους απόδειξης. Ενώ αν πρόκειται για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, τότε ο δικαστής επιδικάζει ένα ποσό κατά προσέγγιση κατά την εύλογη κρίση του, λαμβάνοντας υπόψη, ωστόσο, ορισμένα αξιολογικά κριτήρια, όπως το συντρέχον πταίσμα του παθόντος, το μέγεθος της προσβολής κ.λπ.. Και *τρίτον*, η αξίωση της ΑΚ 931 είναι αυτοτελής ή μήπως όχι; Δηλαδή αν, στο πλαίσιο του νόμιμου λόγου ευθύνης εξ αδικοπραξίας ΑΚ 914, μπορεί να στοιχειοθετηθεί αυτοτελώς ως ειδικότερη αξίωση ή είναι θεμελιωμένη σε άλλη νομική διάταξη αυτή της ΑΚ 929 εδ. α' για την μέλλουσα ζημία λόγω βλάβης του σώματος και της υγείας και έτσι η ΑΚ 931 αποτελεί κατευθυντήριο κανόνα προς τον εφαρμοστή του δικαίου για επαύξηση της αποζημίωσης του θύματος για μελλοντική ζημία κατ' άρθρο 929 ΑΚ; Τα βασικά και σημαντικά αυτά ερμηνευτικά ζητήματα που βρέθηκαν στο επίκεντρο της δικαστικής διαπάλης γύρω από την ΑΚ 931 μετά την τροποποίησή της με τον νόμο περί ισότητας θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε στην παρούσα εργασία.

2. Συνταγματικό υπόστρωμα της ΑΚ 931

Από τον συνδυασμό των άρθρων 5, 21 § § 3 και 6 του Συντάγματος, 928 έως 932 του Αστικού Κώδικα, 299 επ. του Ποινικού Κώδικα, και 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ), προκύπτει ότι κάθε άνθρωπος ως μοναδική οντότητα έχει αξία και προσωπικότητα, η προστασία των οποίων αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση του Κράτους. Ο άνθρωπος ως αυτοτελή προσωπικότητα μπορεί ελεύθερα να αναπτύσσει την ως άνω προσωπικότητα του. Αυτή άλλωστε είναι και το κύριο περιεχόμενο της αξιοπρέπειας του ατόμου, η οποία πραγματώνεται με την ελευθερία του να επιχειρεί ενέργειες στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική δραστηριότητά του εντός του Κράτους. Αυτό σημαίνει ότι το «μέλλον» του κάθε ατόμου, σε όλες τις εκφάνσεις της προσωπικότητάς του ταυτίζεται πάντα με την κοινωνική, οικονομική και επαγγελματική εξέλιξή του.

Έτσι ακριβώς και στην περίπτωση εκ της αδικοπραξίας επελθούσας μόνιμης αναπηρίας (δηλαδή έλλειψη σωματικής, νοητικής ή ψυχικής ακεραιότητάς του) ή παραμόρφωσης προσώπου (ουσιώδης αλλοίωση της εξωτερικής εμφάνισης του προσώπου) με την αυταπόδεικτη βάνανση προσβολή της προσωπικότητάς του, δικαιούται ο παθών έννομη προστασία και να αξιώσει την πρόσθετη και αυτοτελή αξίωσή του, που προβλέπεται από την ΑΚ 931, λόγω των δυσμενών συνεπειών που προκαλεί η μόνιμή του αναπηρία ή δυσμορφία στην μελλοντική του

ζωή, όπως στην οικονομική και επαγγελματική εξέλιξη, στις κοινωνικές και οικογενειακές συναναστροφές και στην κοινωνική του παρουσία³.

II. Αρχική διατύπωση της ΑΚ 931 - Εφαρμογή της «ιδία δε εις την αποκατάσταση γυναικός»

Με την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα (23-02-1946) εισήχθη η διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ, με την εξής αρχική διατύπωση: «*Αναπηρία ή παραμόρφωσις, ην υπέστη ο παθών, λαμβάνεται ιδιαιτέρως υπ' όψιν κατά την επιδίκασιν αποζημιώσεως, εάν επιδρά εις το μέλλον αυτού, ιδία δε εις την αποκατάσταση γυναικός*». Με την παλαιά αυτή διατύπωση, η ΑΚ 931 εφαρμοζόταν κυρίως σε περιπτώσεις τραυματισμού άγαμης γυναίκας, αλλά και διαζευγμένης ή χήρας (εφόσον μπορούσαν αυτές να τελέσουν στο μέλλον γάμο)⁴, με σοβαρές και διαρκείς στο μέλλον συνέπειες, οι οποίες επηρέαζαν δυσμενώς την αποκατάστασή της με γάμο⁵. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου με αριθμό 385/1979, σύμφωνα με την οποία η άγαμη γυναίκα που υπέστη από αδικοπραξία αναπηρία ή παραμόρφωση, είχε αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης κατά το ποσό που θα χρειαζόταν για να παντρευτεί άντρα ανάλογης κοινωνικής θέσης με εκείνον που θα παντρευόταν αν δεν είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση.

Η διάταξη εφαρμοζόταν σε περιπτώσεις άγαμων γυναικών, κυρίως αυτών που δεν ασκούσαν επαγγελματική δραστηριότητα και δεν είχαν εισοδήματα, οι οποίες επικαλούμενες την ΑΚ 931 προέβαλλαν αξίωση αποζημίωσης, μέσω της οποίας θα μπορούσαν να καλύψουν την αναπηρία ή παραμόρφωση, οι οποίες προκλήθεισες αιτιωδώς από κάποια αδικοπραξία θα

³ Βλ. *Μαρία Καρασαρλίδου-Ονουφριάδη*, ΕΣυγκΔ 2006, σελ. 130, βλ. ΑΠ 670/2006, ΕπιΔιΚΙΑ 2006, σελ. 233, στην οποία αναφέρεται ότι «...Προέχον και κρίσιμο είναι το γεγονός της αναπηρίας ή παραμορφώσεως ως βλάβης του σώματος ή της υγείας του προσώπου ως ενός αυτοτελούς εννόμου αγαθού, που απολάει και συνταγματικής προστασίας σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 6 του άρθρου 21 του Συντάγματος, όχι μόνο στις σχέσεις των πολιτών προς το Κράτος, αλλά και στις μεταξύ τους σχέσεις, χωρίς αναγκαίως η προστασία αυτή να συνδέεται με αδυναμία πορισμού οικονομικών ωφελημάτων ή πλεονεκτημάτων...», ομοίως ΑΠ 177/2008 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁴ Βλ. πλειοψηφία ΕφΑθ 996/1976, Νομικό Βήμα (ΝοΒ) 24, σελ. 737, με σύμφωνο σχόλιο Σπυριδάκη. Στην προκείμενη περίπτωση εξαιτίας αυτοκινητικού ατυχήματος, πέθανε ο σύζυγος και η 30χρονη σύζυγος υπέστη αναπηρία και ζήτησε αποζημίωση και για τη μείωση των πιθανοτήτων αποκατάστασής της με γάμο. Σύμφωνα με την άποψη της πλειοψηφίας, η ΑΚ 931 μπορεί να θεμελιώσει το αίτημα της καθώς δεν αφορά μόνο την άγαμη γυναίκα αλλά και τη χήρα εφόσον και αυτή μετά το θάνατο του συζύγου της είναι άγαμη και μπορεί να παντρευτεί νομίμως ξανά, όμως κατά την μειοψηφία, η διάταξη έχει υπόψη της άγαμη γυναίκα, που δεν τέλεσε ακόμη γάμο. Περαιτέρω, υποστηριζόταν ότι η ΑΚ 931 δεν μπορούσε να εφαρμοσθεί εάν η γυναίκα είχε ήδη τελέσει τρεις έγκυρους γάμους ή ήταν ήδη παντρεμένη κατά το χρόνο επέλευσης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης ή, τέλος ήταν μοναχή.

⁵ Βλ. συνοπτική αναφορά στη νομολογία και θεωρία σε *Βοσινάκη* στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, άρθρο 931, αρ. 5-7, *Κρητικό Αθ.*, Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, 2008 σελ. 290 § 17, αρ. 114, *Κλάππα Η.*, Πρόσφατες Νομολογιακές εξελίξεις αναφορικά με τον χαρακτήρα και τις προϋποθέσεις επιδίκασης της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 ΑΚ, Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου (ΕΣυγκΔ) 2009, σελ. 356, ΑΠ 440/1975, ΝοΒ 23, σελ. 1228, ΑΠ 935/1974, ΝοΒ 23, σελ. 594, ΑΠ 587/1960, Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών (ΕΕΝ) 28, σελ. 296, ΑΠ 355/1966, ΝοΒ 15, σελ. 120: η διάταξη ΑΚ 931 δίνει στην άγαμη κόρη δικαίωμα αυτοτελής αξίωσης προς αυτοπροίκησή της και είναι απαιτητή κατά το χρόνο της τέλεσης αδικοπραξίας και χωρίς να έχει συμπληρώσει τη νόμιμη ηλικία για γάμο.

επιρρέαζαν αρνητικά το μέλλον τους και συγκεκριμένα θα είχαν ως άμεσο επακόλουθο τον περιορισμό των πιθανοτήτων να συνάψουν γάμο και να δημιουργήσουν οικογένεια. Συνεπώς, η ως άνω ζητούμενη αποζημίωση θα συντελούσε στην οικογενειακή τους αποκατάσταση εντασσόμενη η διάταξη κατ' αυτόν τον τρόπο στη λογική του θεσμού της προίκας. Η περιουσιακή τους ζημία έγκειτο στο ότι εξαιτίας της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης – συνεπεία ενός σοβαρού τραυματισμού – θα αναγκάζονταν είτε να μην τελέσουν καθόλου γάμο, γιατί δεν θα ευρίσκετο πρόσωπο του άλλου φύλου διατεθειμένο να προβεί σ' αυτόν τον γάμο είτε να παντρευτούν μεν, αλλά ένα πρόσωπο κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου υπολειπομένου σε σχέση με εκείνο που θα είχε ένα άλλο πρόσωπο το οποίο θα μπορούσαν να παντρευτούν, αν δεν είχε λάβει χώρα ο σοβαρότατος τραυματισμός. Ο γάμος δηλαδή θεωρείτο αναμφισβήτητα ως ένας τρόπος, μέσω του οποίου μία γυναίκα εξασφάλιζε τα οικονομικά μέσα για τη συντήρησή της ή βελτίωσης του βιοτικού της επιπέδου, ιδιαίτερα, όταν επρόκειτο για μία γυναίκα που δεν εργαζόταν και δεν είχε κανενός είδους εισοδήματα⁶. Προς εξισορρόπηση, λοιπόν, αυτής της προκληθείσας κατάστασης και για να επανακτήσει η άγαμη γυναίκα τις πιθανότητες για κοινωνική και οικονομική εξέλιξη, την οποία θα είχε αν δεν μεσολαβούσε ο τραυματισμός που επέφερε την αναπηρία ή την παραμόρφωσή της, τα δικαστήρια επιδίκαζαν συστηματικά ορισμένο χρηματικό ποσό σ' αυτήν, με σκοπό να καταστήσουν πιο ευχερή την τέλεση ενός γάμου εκ μέρους της. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι εξής δικαστικές αποφάσεις: η Ολ.ΑΠ 385/1979⁷ κατά την οποία «...η άγαμη γυναίκα που υπέστη αναπηρία ή παραμόρφωση από αδικοπραξία είχε αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης κατά το ποσό που θα χρειαζόταν για να παντρευτεί άνδρα ανάλογης κοινωνικής θέσης με εκείνον που θα παντρευόταν αν δεν είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση...», η ΑΠ 355/1966⁸ κατά την οποία: «...σαφώς προκύπτει η αξίωσις της παθούσης, προς ανόρθωσιν της ζημίας, ην υπέστη εκ της αδικοπραξίας ζημίας λόγω μονίμου παραμορφώσεως και δυσμορφίας αυτής (ελαφρά απόκλιση του στόματος), συνισταμένη εις επαύξησιν της προς αποκατάστασιν οφειλομένης προίκος...». Επίσης, η ΑΠ 587/1960⁹ σύμφωνα με την οποία «... η ΑΚ 931 δημιουργεί αυτοτελή αξίωση της άγαμης κόρης προς αυτοπροίκησή της και είναι απαιτητή κατά τον χρόνο της τέλεσης αδικοπραξίας και χωρίς ακόμη τις προϋποθέσεις του γάμου, χωρίς δηλαδή να έχει συμπληρώσει τη νόμιμη ηλικία για γάμο...».

⁶ Βλ. Κρητικό Αθ., Σημείωση κάτω από την ΑΠ 1320/1988, ΕλλΔνη 1990, σελ. 777.

⁷ ΝοΒ 27, σελ. 1440. Ομοίως, βλ. ΑΠ 587/1960, Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών (ΕΕΝ) 28, σελ. 926, ΑΠ 440/1975, ΝοΒ 23, σελ. 1228.

⁸ ΝοΒ 15, σελ. 120. Ομοίως, βλ. ΑΠ 440/1975, ΝοΒ 23, σελ. 1228.

⁹ Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών (ΕΕΝ) 28, σελ. 926. Το δικαστήριο στην περίπτωση αυτή έκρινε ότι ακόμη και αν δεν έχει συμπληρωθεί η νόμιμη ηλικία για την τέλεση γάμου εκ μέρους της γυναίκας κατά το χρόνο της πρώτης συζήτησης της αγωγής, αυτή έχει ήδη γεννημένο το δικαίωμα να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας της, επειδή στο μέλλον θα είναι δυσχερής η αποκατάστασή της με γάμο λόγω της επελθούσας αναπηρίας ή παραμόρφωσης.

Κατά μία άποψη, η 931 ΑΚ εφαρμοζόταν κυρίως στην αξίωση της άγαμης κόρης και ταυτόχρονα και του υπόχρεου σε προίκιση πατέρα, προς αποκατάσταση της ζημίας – αύξησης της απαιτούμενης για την αποκατάσταση της παθούσας προίκας¹⁰.

Η νομολογία (και η θεωρία) στην περίπτωση της γυναίκας υποστήριζε ότι η ΑΚ 931 κάλυπτε *περιουσιακή ζημία*, δηλαδή την αύξηση της οικονομικής αξίας της περιουσίας που επρόκειτο να δοθεί ως προίκα (μεγαλύτερο χρηματικό ποσό ή περισσότερα ακίνητα ή άλλα πράγματα). Ωστόσο, συναντάμε και αποφάσεις στις οποίες η παρεχόμενη κατά το άρθρο 931 ΑΚ αποζημίωση δεν συνίσταται μόνο στην αποκατάσταση της γυναίκας διά του γάμου, αλλά αφορά και άλλες ζημίες που πιθανώς να προκλήθηκαν από την επελθούσα αναπηρία ή παραμόρφωση και δεν παύουν να υπάρχουν μετά τον γάμο¹¹, χαρακτηριστική είναι η απόφαση ΑΠ 935/1974¹², στην οποία αναφέρεται πώς «...η αποζημίωσις κατά την έννοιαν του άρθρου 931 ΑΚ δεν παρέχεται επί τω αποκλειστικώ σκοπώ αποκαταστάσεως της γυναικός δια γάμου, αλλά κυρίως δια την επελθούσαν αναπηρίαν ή παραμόρφωσιν, αίτινες ως και οι συνέπειαι αυτών ουδόλως εκλείπουν δια της αποκαταστάσεως αυτής γάμω, αλλά παραμένουν και μετ' αυτόν»¹³. Στις δικαστικές αυτές αποφάσεις δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στον επιρρηματικό προσδιορισμό «*ιδία*», ο οποίος αποτελεί ένδειξη αναγνώρισεως στη γυναίκα της αξιώσεως να ζητήσει και περαιτέρω αποζημίωση για τυχόν άλλες ζημίες που θα της προκαλέσει η αναπηρία ή παραμόρφωση και οι οποίες δεν εκλείπουν με την αποκατάστασή της με γάμο, αλλά παραμένουν και μετά από αυτόν¹⁴.

Μελετώντας κανείς αυτές τις δικαστικές αποφάσεις μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα πως η αξίωση μιας άγαμης γυναίκας, βασιζόμενη στην ΑΚ 931, διακρινόταν από αυτοτέλεια, ήτοι μπορούσε να θεμελιωθεί ανεξάρτητα από τις πρόσθετες ζημίες που μπορεί να της είχε προκαλέσει το ατύχημα και οι οποίες θα καλύπτονταν μέσω των αξιώσεων των άρθρων 929 και 932 ΑΚ. Συνεπώς, σε πρακτικό επίπεδο μπορούσε σωρευτικά να αξιωθεί από την παθούσα άγαμη γυναίκα η αποκατάσταση θετικής και αποθετικής ζημίας προκληθείσας εκ του

¹⁰ Βλ. Βοσινάκη στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, άρθρο 931. αρ. 5-7 και Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, Ειδικό ενοχικό, 1982, σελ. 812, αρ. 6: Κατά μία άποψη, υποστηρίχθηκε ότι την αξίωση της ΑΚ 931 είχε και ο υπόχρεος σε προίκιση πατέρας της παθούσας (ΕφΑθ 67/1970, ΝοΒ 18, σελ. 483: να μην έχει όμως απαλλαγεί για το λόγο ότι η κόρη του έχει δική της περιουσία), ως αμέσως ζημιοθείς, μια που θα καταβάλλει πλέον μεγαλύτερο ποσό για την προίκιση της, μπορεί να στραφεί ευθέως κατά του δράστη και να αξιώσει αποζημίωση για το επιπλέον αυτό ποσό, με παραπομπή στις ΕφΑθ 9066/1973, Δικαιοσύνη (Δ/νη) 1974, σελ. 30, ΕφΑθ 67/1970, ΝοΒ 18, σελ. 483, ΑΠ 440/1975, ΝοΒ 23, σελ. 1228. Κατ' άλλη ορθότερη άποψη όμως (υπέρ αυτής και η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου), υποστηρίχθηκε ότι μόνο η άγαμη γυναίκα έχει αξίωση αποζημίωσης κατά την ΑΚ 931, με παραπομπή Ολ. ΑΠ 385/1979, ΝοΒ 27, σελ. 1440, ΕφΛαρ 525/1978, Δ/νη 1978, σελ. 829, *Καυκά*, Ενοχικό Δίκαιο 1982, έκδοση 6^η, άρθ. 931, § 2^α, *Φίλιος*, σελ. 672 σημ. 65: η ζημία του πατέρα, σαν ζημία τρίτου δεν αποκαθίσταται. Ομοίως αναφέρει και ο Γεωργιάδης-Σταθόπουλος, Ειδικό ενοχικό, 1982, σελ. 812, αρ. 6.

¹¹ Βλ. Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, Ειδικό ενοχικό, 1982, σελ. 811, αρ.4.

¹² ΝοΒ 23, σελ. 594.

¹³ Σε αυτήν μάλιστα απορρίφθηκε ο ισχυρισμός του ζημιώσαντος για κατάλυση της αξίωσης της παθούσας, λόγω του ότι τέλεσε γάμο πριν την έκδοση της προσβαλλομένης απόφασης. Ομοίως ΕφΑθ 6004/1976, ΕΕΝ 43, σελ. 761 και ΕφΑθ 8962/1980, ΝοΒ 29, σελ. 719.

¹⁴ Βλ. *Φίλιο*, σελ. 673.

ατυχήματος, η χρηματική της ικανοποίηση για ηθική βλάβη και τέλος ένα ουδόλως ευκαταφρόνητο αυτοτελές κονδύλιο αποζημιώσεως λόγω του αισθητού περιορισμού των δυνατοτήτων αποκατάστασης αυτής με γάμο.

Υποστηρίχθηκε από τη νομολογία και την θεωρία¹⁵, η άποψη ότι το πεδίο εφαρμογής της ΑΚ 931 αφορούσε και τους άνδρες που είχαν υποστεί μόνιμη αναπηρία ή παραμόρφωση, η οποία θα είχε δυσμενή επίδραση στο μέλλον τους¹⁶. Η άποψη αυτή στηρίζεται στην ενδεικτική διατύπωση της διάταξης ΑΚ 931, καθώς το ίδιο το γράμμα της διάταξης ΑΚ 931 αναφέρει την λέξη «ιδία»¹⁷. Ωστόσο λίγες δικαστικές αποφάσεις ασχολήθηκαν με αυτό το θέμα και καμία δεν επιδίκασε αποζημίωση με βάση την ΑΚ 931 σε άνδρες που υπέστησαν αναπηρία ή παραμόρφωση, καθώς οι σχετικές αγωγές απορρίπτονταν στη πλειοψηφία ως αόριστες ή αβάσιμες¹⁸. Εξάλλου ως προς τον άνδρα, ορισμένες αποφάσεις¹⁹ απαιτούσαν «εις τί

¹⁵ Βλ. από την θεωρία *Καυκά*, Ενοχικό Δίκαιο έκδοση 6^η, άρθρο 931, §2, *Σπυριδάκη*, σχόλιο στην ΕφΑθ 996/1976, και από τη νομολογία, ΠΠρΒερ 12/1957, Αρμενόπουλος 11, 1957, σελ. 412 με αντίθετο σχόλιο Βιδάλη.

¹⁶ Βλ. *Γεωργιάδη-Σταθόπουλο*, Ειδικό ενοχικό, 1982, σελ. 812, αρ.7, *Βοσινάκη* στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, άρθρο 931. αρ. 7, με παραπομπή στην ΠΠρΒερ 12/1957, Αρμενόπουλος 11, 1957, σελ. 412: Στην συγκεκριμένη υπόθεση, ένα παιδί 13 ετών προκάλεσε σωματική βλάβη σε άλλο 8 ετών, με συνέπεια την απώλεια του αριστερού ματιού του τελευταίου. Το δικαστήριο έκρινε ως προς την ΑΚ 929, ότι αν η βλάβη συνίσταται σε ανικανότητα και στέρηση μελλοντικής εργασίας, αποκτάται αμέσως το δικαίωμα προς απαίτηση της ζημίας αυτής εφόσον κατά το χρόνο της πρώτης συζήτησης είναι αρκούντως βέβαιο ότι θα επέλθει η ζημία αυτή στο μέλλον και είναι δυνατόν να καθορισθεί από τώρα η έκτασή της. Ο δικαστής κρίνει και αποτιμά την ζημία αυτή βάσει των κερδών τα οποία θα στερηθεί από την εργασία του ο παθών από τη στιγμή που θα καταστεί ικανός προς εργασία σύμφωνα με τις ατομικές περιστάσεις κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Ενώ ως προς την ΑΚ 931 έκρινε ότι η προσβολή της σωματικής ακεραιότητας μπορεί να θεωρηθεί όχι μόνο όταν επέρχεται ανικανότητα προς εργασία κατά την ΑΚ 929 αλλά και όταν χωρίς τέτοια βλάβη επέρχεται ελαττωματική σωματική διάπλαση ή εμφάνιση ή δυσμορφία και αποκρουστική όψη ώστε να δημιουργούνται δυσμενείς παράγοντες για το μέλλον του ατόμου και την εν γένει αποκατάστασή του. Περαιτέρω, δέχθηκε ότι τέτοια κατάσταση μπορεί να υφίσταται όχι μόνο σε γυναίκα αλλά και σε άνδρα, διότι και στην περίπτωση του μειώνεται η αποκατάστασή του με γυναίκα ανάλογης οικονομικής και κοινωνικής τάξης. Βλ. αντίθετο σχόλιο *Βιδάλη*, ο οποίος υποστηρίζει ότι η ζημία του άνδρα από την μείωση των πιθανοτήτων του δεν προσδιορίζεται χρηματικά, γιατί ο άνδρας δεν δίνει αλλά παίρνει προίκα και ότι λόγος μπορεί μόνο να γίνει για το ποσό που χάνει επειδή τώρα λόγω της δυσμορφίας του θα πάρει λιγότερη προίκα. Μπορούμε να αναφέρουμε ότι σε περίπτωση μειώσεως των δυνατοτήτων αποκατάστασης της γυναίκας σε γάμο λόγω παραμόρφωσης ή αναπηρίας, αποκαταστατέα ζημία είναι η απαιτούμενη επαύξηση της προίκας της προς επίτευξη γάμου ανάλογου με εκείνον που θα επιτύγχανε πριν συμβεί το ατύχημα. Αυτό όμως δεν μπορεί να ισχύσει και στην περίπτωση του άνδρα που υφίσταται παραμόρφωση και δυσμορφία εξαιτίας των οποίων μειώνονται οι δυνατότητες αποκατάστασής του σε γάμο με πρόσωπο ανάλογης κοινωνικής τάξης. Διότι η θέση του άνδρα έναντι του γάμου είναι εντελώς διαφορετική ως προς εκείνη της γυναίκας. Ο άνδρας του οποίου μειώνονται οι δυνατότητες εκλογής συζύγου από την τάξη που μπορούσε να διαλέξει λόγω της παραμόρφωσής του, υφίσταται ψυχικό πόνο για τον οποίο παρέχεται χρηματική ικανοποίηση μέσω της ΑΚ 932. Ακόμη θα μπορούσε μόνο να γίνει λόγος για αποκατάσταση ζημίας η οποία θα επέλθει στον άνδρα που θα λάβει μειωμένη προίκα λόγω της παραμόρφωσής του. Μόνο έτσι είναι δυνατός ο προσδιορισμός αποζημιώσεως αν ληφθεί υπόψη το γεγονός της παραμόρφωσης ως ασκούσης επίδραση στο μέλλον του παθόντος. Βλ. επίσης ΕφΛαρ 525/1978, Δ/νη 1978, σελ. 829.

¹⁷ ΕφΑθ 996/1976, ΝοΒ 1976, σελ. 737.

¹⁸ ΑΠ 1166/1975, ΝοΒ 24, σελ. 430, ΕφΑθ 1187/1955, ΝοΒ 1955 (3), σελ. 661, ΕφΑθ 446/1966, ΝοΒ 1966, σελ. 249.

¹⁹ ΕφΑθ 446/1966, ΝοΒ 1966, σελ. 249. Στην περίπτωση αυτή εξαιτίας αυτοκινητικού ατυχήματος άντρας υπέστη μεταβολή του χαρακτήρα του, διαταραχές στη μνήμη, αστάθεια στο βάδισμα και άλλα νευρολογικά φαινόμενα ώστε «θέλει ασφαλώς και βεβαίως επιδράσει εις το μέλλον αυτού, καθ' όσον δεν δύναται ούτε και θα δυνηθή εν τω μέλλοντι να αποκατασταθή και να δημιουργήση οικογένειαν και δεν θα χαιρή της ης πρότερον έχαιρεν εκτιμήσεως και σεβασμού, θεωρούμενος πλέον ως βάρος και άχρηστος άνθρωπος». Το εφετείο, αντίθετα με όσα έκρινε το πρωτοδικείο, έκρινε ότι και ο άνδρας δικαιούταν επιπλέον αποζημίωση για ζημία που υπέστη σύμφωνα με το άρθρο 931 ΑΚ, παρόλο που η νομολογία που έχει αναπτυχθεί για το άρθρο αυτό αφορά κυρίως γυναίκες και μόνο σε λίγες περιπτώσεις για άνδρες.

συγκεκριμένως συνίσταται η ζημία ην επί πλέον της αιτηθείσης και δια της εκκαλουμένης αποφάσεως επιδικασθείσης αυτό αποζημιώσεως δια την στέρησιν των εκ της εργασίας αυτού προσόδων του υπέστη ή θέλει υποστή εις το μέλλον ο εφεσίβλητος εκ της αναπηρίας του» όπως επίσης «η αναπηρία ή δυσμορφία καθ' εαυτήν δεν παρέχει δικαίωμα αποζημιώσεως πέραν της περιουσιακής ζημίας ην εξ αυτής υπέστη ο παθών»²⁰. Δηλαδή η νομολογία απαιτούσε επίκληση και απόδειξη περαιτέρω ζημίας από αυτήν που καλύπτεται ήδη από την ΑΚ 929. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι κατά τη νομολογία, η αξίωση εκ της διατάξεως ΑΚ 931 είναι αξίωση περιουσιακή, η οποία αποκαθιστά τις περιουσιακές ζημίες που θα προκύψουν στο μέλλον εξαιτίας της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης²¹. Περαιτέρω, στο ζήτημα αν η ΑΚ 931 είναι αυτοτελής ή μη αξίωση, η νομολογία αντιμετώπιζε την ΑΚ 931 ως συμπλήρωμα, ιδιάζουσα επιβαρυντική περίπτωση της ΑΚ 929 εδ. α'. Συγκεκριμένα, κατά την νομολογία²² η ΑΚ 931 εφαρμόζεται σε συνδυασμό με την ΑΚ 929 εδ. α' και μόνο στην περίπτωση που η περιουσιακή ζημία δεν καλύπτεται πλήρως από την διάταξη ΑΚ 929 εδ. α'. Κατ' άλλη άποψη όμως²³, η διάταξη της ΑΚ 931 αποτελούσε κανόνα επιμέτρησης της αποζημίωσης, κατά τον οποίο η αναπηρία ή η παραμόρφωση λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη στον υπολογισμό της αποζημίωσης κατά την ΑΚ 929 εδ. α'.

III. Η ΑΚ 931 μετά την τροποποίησή της με τον νόμο περί ισότητας (Ν.1329/1983)

1. Η αντιμετώπιση της τροποποίησης μέσα από τη νομολογία

Η διάταξη ΑΚ 931, με τον νόμο περί ισότητας (άρθρο 8 Ν.1329/1983)²⁴, υπέστη μία και μοναδική τροποποίηση, συγκεκριμένα απαλείφθηκε από αυτήν η φράση «*ιδία δε εις την αποκατάσταση γυναικός*»²⁵ που περιλαμβανόταν στο τέλος του κειμένου αυτής²⁶. Η απάλειψη

²⁰ ΕφΑθ 1187/1955, ΝοΒ 1955 (3), σελ. 611, η απόφαση αυτή δέχθηκε πως: «η αναπηρία ή δυσμορφία καθ' εαυτήν δεν παρέχει δικαίωμα αποζημιώσεως πέραν της περιουσιακής ζημίας ην εξ αυτής υπέστη ο παθών».

²¹ Βλ. ΕφΑθ 446/1966, ΝοΒ 1966, σελ. 249, κατά την οποία: «ενώ εξ άλλου το γεγονός ότι ως εν τη αγωγή αναφέρεται ο εφεσίβλητος δεν θα δυνηθή να δημιουργήσει οικογένειαν και δεν θα χαιρή της ης προ του ατυχήματος έχαιρεν εκτιμήσεως και σεβασμού, δεν αποτελεί υλικήν ζημίαν, αλλά ηθικήν βλάβην δι ην κατά τα άρθρ. 299 και 932 του Α.Κ., ο παθών δικαιούται χρηματικής ικανοποιήσεως».

²² Βλ. ΕφΑθ 446/1966, ΝοΒ 1966, σελ. 249.

²³ Βλ. ΕφΑθ 1187/1955, ΝοΒ 1955 (3), σελ. 661, η οποία έκρινε ότι: «λαμβάνομένης υπ' όψει της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης μόνον κατά την επιδίκασιν της αποζημιώσεως».

²⁴ ΦΕΚ 25/Α/18-2-1983

²⁵ Βλ. Κλάππα Η., Πρόσφατες Νομολογιακές εξελίξεις αναφορικά με τον χαρακτήρα και τις προϋποθέσεις επιδίκασης της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 ΑΚ, Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου (ΕΣυγκΔ) 2009, σελ. 355, με το άρθρο 8 Ν.1329/1983 προστέθηκε μία λέξη στη διάταξη, το οριστικό άρθρο «της» στη φράση «την επιδίκαση της αποζημίωσης», προσθήκη όμως που δεν επηρεάζει την ερμηνεία της διάταξης.

²⁶ Με δικαιολογητικό λόγο κατά την Εισηγητική Έκθεση της Επιτροπής που συνέταξε το σχέδιο του Ν.1329/1983, το ότι η διατήρησή της θα έθιγε την αξιοπρέπεια της γυναίκας και θα ερχόταν σε αντίθεση και με την κατάργηση του θεσμού της προίκας, η οποία – κατάργηση προίκας- επήλθε με τον ίδιο νόμο. Γιατί το επιδικαζόμενο κατά την ΑΚ 931 χρηματικό ποσό θα λειτουργούσε ως υποκατάστατο της προίκας για τη ζημιωθείσα άγαμη γυναίκα.

αυτή επιβλήθηκε λόγω της συνταγματικής αρχής της ισοτιμίας των φύλων και έχει την έννοια ότι η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται ανεξάρτητα από το αν ο παθών είναι άντρας ή γυναίκα²⁷.

Μετά την τροποποίηση της ΑΚ 931 με τον ανωτέρω νόμο, ετέθη το ζήτημα αν θα συνεχίζει η άγαμη γυναίκα που υπέστη αναπηρία ή παραμόρφωση να έχει αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης του άρθρου 931 ΑΚ, λόγω του περιορισμού των δυνατοτήτων για αποκατάσταση της με γάμο. Μετά τη θέση σε ισχύ του εν λόγω νόμου, οι πρώτες δικαστικές αποφάσεις που εκδόθηκαν τάχθηκαν υπέρ της εφαρμογής της ΑΚ 931 στην άνω περίπτωση²⁸. Το θέμα έφθασε και ενώπιον του Ακυρωτικού, το οποίο με την υπ' αριθμόν 1320/1988 (Δ' Τμήμα του Αρείου Πάγου) απόφαση έκρινε ότι η παθούσα δικαιούται αποζημίωση με την ΑΚ 931 για τη μείωση των πιθανοτήτων να δημιουργήσει οικογενειακή αυτοτέλεια με το να συνάψει γάμο που επέρχεται ως συνέπεια της αναπηρίας ή παραμορφώσεώς της, γιατί η μείωση των πιθανοτήτων αυτών δεν έπαυσε να υπάρχει, ως φαινόμενο της κοινωνικής πραγματικότητας, από μόνη την κατάργηση της προίκας και την τροποποίηση του νόμου²⁹. Συγκεκριμένα αναφέρεται χαρακτηριστικά στο κείμενο αυτής ότι: «...Κατά το άρθρο 931 ΑΚ, όπως είχε προ του Ν.1329/1983, "Αναπηρία ή παραμόρφωσις, ην υπέστη ο παθών, λαμβάνεται ιδιαιτέρως υπ' όψει κατά την επιδίκασιν αποζημιώσεως, εάν επιδρά εις το μέλλον αυτού, ιδία δε εις την αποκατάστασιν γυναικός". Με το άρθρο 8 Ν.1329/1983 αντικαταστάθηκε το άρθρο αυτό και στη νέα διατύπωση δεν περιελήφθη η φράση "ιδία δε εις την αποκατάστασιν γυναικός", με την αιτιολογία ότι θίγει την αξιοπρέπεια της γυναικός και ως συνέπεια της καταργήσεως της προίκας που έγινε με τον ίδιο νόμο. Αλλά και μετά την κατάργηση αυτή και υπό την ισχύ του νέου άρθρου 931 ΑΚ, η άγαμη γυναίκα που έπαθε αναπηρία ή παραμόρφωση συνεπεία τραυματισμού της από αδικοπραξία δικαιούται να ζητήσει σύμφωνα με το άρθρο αυτό (931 ΑΚ), όπως έχει με τη νέα του διατύπωση και με τις διατάξεις περί αδικοπραξιών των άρθρων 297, 298 και 914 επ. ΑΚ αποζημίωση για τη μείωση των πιθανοτήτων να δημιουργήσει οικογενειακή αυτοτέλεια με το να συνάψει γάμο που επέρχεται ως συνέπεια της αναπηρίας ή παραμορφώσεώς της, γιατί η μείωση των πιθανοτήτων αυτών δεν έπαυσε να υπάρχει, ως φαινόμενο της κοινωνικής πραγματικότητας, από μόνη την κατάργηση της προίκας και την τροποποίηση του νόμου. Η αποζημίωση στην περίπτωση αυτή θα είναι ίση με το ποσό που, λόγω της αναπηρίας ή παραμορφώσεως, θα απαιτείται επί πλέον, από εκείνο που, χωρίς αυτή θα ήταν αρκετό για να δημιουργήσει η παθούσα οικονομική και

²⁷ Βλ. Κορνηλάκη Π. Ειδικό ενοχικό δίκαιο, 2012, σελ. 635, Κρητικό Αθ. Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, σελ. 290.

²⁸ Αξιόλογη μερίδα της νομολογίας στο μέτρο που έκρινε ορισμένη τη σχετική αγωγή προχωρούσε και στην εν όλω ή εν μέρει ουσιαστική παραδοχή της, βλ. σχετικά τις αποφάσεις ΕφΏων 97/1984, Αρμενόπουλος 1984, σελ. 457, ΕφΑθ 9816/1984, ΕλλΔνη 26, σελ. 498, ΕφΑθ 5746/1985, Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου (ΕπΣυγκΔ) 1986, σελ. 364, ΕφΑθ 11184/1988, ΕπΣυγκΔ 1990, σελ. 127, ΕφΑθ 10577/1987, ΕπΣυγκΔ 1990, σελ. 119, ΕφΑθ 3650/1983, ΕπΣυγκΔ 1986, σελ. 375. Βλ. όμως Δεληγιάννη-Κορνηλάκη, υποσημείωση 3, σελ. 234 κατά τους οποίους η μείωση των πιθανοτήτων της γυναίκας να συνάψει γάμο εμπίπτει στα πλαίσια της ΑΚ 932.

²⁹ Βλ. σχόλιο Κρητικού Αθ. στην ΑΠ 1320/1988 Ελληνική Δικαιοσύνη (ΕλλΔνη) 1990, σελ.777 επ..

οικογενειακή αυτοτέλεια σε επίπεδο όμοιο με εκείνο που θα δημιουργούσε, αν δεν είχε μεσολαβήσει η αδικοπραξία [...] Οι αναπηρίες και παραμορφώσεις αυτές επιδρούν στη μείωση της προσωπικότητας της αναιρεσίβλητης που είναι σε νεαρή ηλικία, γιατί επιδρούν δυσμενώς στις κοινωνικές συναναστροφές και γενικά την κοινωνική της εξέλιξη, η οποία, ανεξάρτητα από το φύλο του ανθρώπου επιδιώκεται και επιτυγχάνεται μέσω και του γάμου, ο οποίος για την αναιρεσίβλητη θα είναι για τους ανωτέρω λόγους, ιδιαίτερα δυσχερής, χωρίς κάποιο ποσό που θα εχρησίμευε στη δημιουργία μιας οικονομικής βάσεως, που θα έδιδε την υπόσχεση να κάμει ευχερέστερο το γάμο αυτό. Η ερμηνεία αυτή, ενισχύεται και από άλλες διατάξεις του ίδιου νόμου 1329/1983 (περί γονικής παροχής, περί διατηρήσεως της υποχρεώσεως των ασφαλιστικών φορέων για παροχές προς δημιουργίαν ή ενίσχυσιν και επαγγελματική ή οικογενειακήν αυτοτέλειαν)...».

Το Δ' Τμήμα του Αρείου Πάγου με την προαναφερόμενη απόφαση, τάχθηκε μεν υπέρ της εφαρμογής της ΑΚ 931 στην άνω περίπτωση, πλην όμως παρέπεμψε τελικά το θέμα στην Ολομέλεια λόγω του γενικότερου ενδιαφέροντος³⁰. Τελικά η Ολομέλεια με την υπ' αριθμόν 15/1990³¹ απόφασή της και με πλειοψηφία μίας (1) ψήφου, έκρινε ότι η άγαμη γυναίκα που υπέστη αναπηρία ή παραμόρφωση από αδικοπραξία, ενώ πριν από τον Ν.1329/1983 είχε αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης κατά το ποσό που θα χρειαζόταν για να παντρευτεί άνδρα ανάλογης κοινωνικής θέσης με εκείνον που θα παντρευόταν αν δεν είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση, μετά την κατάργηση της προίκας με το άρθρο 15 του ως άνω νόμου, δεν μπορεί πλέον να προβάλει την αξίωση αυτή, αλλά μόνο αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης για τη μείωση της δυνατότητας αποκατάστασής της με γάμο από την αναπηρία ή παραμόρφωσή της. Χαρακτηριστικά αναφέρει η απόφαση: «...Κατά το άρθρο 931 του ΑΚ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8 του Ν.1329/1983 η αναπηρία ή παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημιώσεως. αν επιδρά στο μέλλον του. Στη διάταξη αυτή δεν έχει περιληφθεί η φράση "ιδία δε στην αποκατάσταση γυναικός", που υπήρχε στο τέλος του κειμένου του άνω άρθρου, όπως ίσχυε πριν από τον πιο πάνω νόμο. Η απόλειψη της φράσεως αυτής έγινε με τη δικαιολογία. ότι δεν συμβιβάζεται με την κατάργηση της προίκας (βλ. Προσχέδιο Επιτροπής Γαζή 1979 υπό το άρθρο 931 και Σχέδιο Αναθεωρητικής Επιτροπής Μιχαηλίδη - Νουάρου 1981 σελ. 15). Από το συνδυασμό της διατάξεως αυτής και εκείνων των άρθρων 298, 299, 914, 929 και 932 του ΑΚ συνάγεται ότι η άγαμη γυναίκα, που

³⁰ Όπως αναφέρει η απόφαση ΑΠ 1320/1988: «...Επειδή, όμως το ζήτημα αυτό της εφαρμογής της νέας διατάξεως και της εναρμονισέως της με τις άλλες διατάξεις περί αποζημιώσεως από αδικοπραξία, περί καταργήσεως της προίκας και περί δημιουργίας οικονομικής και οικογενειακής αυτοτέλειας του προσώπου, είναι ζήτημα με γενικότερο ενδιαφέρον, πρέπει να παραπεμφθεί ο λόγος αυτός στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου τούτου, σύμφωνα με το άρθρο 563 § 2 εδ. β' ΚΠολΔ...».

³¹ ΕλλΔνη 31, σελ. 1602, ΝοΒ 38, σελ. 1335, ΕΕΝ 1990, σελ. 432, από την νεότερη νομολογία προς την κατεύθυνση αυτή βλ. ΕφΑθ 7725/1995, ΕλλΔνη 1997, σελ. 867=ΝοΒ 1996, σελ. 997, ΑΠ 70/1994, ΕλλΔνη 1996, σελ. 78, ΕφΑθ 6914/1996 (αδημ.).

έπαθε αναπηρία ή παραμόρφωση από αδικοπραξία, ενώ πριν από το Ν.1323/1983 είχε αυτοτελή αξίωση αποζημιώσεως κατά το ποσό που θα χρειαζόταν για να παντρευθεί άνδρα ανάλογης κοινωνικής θέσεως με εκείνον που θα παντρευόταν, αν δεν είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση, μετά την κατάργηση της προίκας με το άρθρ. 15 του άνω Νόμου δεν μπορεί να προβάλλει την αξίωση αυτή, αλλά μόνο αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης για τη μείωση της δυνατότητας αποκαταστάσεώς της με γάμο από την αναπηρία ή παραμόρφωσή της...»³². Ουσιαστικά η απόφαση αυτή της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου κατήργησε την ΑΚ 931 με μία μόνο ψήφο και ανέτρεψε τη μέχρι τότε θέση των δικαστηρίων πάνω στο ζήτημα αυτό³³.

Θα αναφέρουμε και την αντίθετη άποψη της μειοψηφίας (και ισχυρότατη μειοψηφία-των 12 μελών έναντι 13- επί συνόλου 25 μελών της ολομέλειας-πλειοψηφία 1 ψήφου), η οποία υποστήριξε ότι: «...η επίδικη αξίωση αποζημιώσεως της αναιρεσίβλητης, για τη ζημία που υφίσταται από τη μείωση της δυνατότητας αποκαταστάσεώς της, με γάμο, είναι νόμιμη κατά τα άρθρα 931, 914 και 929, 297 και 298 ΑΚ, και μετά την κατάργηση του θεσμού της προίκας. Και τούτο, γιατί οι συνέπειες της μειώσεως της δυνατότητας αυτής, που εκτείνονται στην απώλεια και όλων των δικαιωμάτων του συζύγου (διατροφής κλπ.), δεν έπαυσαν να υπάρχουν ως φαινόμενο της κοινωνικής πραγματικότητας, και μετά την τροποποίηση του άρθρου 931 ΑΚ αφού μάλιστα και αυτός ο Ν.1329/1983, ενώ καταργεί την προίκα με το άρθρ. 15, στη συνέχεια, με το άρθρ. 17 αυτού διατηρεί, με την τροποποίηση του άρθρ. 1499 ΑΚ, που έχει αριθμηθεί ως άρθρο 1504 ΑΚ. το θεσμό της γονικής παροχής, η οποία γίνεται με σκοπό τη δημιουργία ή τη διατήρηση οικονομικής ή οικογενειακής αυτοτέλειας, που κατά κανόνα πραγματοποιείται με το γάμο,

³² Βλ. ομοίως ΑΠ 839/1993, ΕλλΔνη 36, σελ. 134: «...Με το προηγούμενο περιεχόμενό της παρεχόταν αυτοτελής αξίωση για αποζημίωση ιδίως άγαμης γυναίκας που είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση του σώματός της από αδικοπραξία, προκειμένου να συμπληρώσει την προίκα της για την αποκατάστασή της με γάμο. Μετά την κατάργηση του θεσμού της προίκας εξέλιπε ο λόγος ύπαρξης της παραπάνω φράσης στο κείμενο του άρθρου αυτού και κατά συνέπεια δεν υφίσταται πλέον τέτοια αυτοτελής αξίωση γυναίκας προς αποζημίωση της από την αιτία αυτή για την αποκατάστασή της με γάμο (βλ. ΟΛΑΠ 15/1990)...», ΑΠ 1582/2001, ΕλλΔνη 43, σελ. 702: «...Με αυτή τη διάταξη παρεχόταν αυτοτελής αξίωση για αποζημίωση, ιδίως άγαμης γυναίκας, που είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση του σώματός της από αδικοπραξία, προκειμένου να συμπληρώσει την προίκα της, για την αποκατάστασή της με γάμο. Μετά την κατάργηση του θεσμού της προίκας εξέλιπε ο λόγος ύπαρξης της τελευταίας φράσης του άρθρου αυτού και συνεπώς δεν υφίσταται πλέον τέτοια αυτοτελής αξίωση γυναίκας προς αποζημίωσή της από την αιτία αυτή, για την αποκατάστασή της με γάμο (ΟΛΑΠ 15/1990)[...] Από το συνδυασμό της διατάξεως αυτής και εκείνων των άρθρων 298, 299, 914, 929 και 932 του Α.Κ. συνάγεται, ότι η άγαμη γυναίκα, που έπαθε αναπηρία ή παραμόρφωση από αδικοπραξία, ενώ πριν από το Ν. 1323/1983 είχε αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης κατά το ποσό που θα χρειαζόταν για να παντρευτεί άνδρα ανάλογης κοινωνικής θέσεως με εκείνον που θα παντρευόταν, αν δεν είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση, με την κατάργηση της προίκας, με το άρθρ. 15 του άνω Νόμου, μπορεί να προβάλλει μόνο αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης για τη μείωση της δυνατότητας αποκαταστάσεως της με γάμο από την αναπηρία ή την παραμόρφωσή της (ΟΛΑΠ 15/1990)...», ΑΠ 918/1997, ΝοΒ 46, σελ. 343, βλ. Κρητικό Αθ. Σημείωση κάτω από την ΑΠ 1320/1988 ΕλλΔνη 1990, σελ. 777, η μείωση της δυνατότητας τελέσεως γάμου ως συνέπεια της αναπηρίας ή παραμόρφωσης αντιμετωπίζεται ως πηγή περιουσιακής ζημίας, καθώς ο γάμος αποτελεί μέσο οικονομικής προόδου του προσώπου, και, συνεπώς, νομίμως αξιώνεται η αποκατάσταση της περιουσιακής αυτής ζημίας με την επιδίκαση ενός πρόσθετου ποσού αποζημίωσης κατά ΑΚ 931.

³³ Βλ. Κρητικό Αθ. Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, σελ. 294, «Όμως η παραπάνω αιτιολογία σε συνδυασμό με την ισχύη πλειοψηφία αφήνει ικανά περιθώρια μεταβολής θέσεως του Ακυρωτικού προς την σωστή κατεύθυνση σε μια μελλοντική επανεξέταση του θέματος.».

περαιτέρω δε προβλέπει (άρθρ. 64) και τη διατήρηση των ασφαλιστικών παροχών από φορείς κοινωνικής ασφαλίσεως ως παροχών για τη δημιουργία ή την ενίσχυση της επαγγελματικής ή οικογενειακής αυτοτέλειας, επομένως, κατά τη γνώμη αυτή, θα έπρεπε να απορριφθεί ως αβάσιμος ο πρώτος λόγος των κρινόμενων αιτήσεων, που υποστηρίζει τα αντίθετα...». Διαπιστώνουμε ότι ισχυρή μειοψηφία συνεχίζει να δίδει στην ΑΚ 931 το ίδιο περιεχόμενο που είχε αυτή και πριν την τροποποίηση με τον νόμο περί ισότητας.

Στη συνέχεια, μετά την έκδοση της ανωτέρω δικαστικής αποφάσεως της Ολομέλειας, τα δικαστήρια αναγνώρισαν την εφαρμογή της ΑΚ 931 στον παθόντα από αναπηρία ή παραμόρφωση ανεξαρτήτως φύλου (άνδρα ή γυναίκα), τον αυτοτελή χαρακτήρα της, δηλαδή ότι θεμελιώνει αυτοτελή αξίωση προς αποκατάσταση μελλοντικής, αλλά μη δυναμένης να προσδιορισθεί επακριβώς περιουσιακής ζημίας, γιατί η αναπηρία ή παραμόρφωση θα προκαλέσει στο μέλλον βάσιμες δυσχέρειες, κυρίως, στην επαγγελματική-οικονομική πρόδοό του, η οποία είναι διαφορετική από την αξίωση της ΑΚ 929 εδ. α' και την αξίωση της ΑΚ 932. Η θέση αυτή της νομολογίας, όπως διαμορφώθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 90', αποτέλεσε την κρατούσα νομολογία του Αρείου Πάγου μέχρι και το έτος 2006³⁴ αλλά και των δικαστηρίων της ουσίας³⁵. Αναφέρουμε ως ενδεικτικό παράδειγμα την απόφαση ΑΠ 1582/2001³⁶: «...Κατά το άρθρο 931 ΑΚ, όπως είχε προ της αντικαταστάσεώς του με το άρθρο 8 του ν.1329/1981, η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του, ιδία δε εις την αποκατάσταση γυναικός. Με αυτή τη διάταξη παρεχόταν αυτοτελής αξίωση για αποζημίωση, ιδίως άγαμης γυναίκας, που είχε υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση του σώματός της από αδικοπραξία, προκειμένου να συμπληρώσει την προίκα της, για την αποκατάστασή της με γάμο. Μετά την κατάργηση του θεσμού της προίκας εξέλιπε ο λόγος ύπαρξης της τελευταίας φράσης του άρθρου αυτού και συνεπώς δεν υφίσταται πλέον τέτοια αυτοτελής αξίωση γυναίκας προς αποζημίωσή της από την αιτία αυτή, για την αποκατάστασή της με γάμο (ΟΛΑΠ 15/1990). Η διάταξη όμως αυτή, κατά το άνευ της τελευταίας φράσεως τμήμα, διατηρήθηκε κατά την ως άνω αντικατάστασή της για να είναι δυνατή η θεμελίωση αυτοτελούς αξίωσης προς αποζημίωση, όταν συντρέχουν ειδικώς τα στοιχεία, που διαλαμβάνει...».

Ειδικότερα, σύμφωνα με την τότε κρατούσα στη νομολογία άποψη, η διάταξη ΑΚ 931 καλύπτει το επιπλέον της ζημίας που η αναπηρία ή παραμόρφωση προξενεί στον παθόντα, εφ' όσον αυτή δεν δύναται να καλυφθεί με τις διατάξεις ΑΚ 929 εδ. α' και ΑΚ 932. Όπως για

³⁴ Βλ. ενδεικτ. ΑΠ 526/2006, ΕλλΔνη 2006, σελ. 998, ΑΠ 1379/2004, ΧρΙΔ 2005, σελ. 327, ΑΠ 197/2004 ΕλλΔνη 2004, σελ. 1349=ΝοΒ 2004, σελ. 1737=ΧρΙΔ 2004, σελ. 517.

³⁵ ΕφΑθ 705/2003, ΕπΣυγκΔ 2003, σελ. 435, ΕφΑθ 6159/2003, ΕπΣυγκΔ 2003, σελ. 618, ΕφΑθ 1799/2001 ΕπΣυγκΔ 2002, σελ. 303, ΕφΘεσ 785/2001, ΕπΣυγκΔ 2002, σελ. 630.

³⁶ ΝοΒ 2002, σελ. 1662=ΕλλΔνη 2002, σελ. 703=ΕπΣυγκΔ 2002, σελ. 363, ομοίως ΑΠ 1466/2003, ΧρΙΔ 2004, σελ. 324, ΑΠ 275/1995, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 570/1996 ΕλλΔνη 28, σελ. 66, ΑΠ 839/1993, ΕλλΔνη 36, σελ. 124.

παράδειγμα, αναφέρει η απόφαση ΑΠ 274/1999³⁷: «...η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενείται στον παθόντα, ανεξαρτήτως φύλου, εκτός από την επιδίκαση που μπορεί να ασκήσει τόσο στο ύψος των χρηματικών ποσών που θα στερείται ο παθών στο μέλλον ή θα ζοδεύει επί πλέον εξαιτίας της αυξήσεως των δαπανών του, όσο και στο ύψος της χρηματικής ικανοποίησεως που θα επιδικασθεί για την ηθική βλάβη, μπορεί να θεμελιώσει και αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση, αν επιδρά στο μέλλον του. Η διατύπωση της διατάξεως του άρθρ. 931 ΑΚ παρέχει βάση για τέτοια αξίωση, αν και εφόσον, κατά την αληθινή έννοιά της ή αναπηρία ή η παραμόρφωση επιδρά στον οικονομικό μέλλον του παθόντος, που δεν μπορεί να καλυφθεί εντελώς με τις παροχές που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρ. 929 και 932 ΑΚ, τα οποία συνθέτουν την ως άνω έννοια της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον του παθόντος...». Η νομολογία τασσόμενη υπέρ του αυτοτελούς χαρακτήρα της αξίωσης της ΑΚ 931 χαρακτηρίζει αυτήν ως μελλοντική περιουσιακή ζημία μη δυνάμενη να προσδιορισθεί επακριβώς και μη καλυπτόμενη εντελώς από τις διατάξεις ΑΚ 929 και 932.

Πλην, όμως, ακόμη και όταν το θέμα της αυτοτέλειας της αξίωσης είχε πλέον νομολογιακά παγιωθεί, η νομολογία κατέφευγε σε μια δυσνόητη και δυσαπόδεικτη κατασκευή συνδρομής «ιδιάζοντων περιστατικών εκτός και πέραν εκείνων που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση αξιώσεων με βάση το άρθρο 929 ΑΚ και 932 ΑΚ και από τα οποία ειδικά περιστατικά θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξαιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του παθόντος...»³⁸. Δηλαδή αξίωναν τα δικαστήρια συγκεκριμένα ιδιάζοντα περιστατικά που να προσδιορίζουν με ακρίβεια και ταυτόχρονα να αποδεικνύουν την μέλλουσα περιουσιακή ζημία του παθόντος και τα οποία περιστατικά έπρεπε να συνδέουν την μέλλουσα ζημία με την αναπηρία ή την παραμόρφωση καθ' εαυτήν, πέραν και ανεξάρτητα από την αδυναμία εργασίας.

Ενδεικτικά αναφέρουμε την απόφαση ΑΠ 197/2004,³⁹ με την οποία το Ακυρωτικό δέχθηκε τα εξής: «...Με το περιεχόμενο αυτό η αγωγή, που στηρίζει και καλύπτει αξιώσεις από τα

³⁷ ΤΝΠ Ισοκράτης.

³⁸ Βλ. ενδεικτ. ΑΠ 197/2004, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1349, ΑΠ 1466/2003, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (ΧρΙΔ) 2004, σελ. 324, ΑΠ 1582/2001 ΤΝΠ Ισοκράτης.

³⁹ ΤΝΠ Ισοκράτης, ομοίως ΑΠ 1466/2003, ΤΝΠ Ισοκράτης, «...Η διατύπωση της διάταξης του άρθρου 931 ΑΚ αλλά και η συστηματική της θέση στον ΑΚ, παρέχει βάση για τέτοια αξίωση αν και εφόσον, κατά την αληθινή έννοιά της η αναπηρία ή η παραμόρφωση επιδρά στο μέλλον του παθόντος, που δεν μπορεί να καλυφθεί εντελώς με τις παροχές που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 ΑΚ. Επομένως για τη θεμελίωση της αυτοτελούς αξίωσης από το άρθρο 931 ΑΚ απαιτείται να συντρέχουν περιστατικά πέραν εκείνων που απαιτούνται για τη θεμελίωση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 ΑΚ, τα οποία θα συνθέτουν την παραπάνω έννοια της επίδρασης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον του παθόντος. Στην προκείμενη περίπτωση το Εφετείο δέχθηκε με την προσβαλλόμενη απόφασή του, ως προς την αυτοτελή αξίωση της α' αναιρεσίβλητης από το άρθρο 931 ΑΚ, ότι αυτή, ηλικίας 20 ετών κατά το χρόνο του ένδικου ατυχήματος, γνώστης της αγγλικής γλώσσας και ικανή να εργασθεί ως ιδιωτική υπάλληλος, εξ αιτίας του κατ' αυτό τραυματισμού της υπέστη μόνιμη αναπηρία πνευματική και σωματική και ειδικότερα μόνιμη αναπηρία μέτριας έκτασης ως προς τη χρήση του δεξιού άνω και κάτω άκρου (σέρνει ελαφρά το δεξί πόδι και αδυνατεί να χρησιμοποιεί το δεξί της χέρι για λεπτές κινήσεις) και υψηλής βαρύτητας ως προς την ομιλία, τη μνήμη και την ικανότητα προς μάθηση, υποβαλλόμενη σε αντιεπιληπτική αγωγή, όντας ισοβίως ανίκανη για

άρθρα 929 και 932 Α.Κ., κατά το μέρος της εκείνο, με το οποίο επιχειρείται η θεμελίωσή της σε δυσμενή επίδραση της αναπηρίας στο οικονομικό και κοινωνικό μέλλον της παθούσας, είναι πράγματι αόριστη, εφόσον δεν αναφέρονται και εκείνα τα ιδιάζοντα περιστατικά, εκτός και πέραν εκείνων, που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 Α.Κ. τα οποία συνθέτουν την, κατά την παραπάνω έννοια, επίδραση στο μέλλον της παθούσας ενάγουσας της αναπηρίας, που προξενήθηκε σε αυτήν από τα οποία ειδικά περιστατικά να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι, εξαιτίας των οποίων γεννιούνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική και κοινωνική πλευρά της μελλοντικής της ζωής. Δεν αναφέρεται δηλαδή ότι η αποζημίωση που επιδιώκεται είναι συνέπεια όχι απλώς της ανικανότητας για εργασία και απόκτηση από αυτή εισοδημάτων, εφόσον η αποκατάσταση της ζημίας αυτής επιδιώκεται μέσω της αξίωσης αποζημίωσης από το άρθρο 929 Α.Κ. αλλά ειδική συνέπεια της αναπηρίας της αναιρεσείουσας όπως επίσης και ο τρόπος με τον οποίο τέτοια συνέπεια αποκλείει ή περιορίζει την επαγγελματική, οικονομική ή κοινωνική εξέλιξη της παθούσας αναιρεσείουσας. Επομένως το Εφετείο, που απέρριψε την αγωγή κατά το κονδύλιο τούτο, ως ποσοτικά αόριστη, για το λόγο, ότι δεν αναφέρονται με πληρότητα τα πραγματικά περιστατικά, που αποτελούν προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 931 Α.Κ., δεν υπέπεσε στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αρ. 14 ΚΠολΔ, μέσω του οποίου και όχι από το άρθρο 559 αρ. 1 ΚΠολΔ ελέγχεται η ποσοτική αοριστία της αγωγής και πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμη η κρινόμενη αίτηση αναίρεσης, που υποστηρίζει τα αντίθετα...». Εν όψει του περιεχομένου αυτού, το οποίο η νομολογία προσδίδει στην ΑΚ 931, για την πληρότητα του δικογράφου της αγωγής με την οποία διώκεται αποζημίωση με την ΑΚ 931, πρέπει να αναφέρονται σε αυτή κατά τρόπο σαφή και ορισμένο, ότι η αποζημίωση που διώκεται είναι συνέπεια όχι απλώς της ανικανότητας για εργασία και απόκτηση εισοδημάτων, αφού η αποκατάσταση της τελευταίας αυτής ζημίας διώκεται μέσω της ΑΚ 929, αλλά ειδικώς συνέπεια της αναπηρίας ή παραμορφώσεως. Με άλλα λόγια κατά την πάγια νομολογία, η οποία είναι συνεπής προς τη θέση της ότι η ΑΚ 931 θεμελιώνει αυτοτελή αξίωση αποζημιώσεως, απαιτείται για την πληρότητα του δικογράφου της αγωγής με την οποία διώκεται αποζημίωση με βάση την ΑΚ 931 σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 216 ΚΠολΔ, να εκτίθενται στην αγωγή συγκεκριμένα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της αναπηρίας ή της παραμορφώσεως, ο

εργασίες μέτριου έως υψηλού βαθμού δυσκολίας και γι' αυτές που απαγορεύονται σε άτομα ευρισκόμενα υπό αντιεπιληπτική αγωγή και μη όντας σε θέση να επιβιώσει με δικές της δυνάμεις. Έκρινε δε το Εφετείο, ότι εξ αιτίας της ως άνω αναπηρίας της α' αναιρεσίβλητης, που βρίσκεται μάλιστα σε νεαρή ηλικία και της δυσμενούς επίδρασης της αναπηρίας της αυτής, στην κοινωνική, οικονομική, επαγγελματική και οικογενειακή της εξέλιξη και ανάπτυξη της προσωπικότητάς της, η αναιρεσίβλητη αυτή δικαιούται να αξιώσει αποζημίωση 50.000. 000 δρχ. ως κεφάλαιο εφ' άπαξ, για τη δημιουργία οικονομικής βάσης για την ευχερέστερη διαβίωσή της, ποσό το οποίο και επιδίκασε μειωμένο κατά το ποσοστό συνυπατιότητάς της, στο ένδικο ατύχημα, εκτός από την άλλη αποζημίωση για νοσήλια, ανικανότητα προς εργασία κλπ. καθώς και τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Έτσι που έκρινε το Εφετείο, δεν παραβίασε την ουσιαστική διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ και είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι οι, δεύτερος του αναιρετηρίου και έβδομος των από 9.6.2003 προσθέτων, λόγοι, από το άρθρο 559 αρ. 1 ΚΠολΔ, που υποστηρίζουν τα αντίθετα. (...)...».

ακριβής τρόπος με τον οποίο τέτοια συνέπεια αποκλείει ή περιορίζει την επαγγελματική, οικονομική ή κοινωνική εξέλιξη του παθόντος, καθώς και το ποία και πόση είναι η ζημία που αυτός υφίσταται εξ αιτίας της αναπηρίας ή παραμορφώσεως⁴⁰. Δηλαδή απαιτείται να συντρέχουν περιστατικά πέρα από εκείνα που απαιτούνται για τη θεμελίωση αξιώσεων με βάση τις διατάξεις ΑΚ 929 και 932, από τα οποία θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξ αιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του παθόντος. Αν λείπει η αναφορά τέτοιων συγκεκριμένων στοιχείων, η αγωγή αποζημιώσεως είναι αόριστη κατά το σχετικό κονδύλι⁴¹. Για να δεχθούν δηλαδή τα δικαστήρια ως επαρκώς ορισμένη και άρα παραδεκτή την αγωγή του παθόντος με αίτημα αποζημίωσης εκ της ΑΚ 931 και να προχωρήσουν στην εξέταση της ουσίας της απαιτούσαν τη συνδρομή ιδιαζόντων περιστατικών, διαφορετικά οι σχετικές αγωγές απορρίπτονταν ως απαράδεκτες λόγω αοριστίας⁴².

Στο σημείο αυτό, άξια αναφοράς είναι και η απόφαση του Αρείου Πάγου με αριθμό 840/1998⁴³. Στην κρινόμενη περίπτωση ο παθών ηλικίας 24 ετών κατά το ατύχημα ήταν τραπεζικός υπάλληλος και συνεπεία του τραυματισμού υπέστη ακρωτηριασμό του αριστερού ποδιού, στη θέση του οποίου τοποθετήθηκε τεχνητό μέλος και παραμόρφωση του σώματος συνεπεία των κακώσεων. Μεταξύ των κονδυλίων της αγωγής περιλαμβάνεται και εκείνο από την διάταξη ΑΚ 931 (αποζημίωση ύψους 10.000.000 δρχ). Με την απόφαση αυτή απορρίφθηκε ως αβάσιμος ο λόγος αναιρέσεως κατά της αναιρεσιβαλλομένης εφετειακής απόφασης, η οποία με τη σειρά της είχε απορρίψει ως αόριστη την αγωγή αποζημίωσης κατά την ΑΚ 931, με την αιτιολογία ότι ο ενάγων στην αγωγή του δεν αναφέρει εκείνα τα πραγματικά περιστατικά που θα ανεδείκνυαν τον τρόπο με τον οποίο η αναπηρία του θα επηρεάσει αρνητικά τη ζωή του στο μέλλον και συγκεκριμένα εν προκειμένω, τη βαθμολογική και μισθολογική του εξέλιξη ως τραπεζικού υπαλλήλου. Εκείνο το οποίο περισσότερο ενδιαφέρει στα πλαίσια της ΑΚ 931 είναι η αναφορά της αγωγής για τη δυσμενή επίδραση της αναπηρίας και παραμορφώσεως στη βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη του παθόντος ως τραπεζικού υπαλλήλου. Όμως δεν

⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 526/2006, Νόμος, ΑΠ 197/2004, ΧρΙδ 2004, σελ. 517, ΑΠ 1466/2003, ΧρΙδ 2004, σελ. 324, ΑΠ 1599/2002, ΧρΙδ 2003, σελ. 522, ΑΠ 1073/2001, ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁴¹ Βλ. ενδεικτ. ΑΠ 840/1998, ΝοΒ 2000, σελ. 34, ΑΠ 197/2004, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1349, ΕφΘεσ 215/2000, ΕπΣυγκΔ 2000, σελ. 410.

⁴² Αυτή τη διατύπωση συναντούμε στις αρχικές, θέτουσες τα θεμέλια για όσα επακολούθησαν νομολογιακά, αποφάσεις ΑΠ 839/1993, ΕλλΔνη 36, σελ. 134, ΑΠ 275/1995, ΝοΒ 44, σελ. 809, ΑΠ 570/1996, ΕλλΔνη 38, σελ. 66. Η αγωγή αποζημιώσεως με βάση το άρθρο 931 ΑΚ για να είναι κατά νόμο ορισμένη πρέπει να ανταποκρίνεται στις αξιώσεις πληρότητας που χαράσσει η νομολογία του Ακυρωτικού. Αν ήθελε κανείς να ανατρέξει στη σχετική νομολογία που είναι δημοσιευμένη στα νομικά περιοδικά θα διαπιστώσει ότι στην πλειοψηφία τους οι σχετικές αγωγές απορρίπτονται ως αόριστες. Μένει μόνο ένα μικρό ποσοστό, το οποίο μάλλον από λόγους επιείκειας κρίνεται ορισμένο. Από την εναργή αυτή διαπίστωση φαίνεται καθαρά το δυσεφάρμοστο της ΑΚ 931 με τις αυξημένες αξιώσεις πληρότητας που επιβάλλει η νομολογία, κυρίως του Αρείου Πάγου.

⁴³ Τμ. Δ', ΕΕΝ 1999, σελ. 758, ΝοΒ 2000, σελ. 34, βλ. και ΑΠ 1073/2001, ΑΠ 1582/2001, ΕφΑθ 4810/2003, ΑΠ 1466/2003, ΑΠ 330/2005, ΤΝΠ Ισοκράτης.

παρέχονται περισσότερες διευκρινίσεις στην αγωγή, δηλαδή ότι κατά τον κανονισμό της τράπεζας ή για άλλο λόγο οι έχοντες υποστεί διαρκούς της υπηρεσίας τους αναπηρία ή παραμόρφωση αποκλείονται ή υφίστανται περιορισμούς στη βαθμολογική και μισθολογική τους εξέλιξη ή ότι ο παθών εμφανίζει δυσθυμία ή γρήγορη κόπωση ή καταλαμβάνεται από μελαγχολία ή άλλα συναισθήματα που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη επιμέλειας και εργατικότητας, η έλλειψη των οποίων θα τον εμποδίσει να έχει καλή υπηρεσιακή εξέλιξη, ώστε εντεύθεν να μπορεί να γίνει λόγος για δυσμενή εξέλιξη του παθόντος ως τραπεζικού υπαλλήλου. Συγκεκριμένα, τα πραγματικά περιστατικά που επικαλέσθηκε στο δικόγραφο του ο ενάγων είναι τα εξής: *«Η διαρκής αναπηρία μου από τον ακρωτηριασμό του αριστερού μου ποδιού και οι άλλες σοβαρές βλάβες, καθώς και η παραμόρφωση του σώματός μου από τις κακώσεις, δημιουργούν την κατά το άρθρο 931 ΑΚ υποχρέωση του ζημιώσαντος για αποζημίωσή μου με το ποσό των 10.000.000 δρχ. Ειδικότερα, από τα σχετικά έγγραφα που έχω προσκομίσει, φαίνεται η τραγικότητα της καταστάσεώς μου, τόσο από τη μόνιμη και μέγιστη αναπηρία μου από τον ακρωτηριασμό του ποδιού μου όσο και από την παραμόρφωση της λεκάνης μου, εξαιτίας της οποίας το βάδισμά μου είναι ανοιχτό, «χήναιο», όπως αποκαλείται ιατρικά [...] Η περιγραφόμενη αυτή κατάστασή μου, εκτός από τις δυσκολίες που θα μου δημιουργεί στην εργασία μου και στην καθημερινή μου ζωή, μέρα και νύχτα, ακόμα και μέσα στο σπίτι μου, θα συνδέεται και με απαραίτητη ιδιαίτερη και τακτική ιατρική φροντίδα, προκειμένου να αποφευχθούν δυσάρεστες επιπλοκές στα τραύματά μου, που πάντοτε θα υπάρχουν [...] Η κατάσταση μου αυτή, εκτός από το ότι θα μου δημιουργήσει πρόσθετες σημαντικές οικονομικές δαπάνες, θα περιορίζει σε μεγάλο βαθμό την οικονομική μου δραστηριότητα, δεδομένου ότι ως τραπεζικός υπάλληλος δεν θα έχω την ανάλογη βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη που θα είχα, αν δεν είχε λάβει χώρα ο τραυματισμός μου, με αποτέλεσμα να υποστώ σοβαρή περιουσιακή ζημία. Επίσης, η κατάσταση μου αυτή θα μου δημιουργεί πρόσθετες μεγάλες οικονομικές δαπάνες (π.χ. μετακινήσεις με TAXI, φυσικοθεραπείες, κλπ). Είμαι μόλις 24 ετών και η αναπηρία μου οπωσδήποτε θα επιδρά δυσμενώς στη μείωση της προσωπικότητάς μου, (καθώς ήμουν πριν το ατύχημα μπασκετμπολίστας και αθλητής σε αγώνισματα κλασικού αθλητισμού), στις κοινωνικές μου συναναστροφές και γενικά στην οικονομική και κοινωνική μου εξέλιξη...». Ειδικότερα, ο Άρειος Πάγος μιλά για ιδιάζοντα περιστατικά προς θεμελίωση της ΑΚ 931, τα οποία δεν ταυτίζονται, αλλά αντιθέτως διακρίνονται από τα αντίστοιχα που απαιτούνται για την αξίωση αποζημίωσης εκ της διατάξεως ΑΚ 929 και για την αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης εκ της διατάξεως ΑΚ 932. Εν προκειμένω, γεννάται το ερώτημα μήπως θα μπορούσε το δικαστήριο να απορρίψει και πάλι ως αόριστη την παραπάνω αγωγή, αλλά με το σκεπτικό ότι στο δικόγραφο της αγωγής ο αιτών δεν παραθέτει όλα εκείνα τα πραγματικά περιστατικά που από τον νόμο απαιτούνται, ώστε να είναι σε θέση το δικαστήριο να διαπιστώσει ποια είναι η μελλοντική ζημία που*

αναμένει το θύμα να υποστεί σε επαγγελματικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο εκ της αναπηρίας και πώς η τελευταία μπορεί αιτιωδώς να συνδεθεί με την επικληθείσα εκ μέρους του θύματος χειροτέρευση της βαθμολογικής και μισθολογικής του εξέλιξης ως τραπεζικού υπαλλήλου.

Είναι φανερό πως η απαίτηση αυτή της συνδρομής των ιδιαζόντων περιστατικών, πέρα από εκείνα που θεμελιώνουν τις αξιώσεις του ζημιωθέντος εκ των άρθρων 929 και 932 ΑΚ, δημιουργεί ανυπέβλητες δυσκολίες τόσο στον ενάγοντα–παθόντα από ατύχημα αναπηρία ή παραμόρφωση σε ό, τι αφορά τη διατύπωση της σχετικής αξίωσης και απόδειξη των σχετικών με αυτή ισχυρισμών του, όσο και στον εφαρμοστή του δικαίου, του οποίου η δικαστική κρίση παρασυρόμενη σε αμφιταλαντεύσεις και αντιφάσεις δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου. Συνεπεία τούτου, η ΑΚ 931 κρίθηκε στην πράξη δυσεφάρμοστη και η πλειονότητα των σχετικών αγωγικών αξιώσεων, όπως ήδη αναφέρθηκε, απορρίπτονταν ως αόριστες ή αναπόδεικτες (πρόωρα ασκηθείσες)⁴⁴. Τέλος, να σημειωθεί πως με τον τρόπο αυτό, υπεισέρχονταν, διά της πλαγίας οδού, στην εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης προϋποθέσεις αποζημιωτικού χαρακτήρα που ταίριαζαν στην ΑΚ 929, δηλαδή έπρεπε να υφίσταται και να αποδεικνύεται βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής της αναπηρίας ή παραμόρφωσης στο μέλλον και συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία του παθόντος. Οπότε καταλήγουμε στο εξής ερώτημα: Τί παραπάνω καλύπτει η ΑΚ 931 που δεν καλύπτει η ΑΚ 929;

2. Διαχρονικό δίκαιο

Η διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 1329/1983, η οποία τροποποίησε την διάταξη ΑΚ 931, δεν έχει αναδρομική ισχύ, διότι ούτε στην τροποποιητική αυτή διάταξη ούτε στις μεταβατικές διατάξεις του ανωτέρω νόμου περιέχεται διάταξη γι' αυτήν ούτε είναι ερμηνευτική. Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 2 ΑΚ και το άρθρο 24 ΕισΝΑΚ, αν το γεγονός που παρήγαγε την αξίωση αποζημίωσης από αδικοπραξία, έλαβε χώρα πριν από την εισαγωγή του νέου νόμου, η αξίωση του παθόντος, και κυρίως της άγαμης γυναίκας, να μπορεί να θεμελιωθεί στην ΑΚ 931 και τότε να διέπεται ως προς τη γένεσή της, το περιεχόμενό της, την έκτασή της και τα αποτελέσματά της από το προγενέστερο δίκαιο, ακόμα κι αν η σχετική αγωγή της έχει ασκηθεί, αφότου τέθηκε σε ισχύ ο νέος νόμος.

Το ότι ο νέος νόμος με το άρθρο 15 κατήργησε την προίκα, καταλαμβάνοντας και αυτές που συστάθηκαν με το παλαιό δίκαιο (56 Ν.1329/1983), δεν σημαίνει και την αναδρομική

⁴⁴ Βλ. *Κρητικό Αθ. Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα*, σελ. 296 με παραπομπή σε νομολογία.

κατάργηση της διάταξης ΑΚ 931. Οι διατάξεις αυτές αναφέρονται σε διαφορετικές αξιώσεις και δεν είναι σκόπιμο να μπλέκονται μεταξύ τους⁴⁵.

IV. Προϋποθέσεις εφαρμογής

1. Έννοια αναπηρίας – παραμόρφωσης

Κατά τη διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ: «*Η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του*». Για να επιδικασθεί η αποζημίωση της ΑΚ 931 στον ζημιωθέντα απαιτείται αφενός να διαπιστωθεί η αναπηρία ή η παραμόρφωσή του, που προκλήθηκαν αιτιωδώς εκ της αδικοπραξίας και αφετέρου αυτές να επιδρούν στο μέλλον του. Άρα οι βασικές προϋποθέσεις της σχετικής αξίωσης είναι: α) η αναπηρία ή παραμόρφωση και β) η επίδραση στο μέλλον του παθόντος. Η ΑΚ 931 προϋποθέτει αναπηρία ή παραμόρφωση ανεξάρτητα αν οφείλεται σε υποκειμενικά ή αντικειμενικά άδικη πράξη⁴⁶. Επίσης κατά την ΑΚ 931 δεν απαιτείται η σωρευτική ύπαρξη αναπηρίας ή παραμόρφωσης για το νόμιμο της σχετικής αξίωσης. Η διάταξη αρκείται στη διαζευκτική ύπαρξη μίας εκ των δύο.

⁴⁵ Αντίθετη τοποθέτηση συναντούμε στην απόφαση ΕφΑθ 2521/1986, Δνη, 27, σελ. 1154, όπου αναφέρεται ότι από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 8 και 15 και 56 του νέου Ν.1329/1983 συνάγεται και η αναδρομική κατάργηση της ΑΚ 931. Δηλαδή η νέα ρύθμιση της ΑΚ 931 καταλαμβάνει και τις αδικοπραξίες που τελέστηκαν πριν από την ισχύ του Ν.1329/1983 γεγονός που έχει πρακτική σημασία για τις άγαμες γυναίκες που υπέστησαν αναπηρία ή παραμόρφωση πριν τη θέση σε ισχύ του Ν.1329/1983, αλλά η αξίωσή τους κατέστη αντικείμενο δικαστικής κρίσης μετά την ενεργοποίησή του, οπότε και θα μπορούν να αξιώσουν μόνο χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης και όχι αποζημίωση κατά την ΑΚ 931, χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο αυτής της απόφασης: «...Δεν έχει πλέον το δικαίωμα να ζητήσει χρηματική αποζημίωση οποιουδήποτε ύψους για την αποκατάστασή της με γάμο, προκειμένου να συστήσει προίκα με το ποσό της αποζημίωσης και έτσι να συνάψει, παρά την αναπηρία της ή παραμόρφωσή της, γάμο με πρόσωπο της ίδιας κοινωνικής τάξεως και περιουσιακής καταστάσεως με εκείνο με το οποίο θα νυμφεύοταν αν δεν συνέβαινε το ατύχημα. Από το όλο περιεχόμενο του άρθρου τούτου, όπως ισχύει μετά το ν.1329/1983 σε συνδυασμό με το άρθρο 15 του τελευταίου νόμου, με το οποίο, μεταξύ άλλων, καταργήθηκαν τα άρθρα 1406 έως 1437 του ΑΚ που αφορούσαν την προίκα και ορίστηκε ότι κάθε περιουσιακή επίδοση που αποτελεί σύσταση προίκας είναι άκυρη από την έναρξη της ισχύος του νόμου, από το άρθρο 56 του ίδιου νόμου, βάσει του οποίου "οι προίκες που έχουν ήδη συσταθεί κατά την έναρξη της ισχύος αυτού του νόμου αποδίδονται στη γυναίκα" και από τα άρθρα 57, 58, 59, 60 και 64 του ίδιου νόμου, με τα οποία ρυθμίζονται οι από την προίκα που συστήθηκε πριν από την ισχύ του νόμου σχέσεις, σαφώς συνάγεται ότι το άρθρο 931 ΑΚ, όπως ήδη ισχύει, εφαρμόζεται και επί αδικοπραξιών που τελέστηκαν πριν από την έναρξη της ισχύος του ν.1329/1983 εφόσον έτσι η διάταξη αυτή εναρμονίζεται προς τον επιδιωκόμενο σκοπό της εφαρμογής της συνταγματικής αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών και στον εκσυγχρονισμό των διατάξεων του οικογενειακού δικαίου. Επομένως σε περίπτωση που άγαμη γυναίκα υπέστη αναπηρία ή παραμόρφωση από αδικοπραξία που τελέστηκε πριν από την έναρξη της ισχύος του ν. 1329/1983, το δικαίωμα το οποίο αυτή απέκτησε προς αποζημίωση εξαιτίας της αναπηρίας ή παραμορφώσεώς της βάσει του άρθρου 931 ΑΚ, όπως αυτό ίσχυε πριν από την αντικατάστασή του από το άρθρ. 8 του ν. 1329/1983, καταργείται, υπό την προϋπόθεση όμως ότι η σχετική διαφορά δεν έχει λυθεί τελεσίδικα ή με συμβιβασμό (άρθρ. 4 ΕισΝΑΚ, το οποίο εφαρμόζεται και στην προκείμενη περίπτωση κατ αναλογίαν λόγω της ταυτότητας του νομικού λόγου, βλ. σχ. Γ. Μπαλή Γεν. Αρχ. 10, ΕφΑθ 148/1985 ΕλΔνη 26, 266)....».

⁴⁶ Συνήθη δε περίπτωση αντικειμενικά άδικης πράξης αποτελούν τα αυτοκινητικά ατυχήματα με νομική βάση τον ν.ΓΠΝ/1911, βλ. Βοσινάκη στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλο, Αθήνα 1982, άρθρο 931 αρ. 3, σελ. 810, βλ. Σπυριδάκη-Περάκη ΑΚ, 931, αρ. 1, βλ. Γεωργιάδη, ΣΕΑΚ, 2010, αρ. 8.

Απαιτείται επιπλέον η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της αναπηρίας ή παραμόρφωσης και της ζημίας που θα υποστεί στο μέλλον, δηλαδή η δυσμενής επίδραση στο μέλλον πρέπει να είναι άμεση συνέπεια της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης και όχι αποτέλεσμα της ανικανότητας προς εργασία που επιδιώκεται μέσω της ΑΚ 929⁴⁷.

Κατά την ΑΚ 931 «αναπηρία» θεωρείται κάποια έλλειψη της σωματικής, νοητικής ή ψυχικής ακεραιότητας του προσώπου (π.χ. μείωση οράσεως, ακρωτηριασμός ποδιού ή χεριού, μερική τύφλωση κ.λπ.)⁴⁸.

Ως «παραμόρφωση» νοείται κάθε ουσιώδης αλλοίωση της εξωτερικής εμφάνισης του προσώπου, η οποία καθορίζεται όχι αναγκαίως κατά τις απόψεις της ιατρικής, αλλά κατά τις αντιλήψεις της ζωής⁴⁹.

Κατά τη νομολογία, παραδείγματα που συνιστούν αναπηρία ή παραμόρφωση του παθόντος είναι οι εξής περιπτώσεις: ουλές στο πρόσωπο ή το σώμα, εμφανής ασυμμετρία της ανθρώπινης διαπλάσεως, μόνιμη ελαφρά ερυθρίαση σε τμήματα του δέρματος, τύφλωση ή μείωση της οράσεως, εμφανής χωλότητα ή δυσχέρεια κατά το βάδισμα, δυσκολία ή διαταραχές στην ομιλία, επιληπτικές κρίσεις ύστερα από κρανιοεγκεφαλική κάκωση, ακρωτηριασμός άνω ή κάτω άκρων, μείωση της ακοής, απώλεια ενός ή περισσοτέρων δακτύλων του χεριού κ.λπ.⁵⁰.

Δεν είναι αναγκαίο η αναπηρία ή παραμόρφωση να φθάνει μέχρι του σημείου ώστε να προκαλεί αισθήματα συμπάθειας ή αποστροφής ή να γίνεται αντιληπτή από τους τρίτους⁵¹. Η

⁴⁷ ΕφΑθ 4652/1998 ΕλλΔνη 1998, σελ. 1348.

⁴⁸ Βλ. ενδεικτικά για τον παγιωμένο πλέον νομολογιακό ορισμό της έννοιας, ΑΠ 1432/2009 Δικ/νη 2010, σελ. 31 επ., ΑΠ 1874/2006 Δικ/νη 2007, σελ. 120 επ., ΑΠ 1645/2006 Δικ/νη 2007, σελ. 766 επ., ΑΠ 1599/2002, Δικ/νη 2003, σελ. 417, ΑΠ 634/2007, ΝοΒ 2007, σελ. 1809, ΑΠ 268/2008, ΕΠολΔ 2008, σελ. 376, ΑΠ 408/2011, ΑΠ 1710/2010, ΑΠ 1009/2013, ΕφΠειρ 52/2013 ΤΝΠ Ισοκράτης, βλ. Γεωργιάδη, ΣΕΑΚ 2010, αρ. 9. βλ. *Καράκωστα Ι*. Το δίκαιο των αδικοπραξιών ΑΚ 914-938, 2014, σελ. 407 επ., όπου αναφέρει ως παραδείγματα τις εξής περιπτώσεις: αδυναμία κίνησης των κάτω άκρων λόγω βλάβης στη σπονδυλική στήλη του θύματος, ολική ή μερική τύφλωση, βράχυνση του κάτω άκρου κατά ορισμένα εκατοστά, απώλεια δακτύλων χεριού, σπληνεκτομή ή νεφρεκτομή, ακρωτηριασμός ποδιού ή χεριού κ.ο.κ.

⁴⁹ Βλ. ενδεικτ. ΑΠ 1599/2002, ΑΠ 268/2008 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 1073/2001, ΝοΒ 2002, σελ. 1835, ΕλλΔνη 2003, σελ. 415, ΧρΙΔ 2001, σελ. 700, ΕπΣυγκΔ 2003, σελ. 74, ΑΠ 670/2006, ΝοΒ 2006, σελ. 1469, ΑΠ 762/2007, ΝοΒ 2007, σελ. 1561, ΑΠ 1432/2009, ΕλλΔνη 2010, σελ. 31, ΑΠ 1958/2009 ΝοΒ 2010, σελ. 911, 177/2008 ΝοΒ 2009, σελ. 54, ΑΠ 514/2007 ΕΕΝ 2009, σελ. 79, ΕφΔυτΜακ 37/2008, Αρμεν 2009, σελ. 664, επ., ΑΠ 1336/2013 ΤΝΠ Ισοκράτης, βλ. *Τριάντο Τ*. Αποζημίωση από Τροχαία, 2012, βλ. *Καράκωστα Ι*. Το δίκαιο των αδικοπραξιών ΑΚ 914-938, 2014, σελ. 408 επ..

⁵⁰ Ενδεικτ. ΑΠ 177/2008 ΤΝΠ Ισοκράτης, «...Οι επελθούσες από τον παραπάνω τραυματισμό της διαρκείς και μη προβλεπόμενες να αποκατασταθούν στο μέλλον αναπηρία και παραμορφώσεις και στα δύο σκέλη της, δηλαδή: 1) οι εκτεταμένες δύσμορφες και υπερτροφικές, μετεγχειρητικές-μετατραυματικές ουλές: α) στο άνω τριτημόριο της πρόσθιας επιφάνειας του δεξιού μηρού μετά από προηγηθείσα κάλυψη με δερματικά μοσχεύματα, β) στην άνω-έξω επιφάνεια αριστερού γόνατος και αριστεράς κνήμης μέχρι το μέσο τριτημόριο αυτής, γ) στους μηρούς άμφω (δότεριες περιοχές) μετά από λήψη δερματικών μοσχευμάτων από τις περιοχές αυτές, 2) η εκτεταμένη, δύσμορφη, υπερτροφική, επιμήκης μετεγχειρητική-μετατραυματική γραμμοειδής ουλή στον αριστερό γλουτό μετά από παροχетеύσεις αιματομάτων και εν τω βάθει νεκρωμένων ιστών, 3) η μεγάλη παραμόρφωση-δυσμορφία του περιγράμματος της αριστεράς κνήμης (contour deformity) λόγω της απώλειας και του ελλείματος μεγάλης ποσότητας μυϊκής μάζας και της καταστροφής του δέρματος στην περιοχή από κάλυψη με δερματικά μοσχεύματα...».

⁵¹ *Κρητικός Αθ*. Αποζημίωση από τροχαία ατυχήματα, 2008, σελ. 291, §17, αρ. 115.

προσβολή πρέπει να έχει καταρχήν μόνιμο, διαρκή και μη αναστρέψιμο χαρακτήρα⁵². Με την απόφαση ΕφΛαρ 93/2013, δεν αποδείχθηκε μόνιμη βλάβη, συγκεκριμένα: «...Δεν αποδείχθηκε όμως ότι ο ανωτέρω τραυματισμός του προκάλεσε μόνιμη βλάβη, που συνιστά αναπηρία και συγκεκριμένα ότι το δεξιό πόδι του και μετά τη θεραπεία, στην οποία υποβλήθηκε, παρουσιάζει χωλότητα και δυσχέρεια κατά τη βάδιση [...] Επομένως το αγωγικό αίτημα περί επιδικάσεως της κατά το άρθρο 931 ΑΚ χρηματικής παροχής πρέπει να απορριφθεί ως ουσιαστικά αβάσιμο...», επίσης σύμφωνα με την απόφαση ΑΠ 1599/2002, θα πρέπει να αποδειχθεί η μονιμότητα και η διάρκεια της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης, επειδή αυτή θα συνοδεύει ισοβίως τον παθόντα⁵³. Υποστηρίζεται και η άποψη ότι σε περίπτωση παροδικής αναπηρίας ή παραμόρφωσης εφαρμόζεται η διάταξη ΑΚ 931, εφ' όσον βέβαια επιδρά δυσμενώς στο άμεσο μέλλον του παθόντος⁵⁴. Όπως κρίθηκε με την ΑΠ 1379/2004 απόφαση, το άρθρο 931 ΑΚ εφαρμόζεται και όταν υπάρχει προσωρινή αναπηρία που είχε ωστόσο ως αποτέλεσμα την απώλεια μιας

⁵² Βλ. ΜΠρΘεσ 35055/2009 ΤΝΠ Ισοκράτης, η επιδείνωση προϋπάρχουσας πάθησης και η ανάγκη προσωρινής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης δεν συνιστά αναπηρία, αναφέρεται στην απόφαση ότι «...Πλν, όμως, η αγωγή, καθ' ο μέρος αφορά την αξίωση της ενάγουσας για αποζημίωση ποσού 30.000 ευρώ, που επιχειρείται να θεμελιωθεί στη διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ, δεν είναι νόμιμη και πρέπει, ως προς αυτήν, ν' απορριφθεί, αφού ο αναφερόμενος τραυματισμός της ενάγουσας δεν συνιστά αναπηρία ή παραμόρφωση κατά την έννοια της διατάξεως αυτής (931ΑΚ), όπως ειδικότερα εκτίθεται στην προηγηθείσα νομική σκέψη [...] Εν συνεχεία αποδείχθηκε ότι η ενάγουσα πριν από την ένδικη σύγκρουση έπασχε από χρόνια αυχENO-ωμο-βραχιονίου συνδρόμου (ΑΡ) επί εδάφους διάχυτης προβολής του δίσκου Α4-Α5 η οποία ασκεί πίεση επί του σάκου του νωτιαίου μυελού...».

⁵³ ΤΝΠ Ισοκράτης, βλ. ομοίως ΑΠ 1435/2013 ΤΝΠ Ισοκράτης, με την οποία δεν επιδικάστηκε αποζημίωση με το άρθρο 931 ΑΚ επειδή με βάση την κατάσταση της υγείας του ενάγοντος δεν μπορεί να γίνει λόγος για μόνιμη και διαρκή αναπηρία, ΕφΛαρ 658/2002, ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 924/2013 ΤΝΠ Ισοκράτης, *Καράκωστα Ι.*, Το δίκαιο των αδικοπραξιών ΑΚ 914-938, Νομική Βιβλιοθήκη 2014, σελ. 408 επ..

⁵⁴ Βλ. *Κρητικό Αθ. Αποζημίωση από τροχαία ατυχήματα*, 2008, σελ. 291. Κάποιες αποφάσεις έχουν δεχθεί την δυνατότητα εφαρμογής της 931 ΑΚ στην περίπτωση της προσωρινής αναπηρίας, αν και δύσκολα μπορεί να εμφανισθεί τέτοια περίπτωση βλ. ενδεικτ. ΜΠρτΘεσ 27805/2008 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΕφΑθ 4093/2006, ΤΝΠ Ισοκράτης, βλ. *Καράκωστα Ι.*, Το δίκαιο των αδικοπραξιών ΑΚ 914-938, Νομική Βιβλιοθήκη 2014, σελ. 408 επ., βλ. ενδεικτ. την ΕφΑθ 4093/2006 ΕλλΔνη 2006, σελ. 1449, η οποία αναφέρει ότι η προσωρινή αναπηρία ή παραμόρφωση λαμβάνεται υπόψη όταν είναι δυνατό να επηρεάζει το μέλλον του προσώπου, κατά τρόπο καθοριστικό, όπως όταν ο παθών προβάλλει ότι στην προσωρινή αυτή διάρκεια χάνει μία προσφερόμενη ευνοϊκή ευκαιρία, «...Προσωρινή αναπηρία ή παραμόρφωση λαμβάνεται υπόψη όταν είναι δυνατό να επηρεάζει το μέλλον του προσώπου, κατά τρόπο καθοριστικό, όπως όταν ο παθών προβάλλει ότι στην προσωρινή αυτή διάρκεια χάνει μια προσφερόμενη ευνοϊκή ευκαιρία (βλ. Αθ. Κρητικός, *Αποζημίωση από τροχαία αυτ/κα ατυχήματα 1992*, § 305, σελ. 117 και εκδ. 1998, 325α και 212, σελ. 46, ΑΠ 197/2004 ΝοΒ 52 (2004), 1737, ΑΠ 658/2002 *Δικογραφία 2003*, 96, ΑΠ 1599/2002 ΕλλΔνη 44. 416, ΑΠ 1225/2002 ΕλλΔνη 44. 123, ΑΠ 477/2001 ΕλλΔνη 43. 383, ΑΠ 1073/2001 Επ. Συγκ. Δικ. 2003. 74, ΑΠ 1582/2001 ΕλλΔνη 43. 703, Εφ Αθ 6159/2003 Επ. Συγκ. Δικ. 2003. 618, ΑΠ 100/2001 ΕλλΔνη 2001. 671, ΕφΛαρ 658/2001 ΕλλΔνη 44. 1379, ΕφΘεσ 2038/1999 Επ. Συγκ. Δικ. 1999. 570)...», βλ. *Γεωργιάδη* στη ΣΕΑΚ 2010, αρ. 12, ενώ δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο σοβαρή αναπηρία να επιφέρει μικρή επίπτωση στην ικανότητα κτήσεως εισοδημάτων ΑΠ 1503/2000, ΕλλΔνη 2001, σελ. 1283 «Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 914, 929, 931 και 298 ΑΚ σαφώς συνάγεται ότι εκείνος που υπέστη αναπηρία ή παραμόρφωση εξαιτίας σωματικής βλάβης από αδικοπραξία δικαιούται, ν' απαιτήσει αποζημίωση και για τα εισοδήματα που θ' απολέσει από την εργασία του, λόγω της επίδρασης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσής του στο μέλλον. Η αποζημίωση αυτή δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκην με το ποσοστό της αναπηρίας του ή το είδος, την έκταση και τη σοβαρότητα της παραμόρφωσής του, αλλά είναι αντίστοιχη με την απολεσθείσα ικανότητα για κτήση εισοδημάτων, η οποία αποδεικνύεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αφού είναι δυνατόν να υπάρχει μεγάλη αναπηρία με μικρή επίπτωση στην ικανότητα κτήσεως εισοδημάτων και αντίστροφα...».

σημαντικής ευνοϊκής ευκαιρίας για τον παθόντα, διότι επηρεάζει το μέλλον του παθόντος κατά τρόπο καθοριστικό⁵⁵.

Η ΑΚ 931 εφαρμόζεται εφόσον η αναπηρία ή η παραμόρφωση του παθόντος παρά τη δυσμενή επίπτωση στην επαγγελματική και κοινωνική εξέλιξη, δεν επηρεάζει τη διάρκεια ζωής του⁵⁶. Επίσης δεν εφαρμόζεται όταν η αναπηρία είναι τόσο σοβαρή, ώστε δεν δημιουργούνται σοβαρές ελπίδες επιβίωσης του παθόντος, όπως στην περίπτωση σοβαρών κρανιοεγκεφαλικών κακώσεων⁵⁷. Στην περίπτωση μεταγενέστερης επιδείνωσης της κατάστασης της υγείας του παθόντος, όπως σε περίπτωση αύξησης του ποσοστού της αναπηρίας ή εμφάνισης πρόσθετης αναπηρίας ή περαιτέρω ουσιώδους χειροτέρευσης της εξωτερικής του εμφάνισης, που δεν μπορούσε να προβλεφθεί εξαρχής, δύναται να θεμελιωθεί πρόσθετη περαιτέρω αποζημίωση βάσει της ΑΚ 931⁵⁸.

Η ανικανότητα για εργασία και κτήση εισοδημάτων, ως συνέπεια της αναπηρίας ή παραμόρφωσης δεν ταυτίζεται αναγκαίως με το ποσοστό της αναπηρίας ή παραμόρφωσης, διότι είναι δυνατό να υπάρχει μεγάλη αναπηρία με μικρή ωστόσο επίπτωση στην ικανότητα κτήσεως εισοδημάτων⁵⁹.

⁵⁵ ΧρΙΔ 2005, σελ. 327, «...Κατά τη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8 Ν. 1329/1983, η αναπηρία ή παραμόρφωση που προκλήθηκε στον παθόντα, ανεξαρτήτως φύλου, λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του και μπορεί να θεμελιώσει και αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση του, εφόσον η βλάβη αυτή κατά κανόνα υπολογίζεται, κατά τα διδάγματα της επιστήμης, ότι θα είναι διαρκής, ή προσωρινή μεν, αλλά σε βαθμό τέτοιο που έχει ως αποτέλεσμα την απόλεια μιας ευνοϊκής ευκαιρίας [...] Η πρόσθετη αυτή κατά το άρθρο 931 ΑΚ. αποζημίωση λόγω της αναπηρίας ή παραμορφώσεως επιδικάζεται, αν η αναπηρία ή η παραμόρφωση ως μόνιμες, κυρίως, καταστάσεις επηρεάζουν δυσμενώς την επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική του εξέλιξη του παθόντος. Στην προκειμένη περίπτωση το Εφετείο απέρριψε ως ουσιαστικά αβάσιμο σχετικά αγωγικό κεφάλαιο της αναιρεσείουσας – αναιρεσίβλητης... και δέχθηκε ανέλεγκτα ότι: διαπιστώθηκε ότι οι διανοητικές της ικανότητες παρουσίασαν μικρή βελτίωση, υφίσταται ανοσμία, δεν υπάρχουν προβλήματα στην κινητικότητα των ματιών, η περιοχή των νευρικών άκρων δεν παρουσιάζει προβλήματα, δεν εντοπίζεται πάρεση στους μύνες των άκρων, υπάρχει πνευματική διαύγεια και η διάθεσή της είναι ισορροπημένη, ενώ η ικανότητα πολλαπλής αντίληψης φαίνεται μειωμένη, και εκτίμησε, ότι οι συνέπειες από τον τραυματισμό της δεν επέφεραν σ' αυτή μόνιμη και διαρκή αναπηρία ή παραμόρφωση, ώστε να δικαιούται αποζημίωσης, κατ' άρθρο 931 ΑΚ. Με αυτά που δέχθηκε το εφετείο διέλαβε στην απόφασή του ανεπαρκείς αιτιολογίες, οι οποίες καθιστούν ανέφικτο τον αναιρετικό έλεγχο για την ορθή ή όχι εφαρμογή της πιο πάνω διάταξης του αρθρ. 931 ΑΚ. Έτσι ενώ προηγουμένως (φύλλο 4ο) δέχθηκε ότι [...] οι θεράποντες ιατροί αποφάνθηκαν ότι παρατηρείται σ' αυτή περιορισμένη ικανότητα αυτοκριτικής με υπερεκτιμήσεις και διαταραχές ως προς την κανονική ροή του χρόνου, επιβεβαίωσαν την ανοσμία και από νευρολογικής απόψεως και κρίθηκε ολικά ανίκανη προς εργασία, τουλάχιστον μέχρι το μήνα Μάιο του έτους 1999, ενώ έκτοτε το ποσοστό περιορίσθηκε σε ποσοστό 50%, δέχθηκε εν προκειμένω ότι εξακολουθεί η τελευταία να έχει «ανοσμία», ότι η ικανότητα πολλαπλής αντίληψης «φαίνεται μειωμένη» και ότι οι διανοητικές ικανότητες της παρουσίασαν «μικρή» βελτίωση, χωρίς να προσδιορίζει έκταση της βελτίωσης, καταλήγει ότι κατάσταση της υγείας της, όπως διαμορφώθηκε «δεν επέφερε μόνιμη διαρκή αναπηρία ή παραμόρφωση». Είναι βάσιμος, επομένως, ο δος από τους λόγους της αιτήσεως της...».

⁵⁶ Βλ. Γεωργιάδης στην ΣΕΑΚ 2010, αρ. 13.

⁵⁷ Βλ. Γεωργιάδης στην ΣΕΑΚ 2010, αρ. 13, Κρητικός Αθ., Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, 4^η έκδοση 2008, §17, αρ. 129.

⁵⁸ Βλ. Γεωργιάδης στην ΣΕΑΚ 2010, αρ. 13, Κρητικός Αθ., Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα 4^η έκδοση 2008 §17, αρ. 132.

⁵⁹ Βλ. Κρητικό Αθ. σελ. 292, με παραπομπή στην ΑΠ 1503/2000, ΕλλΔνη 2001, 128, «Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 914, 929, 931 και 298 ΑΚ σαφώς συνάγεται ότι εκείνος που υπέστη αναπηρία ή παραμόρφωση εξαιτίας σωματικής βλάβης από αδικοπραξία δικαιούται, ν' απαιτήσει αποζημίωση και για τα εισοδήματα που θ' απολέσει από την εργασία του, λόγω της επίδρασης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσής του στο μέλλον. Η αποζημίωση αυτή δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκην με το ποσοστό της αναπηρίας του ή το είδος, την έκταση και

Οι έννοιες της αναπηρίας και της παραμόρφωσης είναι αόριστες νομικές έννοιες και εξειδικεύονται από τα δικαστήρια της ουσίας με την κατάλληλη υπαγωγή σε αυτές αποδειχθέντων πραγματικών περιστατικών. Η ορθή ή μη επαγωγή των αποδειχθέντων πραγματικών περιστατικών στις αόριστες νομικές αυτές έννοιες ελέγχονται από τον Άρειο Πάγο μέσω του αναιρετικού λόγου άρθρ. 559 αρ.19 ΚΠολΔ⁶⁰.

2. Το μέλλον του παθόντος

Η αναπηρία ή παραμόρφωση του προσώπου είναι νομικά σημαντικές εφόσον επηρεάζει το μέλλον του. Ως «μέλλον» νοείται η επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του προσώπου⁶¹, εφόσον επηρεάζεται τούτο από τη ζημία την οποία συνεπεία της αδικοπραξίας υπέστη το πρόσωπο, είναι δε και αυτό αόριστη νομική έννοια ελεγχόμενη αναιρετικά.

Στον επαγγελματικό οικονομικό τομέα η αναπηρία ή παραμόρφωση του ανθρώπου κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας αποτελεί αρνητικό στοιχείο στα πλαίσια του ανταγωνισμού και της οικονομικής εξέλιξεως και προαγωγής του⁶². Οι δυσμενείς συνέπειες είναι περισσότερο έντονες σε περιόδους οικονομικών δυσχερειών και στενότητας στην αγορά εργασίας. Οι βαρυνόμενοι με αναπηρία ή παραμόρφωση κινδυνεύουν περισσότερο έναντι των υγιών και αρτιμελών συναδέλφων τους να βρεθούν εκτός εργασίας⁶³. Μάλιστα υπάρχουν και ορισμένα επαγγέλματα, στα οποία η αναπηρία ή η παραμόρφωση αποτελεί σοβαρότερο εμπόδιο απ' ότι σε κάποια άλλα ή μπορεί να φτάνει μέχρι και το σημείο να αποκλείει την άσκησή τους από τον παθόντα⁶⁴. Σε άλλα δε, υπάρχουν όρια ηλικίας για την άσκησή τους, είτε από την φύση τους, π.χ. επαγγελματικός αθλητισμός, είτε εκ του νόμου, π.χ. σχολή στρατιωτικών, σε αυτές τις περιπτώσεις η αναπηρία ή παραμόρφωση στερεί τη δυνατότητα άσκησης αυτών των επαγγελμάτων και το θύμα δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση με την διάταξη ΑΚ 931⁶⁵.

τη σοβαρότητα της παραμόρφωσής του, αλλά είναι αντίστοιχη με την απολεσθείσα ικανότητα για κτήση εισοδημάτων, η οποία αποδεικνύεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αφού είναι δυνατόν να υπάρχει μεγάλη αναπηρία με μικρή επίπτωση στην ικανότητα κτήσης εισοδημάτων και αντίστροφα...».

⁶⁰ Βλ. Κλάππα, Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου 2009, σελ. 363.

⁶¹ Βλ. Κρητικός Αθ. ό.π. σελ. 292, αρ. 117, βλ. Βοσινάκης στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθοπούλου, άρθρο 931 αρ.3, βλ. Γ. Γεωργιάδης στην ΣΕΑΚ, 2010, άρθρο 931 αρ.10, βλ. Δεληγιάννη-Κορνηλάκη ΙΙΙ παρ.382 ζ, βλ. Απ. Γεωργιάδη, άρθρο 931 αριθ. 1.

⁶² Βλ. Τριάντος – Βαφειάδου, Αποζημίωση από τροχαία ατυχήματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 242, με παραπομπή στις ΑΠ 1432/2009 ΕλλΔνη 2010, σελ. 31, ΑΠ 1958/2009 ΝοΒ 2010, σελ. 911, ΑΠ 177/2008 ΝοΒ 2009, σελ. 54, ΑΠ 514/2007 ΕΕΝ 2009, σελ. 79, ΕφΔυτΜακ 37/2008 Αρμ 2009, σελ. 664.

⁶³ Βλ. Τριάντος – Βαφειάδου, Αποζημίωση από τροχαία ατυχήματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 242, με παραπομπή στις ΑΠ 381/2007 ΝοΒ 2008, σελ. 873, ΑΠ 1874/2006 ΑρχΝ 2008, σελ. 178, ΕΕΝ 2008, σελ. 379, ΑΠ 154/2007 ΝοΒ 2008, σελ. 1177, ΕφΛαμ 36/2008 ΕΣυγκΔ 2008, σελ. 236, ΕφΛαμ 249/2007 ΕΣυγκΔ 2008, σελ. 326.

⁶⁴ Για παράδειγμα, ουλές στο πρόσωπο μιας ηθοποιού ή δυσμορφία μιας γυναίκας που εργάζεται ως φωτομοντέλο ή διαταραχές στη φωνή τραγουδίστριας ή δυσμορφία προσώπου ως "γκαρσόνι" εστιατορίου, θα επηρεάσουν αρνητικά την επαγγελματική-οικονομική τους ζωή.

⁶⁵ Βλ. Κλάππα, ΕΣυγκΔ 2009 σελ. 363.

Η νομολογία παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα ως προς τον καθορισμό του τομέα δραστηριότητας του παθόντος, τον οποίο, για να έχει νομική σημασία, πρέπει να επηρεάζει η αναπηρία ή η παραμόρφωση⁶⁶. Ενδεικτικά, εντοπίζουμε τις εξής διατυπώσεις:

Η παθούσα ηλικίας 23 ετών εργαζόταν ως σύμβουλος επιχειρήσεων και η μόνιμη εκ του τραυματισμού της βαρηκοΐα θα επηρεάζει δυσμενώς την επαγγελματική της εξέλιξη⁶⁷. Η ενάγουσα-παθούσα ηλικίας 18 ετών και άγαμη, χωρίς συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα κατά το χρόνο του ατυχήματος, υπέστη μόνιμη παραμόρφωση, η οποία θα έχει δυσμενείς κοινωνικές, επαγγελματικές, οικογενειακές και οικονομικές επιπτώσεις, περαιτέρω, αναφέρει η απόφαση ότι οι δυσμενείς επαγγελματικές συνέπειες συνίστανται στο ότι η ενάγουσα δεν θα μπορεί μελλοντικώς να ασκήσει ορισμένα επαγγέλματα που απαιτούν καλαίσθητη εμφάνιση π.χ. μανκεν, πωλήτριας καταστήματος⁶⁸. Ο παθών, ο οποίος εργαζόταν στο Δήμο Αθηναίων ως μουσικός φλάουτου, λόγω του τραυματισμού του στα χείλη, θα έχει μειωμένη απόδοση ως μουσικός. Η μόνιμή του αυτή παραμόρφωση θα αποτελέσει εμπόδιο στην άσκηση του επαγγέλματός του, καθώς θα επηρεάσει δυσμενώς τις μελλοντικές κοινωνικές και λοιπές συναναστροφές του αλλά και την εν γένει κοινωνική και επαγγελματική του εξέλιξη⁶⁹.

Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν απασχοληθεί σε αρκετές περιπτώσεις με το ζήτημα της δυσμενούς επίδρασης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο «μέλλον» του παθόντος, ήτοι την επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξή του, όπως θα καταδειχθεί και από μία ενδεικτική παράθεση, σε αυτό το σημείο, αποσπασμάτων σχετικών δικαστικών αποφάσεων, πρώτα του Ακυρωτικού και μετά των Δικαστηρίων της ουσίας.

Πρώτο νομολογιακό παράδειγμα η ΑΠ 162/2015⁷⁰, στη συγκεκριμένη περίπτωση ο παθών (ενάγων-αναιρεσίβλητος) με την αγωγή του ιστορούσε ότι ήταν 34 ετών σερβιτόρος στο επάγγελμα και συνεπεία του ένδικου αυτοκινητικού ατυχήματος υπέστη μόνιμη αναπηρία, η οποία συνίσταται στο μειωμένο εύρος κίνησης και έκτασης του αριστερού γόνατος, δυσκαμψία και ιπποποδία που επιφέρουν χωλότητα και δυσκολία στη βάρδιση, με συνέπειες που ασκούν σοβαρότατη αρνητική επίδραση στο μέλλον του, δηλαδή στην επαγγελματική του πρόοδο και οικονομική του ανάπτυξη. Το Εφετείο έκανε δεκτό την αγωγική αξίωση του αναιρεσίβλητου αναφορικά με το κεφάλαιο-κονδύλιο εκ της διατάξεως του άρθρου 931 ΑΚ. Το Ακυρωτικό με την άνω απόφασή του απέρριψε την αναίρεση της εναγόμενης και αναιρεσείουσας κρίνοντας ότι το Εφετείο με βάση τις παρακάτω παραδοχές δεν παραβίασε τη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «...Στην προκειμένη περίπτωση κατά τις ανέλεγκτες παραδοχές της

⁶⁶ Βλ. αναλυτικά σε *Κρητικό Αθ.* σελ. 292.

⁶⁷ ΕφΑθ 391/1993 ΕπΣυγκΔ 1993, σελ. 294.

⁶⁸ ΕφΑθ 378/1993 ΕπΣυγκΔ 1993, σελ. 291.

⁶⁹ ΕφΑθ 1291/1993 ΕπΣυγκΔ 1993, σελ. 255 (260).

⁷⁰ ΤΝΠ Ισοκράτης.

οριστικής απόφασης του Εφετείου αναφορικά με το κεφάλαιο που έκανε δεκτό την αξίωση του αναιρεσιβλήτου εκ της διατάξεως του άρθ. 931 ΑΚ έγιναν ανελέγκτως δεκτά τα εξής: "...ειδικότερα, συνεπεία της εν λόγω σύγκρουσης, ο ενάγων υπέστη κρανιοεγκεφαλική κάκωση, κάταγμα αριστερής ωμοπλάτης, συντριπτικό κάταγμα αριστερού μηριαίου, διατροχαντήριο κάταγμα αριστερό και κάταγμα αριστερής επιγονατίδας [...] Σύμφωνα με ... γνωματεύσεις της Α' Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής του ΙΚΑ στο οποίο ο ενάγων ήταν ασφαλισμένος, εργαζόμενος με σχέση εξαρτημένης εργασίας ως σερβιτόρος, σε επιχείρηση της Κέρκυρας, κρίθηκε ανάπηρος κατά ποσοστό 67% συνεπεία του τραυματισμού του κατά το ένδικο ατύχημα [...] Ο ασθενής έχει υποστεί μόνιμη αναπηρία, η οποία συνίσταται στο μειωμένο εύρος κίνησης και έκτασης του αριστερού γόνατος, δυσκαμψία και ιπποποδία που επιφέρουν χωλότητα και δυσκολία στη βόδιση. Αναφορικά δε με το ερώτημα αν η αναπηρία θα προκαλέσει στο μέλλον βάσιμες δυσχέρειες στην επαγγελματική του πρόοδο και οικονομική ανάπτυξη, η απάντηση είναι καταφατική. Σε ό,τι αφορά το επάγγελμα του σερβιτόρου που ασκούσε προ του τραυματισμού του, δεν μπορεί να το ασκήσει πλέον εξ αιτίας της αναπηρίας που έχει υποστεί. Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι ο ενάγων ηλικίας 34 ετών κατά το χρόνο του ατυχήματος, υπέστη βαρείες κακώσεις και βλάβες της υγείας του που δεν είναι αναστρέψιμες, καταστάς ανάπηρος κατά ποσοστό 67%. Οι βλάβες αυτές καθώς και η μετατραυματική αρθρίτιδα, είναι μόνιμες και επηρεάζουν σαφώς την εκτέλεση υπ' αυτού, χειρωνακτικών εργασιών, και γενικά την επαγγελματική του πορεία στο μέλλον, ειδικά δε του αποκλείουν τη δυνατότητα άσκησης επαγγέλματος που απαιτεί χειρωνακτική εργασία και καταπόνηση του σώματος και επίσης και του επαγγέλματος σερβιτόρου που ασκούσε προ του τραυματισμού του, ενόψει ότι τούτο, όπως είναι γνωστό και εκ της κοινής πείρας, απαιτεί πολύωρη σωματική καταπόνηση ήτοι συνεχή ορθοστασία, ταχύτητα βόδισης, μεταφορά βαρών και ευχέρεια κινήσεων. Επίσης, η μερική αυτή αναπηρία μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη συμπεριφορά του, αφού προβλέπεται ότι θα είναι μόνιμη και μη θεραπεύσιμη, με δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομική και επαγγελματική του εξέλιξη, από την ηλικία των 34 ετών που τραυματίστηκε και εφεξής, λαμβανομένων υπόψη και των οικογενειακών του υποχρεώσεων ως συζύγου και πατέρα δύο ανηλίκων τέκνων. Συνεπώς, θεμελιώνεται υπέρ αυτού η εκ του άρθρου 931 ΑΚ πρόσθετη αυτοτελής αξίωση αποζημίωσης, που δεν μπορεί να καλυφθεί εντελώς με τις παροχές που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 ΑΚ, εκτιμάται δε ότι αυτή πρέπει να ανέλθει στο ποσό των 35.000 ευρώ...».

Επίσης η ΑΠ 405/2015⁷¹. Σε αυτήν την περίπτωση ο παθών (ενάγων-αναιρεσίβλητος), κατά τον χρόνο του αυτοκινητικού ατυχήματος ήταν ηλικίας 29 ετών και ηλεκτρολόγος στο επάγγελμα, εκ του τραυματισμού του υπέστη μόνιμη αναπηρία, πλήρης παράλυσης του δεξιού

⁷¹ ΤΝΠ Ισοκράτης.

άνω άκρου. Το Εφετείο του επιδίκασε αποζημίωση για την θετική και αποθετική ζημία του, χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης κατ' άρθρο 932 ΑΚ και χρηματική παροχή (ύψους 60.000 Ευρώ) εκ του άρθρου 931 ΑΚ εξαιτίας της μόνιμης αναπηρίας του, η οποία **έχει δυσμενή επίδραση στην κοινωνική, επαγγελματική και οικονομική εξέλιξή του.** Ο Άρειος Πάγος, του επιδίκασε το ποσό των 80.000 ευρώ, για την κάλυψη της αντίστοιχης μελλοντικής περιουσιακής ζημίας του και έκρινε ότι η εκκαλουμένη η οποία, αν και ορθώς έκρινε ότι ο ενάγων υπέστη την ως άνω μόνιμη αναπηρία, εν τούτοις του επιδίκασε για την ως άνω αιτία το μικρότερο ποσό των 60.000 ευρώ. Έσφαλε, επομένως και γι' αυτό πρέπει να γίνει δεκτός ως βάσιμος κατ' ουσία ο πρώτος λόγος της εφέσεως του ενάγοντος και ν' απορριφθεί ως αβάσιμος κατ' ουσία ο σχετικός δεύτερος λόγος της εφέσεως και της, δια των προτάσεων ασκηθείσης, αντεφέσεως της εναγόμενης. Έκρινε περαιτέρω το Ακυρωτικό (και το Εφετείο) ότι η αναπηρία του αναιρεσίβλητου, **επιδρά στην κοινωνική του εξέλιξη, δηλαδή έχει οπωσδήποτε δυσμενή επίδραση στο κοινωνικό και οικονομικό μέλλον του παθόντος, με τρόπο που δεν δύναται να προσδιορισθεί,** απέρριψε την αναίρεση της εναγόμενης, κρίνοντας ότι το Εφετείο δεν παραβίασε με βάση τις παρακάτω παραδοχές την ΑΚ 931: «...Στην προκειμένη περίπτωση, το Εφετείο με την προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία έκανε εν μέρει δεκτή την αγωγή του αναιρεσίβλητου κατά της αναιρεσείουσας και επιδίκασε τα διαλαμβανόμενα σ' αυτήν ποσά, ως αποζημίωση για θετική και αποθετική ζημία, χρηματική παροχή κατ' άρθρο 931 Α.Κ., λόγω της αναπηρίας του, που προκλήθηκε από το ένδικο αυτοκινητικό ατύχημα, και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που υπέστη από αυτό, δέχθηκε κατά την ανέλεγκτη αναιρετικά κρίση του, σε σχέση με τη συναρτώμενη με τους λόγους αναίρεσης επιδίκαση στον αναιρεσίβλητο της κατά το όρθρο 931 Α.Κ. πρόσθετης χρηματικής παροχής και της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης τα εξής: «...ο ηλικίας 29 ετών κατά το χρόνο του ατυχήματος, ενάγων κατέστη μόνιμα ανάπηρος, λόγω πλήρους παράλυσης του δεξιού άνω άκρου, σε ποσοστό 70% [...] Στη συνέχεια, αποδείχθηκε ότι ο ενάγων, εξαιτίας των ανωτέρω συνεπειών του τραυματισμού του και σε συνδυασμό με την δεξιοχειρία του, έχει καταστεί μόνιμα ανίκανος να ασκήσει το επάγγελμα του ηλεκτρολόγου, το οποίο ασκούσε προ του ατυχήματος, καθώς και άλλο παρεμφερές (τεχνικό επάγγελμα). Όπως επισημαίνει ο διορισθείς πραγματογνώμων στην ως άνω έκθεσή του, ενδεχομένως να μπορούσε να εργασθεί ως φύλακας και με σοβαρό μειονέκτημα την μονοχειρία του. Η πιο πάνω αναπηρία του, θα έχει οπωσδήποτε δυσμενή επίδραση στην κοινωνική, επαγγελματική και οικονομική εξέλιξή του. Ειδικότερα, είναι βέβαιο ότι η πιο πάνω βλάβη της υγείας του, θα επηρεάσει το οικονομικό του μέλλον, αφού δεν θα μπορεί να συνεχίσει την επαγγελματική του σταδιοδρομία ως ηλεκτρολόγος. Επηρεάζει όμως άμεσα και το κοινωνικό του μέλλον, αφού δεν είναι πλέον σε θέση να απολαμβάνει, στο βαθμό που θα ήθελε, δραστηριότητες της καθημερινής ζωής (κολύμπι, οδήγηση κ.λπ.), ενώ η ως άνω κατάσταση

της υγείας του είναι εμφανής και στους τρίτους (στον κοινωνικό ή και επαγγελματικό, στη συνέχεια, περίγυρο του), αφού πλέον για το σύνολο των συνανθρώπων του θα είναι "σακάτης" και συνεπώς, δημιουργεί σ' αυτόν ψυχολογικά προβλήματα και περιορίζει τις κοινωνικές του συναναστροφές. Αυτό θα επηρεάσει άμεσα και την προσωπική του ζωή στη δημιουργία σχέσεων με το άλλο φύλο. Όπως είναι φυσικό, οι συνέπειες αυτές δεν μπορούν να καλυφθούν εντελώς με τις παροχές των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ. Το Δικαστήριο τούτο, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πιο πάνω συντρέχουσες περιπτώσεις (ηλικία, φύλο, είδος και έκταση της αναπηρίας του, επιπτώσεις αυτής, κοινωνική και οικονομική κατάστασή του κ.λπ.), κρίνει ότι για την παραπάνω αιτία πρέπει να του επιδικασθεί ως χρηματική παροχή κατ' άρθρο 931 ΑΚ, το ποσό των 80.000 ευρώ, για την κάλυψη της αντίστοιχης μελλοντικής περιουσιακής ζημίας του. Έσφαλε, επομένως η εκκαλουμένη η οποία, αν και ορθώς έκρινε ότι ο ενάγων υπέστη την ως άνω μόνιμη αναπηρία, εν τούτοις του επιδίκασε για την ως άνω αιτία το μικρότερο ποσό των 60.000 ευρώ και γι' αυτό πρέπει να γίνει δεκτός ως βάσιμος κατ' ουσία ο πρώτος λόγος της εφέσεως του ενάγοντος και ν' απορριφθεί ως αβάσιμος κατ' ουσία ο σχετικός δεύτερος λόγος της εφέσεως και της, δια των προτάσεων ασκηθείσης, αντεφέσεως της εναγομένης...» [...] Περαιτέρω, με τους δεύτερο και τρίτο λόγους της αίτησης αναίρεσης αποδίδονται στην προσβαλλόμενη απόφαση οι πλημμέλειες από τους αριθμούς 1 και 19 του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ., διότι το Εφετείο, κατά την αναιρεσείουσα, αφενός προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 931 Α.Κ. και αφετέρου με ανεπαρκείς αιτιολογίες δέχθηκε ότι η αναπηρία του αναιρεσιβλήτου επιδρά στην κοινωνική του εξέλιξη καθόσον ειδικότερα, δεν γίνεται επίκληση ειδικών περιστατικών, εκτός εκείνων που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 ΑΚ, από τα οποία να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι εξ αιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην κοινωνική ζωή του παθόντος καθώς και στην οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του, που δεν την ερεύνησε, ως όφειλε, ούτε των προσδιοριστικών παραγόντων της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 Α.Κ., άλλως διέλαβε αντιφατικές αιτιολογίες περί την εφαρμογή της ανωτέρω ουσιαστικού δικαίου διάταξης, δεχόμενο ότι δεν είναι αναγκαία η πρόκληση περιουσιακής ζημίας στον παθόντα για την επιδίκαση της εν λόγω παροχής και παρά ταύτα λαμβάνοντας υπόψη τη δυσμενή επίδραση της αναπηρίας του αναιρεσιβλήτου στο οικονομικό του μέλλον. Οι λόγοι αυτοί πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι, καθόσον, όπως προαναφέρθηκε, η αναπηρία έχει οπωσδήποτε δυσμενή επίδραση στο κοινωνικό και οικονομικό μέλλον του παθόντος, με τρόπο που δεν δύναται να προσδιορισθεί, το δε ύψος του εύλογου ποσού που επιδικάζεται υπολογίζεται με βάση το είδος και τις συνέπειες της αναπηρίας και την ηλικία του παθόντος, με συνεκτίμηση και της τυχόν συνυπαιτιότητας αυτού, περίπτωση που δεν συντρέχει στην παρούσα υπόθεση, κατά την οποία κρίθηκε αποκλειστικώς υπαίτιος ο οδηγός του ασφαλισμένου στην αναιρεσείουσα αυτοκινήτου. Όλα δε τα ως άνω προσδιοριστικά στοιχεία, ήτοι

το είδος, η έκταση, ο βαθμός και οι συνέπειες της αναπηρίας στο μέλλον του παθόντος αναιρεσιβλήτου, καθώς και η ηλικία αυτού (29 ετών), αναφέρονται στην προσβαλλόμενη απόφαση, ενώ, εξάλλου, δεν υφίσταται αντίφαση μεταξύ της παραδοχής της δεδομένης δυσμενούς επίδρασης της αναπηρίας του αναιρεσιβλήτου στο οικονομικό και κοινωνικό μέλλον του και της αδυναμίας προσδιορισμού της εξ αυτής προκαλούμενης συγκεκριμένης περιουσιακής ζημίας, η οποία δεν απαιτείται να καθορίζεται [...] Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθεί η ένδικη αίτηση αναίρεσης...».

Περαιτέρω η ΑΠ 586/2015⁷², σύμφωνα με την οποία, οι παθούσες (ενάγουσες-αναιρεσιβλήτες) υπέστησαν ισόβια αναπηρία, δυσμορφία συνεπεία αυτοκινητικού ατυχήματος και ζητούσαν με την αγωγή τους χρηματικό ποσό κατά την 931 ΑΚ. Το Εφετείο, εξαιτίας της αναπηρίας και παραμόρφωσης των εφesiβλήτων και των επιπτώσεων και επιδράσεων τούτων **στην επαγγελματική (δυσμενή υπηρεσιακή εξέλιξη), κοινωνική και οικονομική κατάσταση και εξέλιξή τους,** επιδίκασε 150.000 Ευρώ για την κάθε μία, πόσο μεγαλύτερο από αυτό (40.000 Ευρώ) που το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο είχε επιδικάσει με την απόφασή του για την ανωτέρω αιτία. Το Ακυρωτικό με την άνω απόφαση απέρριψε την αίτηση αναίρεσεως της αναιρεσεύουσας, κρίνοντας ότι το Εφετείο με βάση τις παρακάτω παραδοχές δεν παραβίασε την ΑΚ 931. Πιο συγκεκριμένα: «...Ότι η πρώτη των ήδη αναιρεσιβλήτων, "ηλικίας 30 ετών, έγγαμη με ένα μικρό παιδί υπέστη συντριπτικό ενδαρθρικό κάταγμα κάτω πέρατος δεξιάς κερκίδας του δεξιού χεριού, κάταγμα του οπισθίου τόξου της 5ης πλευράς και θλαστικό τραύμα κάτω σιαγώνος" και η δεύτερη τούτων υπέστη "διπολικό κάταγμα δεξιού μηριαίου οστού, κάταγμα αριστερού μηριαίου οστού, κάταγμα δεξιού αντιβραχίου, θλαστικό τραύμα ραχιαίας επιφάνειας δεξιάς άκρας χειρός και πρώτης μεσοδακτυλικής πτυχής, τραύμα δεξιάς παρειάς προσώπου, κάκωση θώρακα και τραύμα δεξιού οφθαλμού". Στη συνέχεια το Εφετείο, αφού εκθέτει τις ιατρικές ενέργειες οι οποίες έγιναν προς αντιμετώπιση της πρώτης των προαναφερομένων σωματικών κακώσεων της πρώτης των αναιρεσιβλήτων και ότι παρά τις ενέργειες αυτές "η υγεία της δεν έχει αποκατασταθεί μέχρι και σήμερα", δέχεται ότι [...] Λόγω των σωματικών της αυτών κακώσεων, αδυνατεί να χρησιμοποιήσει πλήρως το δεξί της χέρι και έχει καταστεί, ως προς αυτό, μερικά ανάπηρη. Οι σωματικές της αυτές κακώσεις και η εξαιτίας αυτών αναπηρία της είναι ισόβιες και μόνιμες και, με την πάροδο του χρόνου, όχι μόνο δεν πρόκειται να εκλείψουν ή να βελτιωθούν, αλλά, αντίθετα, θα χειροτερεύουν, θα επιτείνονται και θα μεγαλώνει η εξαιτίας τούτων αδυναμία της να χρησιμοποιεί το δεξί της χέρι και επομένως και η αναπηρία της. Λόγω των σωματικών της αυτών κακώσεων και της αναπηρίας της αδυνατούσε, αδυνατεί και θα αδυνατεί να ασκήσει τα πλήρη καθήκοντα του δημοτικού αστυνομικού, που ασκούσε στο Δήμο Φυλής Αττικής και, για το λόγο τούτο, έχει μεταχθεί σε βοηθητική θέση της παραπάνω υπηρεσίας. Επίσης, εξαιτίας της αναπηρίας

⁷² ΤΝΠ Ισοκράτης.

της αυτής, είναι αδύνατη και, σε κάθε περίπτωση, δυσχεραίνεται η εκτέλεση των εργασιών, αλλά και των απλών καθημερινών κινήσεων, οι οποίες απαιτούν δυνατότητα και ικανότητα πλήρους χρήσης του δεξιού χεριού και τις οποίες εργασίες και κινήσεις μέχρι του ατυχήματος εκτελούσε, ενώ δεν θα μπορεί πλέον να εκτελεί ή να εκτελεί με την ίδια ευκολία και αποτελεσματικότητα. Έτσι, δυσκολεύεται να κρατήσει στην αγκαλιά της το μικρό της παιδί και καθίσταται προβληματική, ενόψει της αναπηρίας της και της μειωμένης ικανότητάς της και των εξ αυτής περιορισμών της, η απόκτηση από μέρος της άλλου παιδιού. Παράλληλα...παρουσιάζει σήμερα δύσμορφες ουλές στην υπογνάθια χώρα και στον καρπό του δεξιού της χεριού, οι οποίες δεν πρόκειται να εξαλειφθούν πλήρως, έστω και αν υποβληθεί σε πλαστικές χειρουργικές επεμβάσεις, αλλά αντίθετα θα τη συνοδεύουν σ' ολόκληρο τον υπόλοιπο βίο της και οι οποίες, λόγω της φύσης τους, των χαρακτηριστικών τους και των ανωτέρω σημείων του σώματός της, ασκούν αρνητική επίδραση στην εξωτερική της εμφάνιση, με συνέπεια να έχει μειωθεί αυτή κοινωνικά και να έχουν επηρεασθεί αρνητικά οι κοινωνικές συναναστροφές της και η κοινωνική δραστηριότητα που έχει ο μέσος υγιής άνθρωπος και την οποία είχε και η ίδια μέχρι του ατυχήματος". Περαιτέρω, το Εφετείο, αφού εκθέτει τις ιατρικές ενέργειες οι οποίες έγιναν προς αντιμετώπιση των προαναφερομένων σωματικών κακώσεων της δεύτερης των αναιρεσιβλήτων και ότι παρά τις ενέργειες αυτές "η υγεία της δεν έχει αποκατασταθεί μέχρι και σήμερα", δέχεται ότι [...] Λόγω των σωματικών της αυτών κακώσεων, έχει καταστεί ανάπηρη, αφού πλέον είναι κουτσή στο αριστερό της πόδι, ενώ αδυνατεί να χρησιμοποιήσει πλήρως το αριστερό της χέρι και παράλληλα στερείται της αίσθησης του δείκτη του δεξιού της χεριού. Οι σωματικές της αυτές κακώσεις και η εξαιτίας αυτών αναπηρία της είναι ισόβιες και μόνιμες και, με την πάροδο του χρόνου, όχι μόνο δεν πρόκειται να εκλείψουν ή να βελτιωθούν, αλλά, αντίθετα, θα χειροτερεύουν, θα επιτείνονται και θα μεγαλώνει η εξαιτίας τούτων αδυναμία της να χρησιμοποιεί τα παραπάνω μέλη του σώματός της και επομένως και η αναπηρία της. Λόγω των σωματικών της αυτών κακώσεων και της αναπηρίας της αδυνατούσε, αδυνατεί και θα αδυνατεί να ασκήσει τα πλήρη καθήκοντα του δημοτικού αστυνομικού, που ασκούσε στο Δήμο Φυλής Αττικής και, για το λόγο τούτο, έχει μεταχθεί σε βοηθητική θέση της παραπάνω υπηρεσίας. Επίσης, εξαιτίας της αναπηρίας της αυτής, είναι αδύνατη και, σε κάθε περίπτωση, δυσχεραίνεται η εκτέλεση των εργασιών, αλλά και των απλών καθημερινών κινήσεων, οι οποίες απαιτούν δυνατότητα και ικανότητα πλήρους χρήσης του αριστερού ποδιού και των χεριών και τις οποίες εργασίες και κινήσεις μέχρι του ατυχήματος εκτελούσε, ενώ δεν θα μπορεί πλέον να εκτελεί ή να εκτελεί με την ίδια ευκολία και αποτελεσματικότητα. Παράλληλα...παρουσιάζει σήμερα δύσμορφη μετατραυματική ουλή έξω γνάθου και κάτω βλεφάρου δεξιού οφθαλμού, δύσμορφη ουλή ραχιαίας επιφάνειας δεξιάς άκρας χειρός με αισθητηριακή διαταραχή στην κατανομή του ραχιαίου κερκιδικού κλάδου, δύσμορφες ουλές αριστερού πήχεως μήκους 8 εκ. στην κερκίδα και 12 εκ. στην ωλένη, μεγάλη δύσμορφη ουλή

δεξιού ισχίου μήκους 5 περίπου εκ. και δύσμορφη ουλή δεξιού ισχίου 5 περίπου εκ. Οι δυσμορφίες αυτές δεν πρόκειται να εξαλειφθούν πλήρως, έστω και αν υποβληθεί σε πλαστικές χειρουργικές επεμβάσεις, αλλά αντίθετα θα τη συνοδεύουν σ' ολόκληρο τον υπόλοιπο βίο της, λόγω δε της φύσης τους, των χαρακτηριστικών τους και των ανωτέρω σημείων του σώματός της, ασκούν αρνητική επίδραση στην εξωτερική της εμφάνιση, με συνέπεια να έχει μειωθεί αυτή κοινωνικά και να έχουν επηρεασθεί αρνητικά οι κοινωνικές συναναστροφές της και η κοινωνική δραστηριότητα που έχει ο μέσος υγιής άνθρωπος και την οποία είχε και η ίδια μέχρι του ατυχήματος. Οι ανωτέρω αναπηρία και δυσμορφία της δυσχεραίνουν τη δυνατότητα σύναψης γάμου από μέρους της". Δέχεται δε περαιτέρω το Εφετείο με την προσβαλλόμενη απόφασή του ότι οι εναγόμενες - εφεσίβλητες και ήδη αναιρεσίβλητες, "λόγω των ανωτέρω σωματικών τους κακώσεων από το επίδικο τροχαίο ατύχημα και των, εξαιτίας αυτών, αναπηριών και δυσμορφιών τους, όπως τα στοιχεία αυτά εκτέθηκαν ειδικότερα παραπάνω, αλλά και των συνεπειών και επιπτώσεων τούτων και της αρνητικής επίδρασής τους στην όλη παρουσία τους, έχουν μειωθεί κοινωνικά, ενώ η ανωτέρω κατάστασή τους έχει επηρεάσει αρνητικά το επαγγελματικό και κοινωνικό τους μέλλον, τις κοινωνικές τους συναναστροφές και την κοινωνική δραστηριότητα που έχει ο μέσος υγιής άνθρωπος και την οποία είχαν και οι ίδιες μέχρι του ατυχήματος, όπως επίσης έχει επηρεάσει και την καθημερινή τους ζωή, σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν ειδικότερα παραπάνω. Επίσης, εξαιτίας των προβλημάτων τους αυτών, δυσχεραίνεται η εκτέλεση των καθημερινών τους κινήσεων, οι οποίες απαιτούν την ανεμπόδιστη χρήση των ανωτέρω πασχόντων μελών του σώματός τους και τις οποίες κινήσεις μέχρι του ατυχήματος εκτελούσαν και οι ίδιες, όπως και κάθε άλλος άνθρωπος που δεν έχει τα εν λόγω προβλήματα [...] ότι "η κρίση για τη δυσμενή υπηρεσιακή εξέλιξη των εφεσιβλήτων που προαναφέρθηκε, στηρίζεται και στις...βεβαιώσεις του Δήμου Φυλής Αττικής/Διεύθυνση Δημοτικής Αστυνομίας" και καταλήγοντας δέχεται ότι "εξαιτίας της παραπάνω μόνιμης αναπηρίας και δυσμορφίας των εφεσιβλήτων και των επιπτώσεων και επιδράσεων τούτων στην επαγγελματική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση και εξέλιξή τους, απαιτείται, ως αποζημίωσή τους, σύμφωνα με το άρθρο 931 ΑΚ, το ποσό των 150.000 ευρώ για την κάθε μια τους"...».

Ακολουθεί η ΑΠ 767/2015⁷³, κατά την οποία: το Εφετείο δέχθηκε ότι ο παθών ανήλικος κατά το χρόνο του ατυχήματος 17 ετών ασχολούνταν με τον αθλητισμό επαγγελματικά. Εξαιτίας του τραυματισμού του από αυτοκινητικό ατύχημα, υπέστη κρανιοεγκεφαλική κάκωση, συνεπεία της οποίας κατέστη μερικά μόνιμα ανάπηρος. Το Εφετείο έκρινε ότι η αναπηρία του **(βρίσκεται μάλιστα σε νεαρή ηλικία) οπωσδήποτε θα έχει δυσμενή επίδραση, όχι μόνο στην μελλοντική επαγγελματική του απασχόληση, αλλά και στην καθημερινή του ζωή, την κοινωνική και οικονομική του εξέλιξη,** και για τον λόγο αυτόν δικαιούται να αξιώσει το ποσόν

⁷³ ΤΝΠ Ισικράτης.

των 20.000 ως αποζημίωση, κατ' άρθρο 931 ΑΚ. Ο Άρειος Πάγος με την ανωτέρω απόφασή του, έκρινε ότι το Εφετείο παραβίασε με εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή τις διατάξεις των άρθρων 931 και 300 ΑΚ, διότι για τον υπολογισμό της χρηματικής παροχής της διάταξης του άρθρου 931 ΑΚ δεν συνεκτίμησε το ποσοστό συνυπαιτιότητας του παθόντος και ανήρесе εν μέρει την απόφαση του Εφετείου και δέχθηκε τα κατωτέρω: «...ο ενάγων που συνεπέβαινε στη...δίκυκλη μοτοσικλέτα, την οποία οδηγούσε ο..., κατά το ένδικο ατύχημα τραυματίστηκε σοβαρά, διότι υπέστη κρανιοεγκεφαλική κάκωση, συνεπεία της οποίας κατέστη μερικά μόνιμα ανάπηρος [...] Επιδικάζοντας όμως στη συνέχεια αποζημίωση από το άρθρο 931 ΑΚ δέχθηκε ανελέγκτως τα ακόλουθα περιστατικά: "Περαιτέρω, αποδείχθηκε ότι ο ενάγων, ο οποίος κατά τον χρόνο του ενδίκου ατυχήματος ήταν ηλικίας 17 ετών (γεννηθείς το έτος 1990), ασχολούνταν με τον αθλητισμό επαγγελματικά, λόγω της μεγάλης αθλητικής του ικανότητας και έφεσης, πλην όμως, λόγω των συνεπειών του τραυματισμού του, ήτοι μείζων οπτική ατροφία του ΔΕ οφθαλμού, στραβισμός του ιδίου οφθαλμού και της συνεπεία αυτών παραμόρφωσης του προσώπου του, περιορισμένο οπτικό πεδίο, με οπτική οξύτητα 20/400 άνευ διορθώσεως, κατά τα προεκτεθέντα, δεν θα μπορεί πλέον καταρχάς να αθλείται όπως πριν και κυρίως με τις άριστες επιδόσεις που είχε μέχρι τότε, ως επαγγελματίας ποδοσφαιριστής, που απαιτεί, μεταξύ άλλων και πολύ καλή όραση. Με τα δεδομένα αυτά, είναι βέβαιο ότι η μερική αυτή μόνιμη αναπηρία του, λαμβανομένων υπόψη και των συντρεχουσών περιστάσεων, όπως η πολύ νεαρή ηλικία του, οπωσδήποτε θα έχει δυσμενή επίδραση, όχι μόνο στην μελλοντική επαγγελματική του απασχόληση, αλλά και στην καθημερινή του ζωή, την κοινωνική και οικονομική του εξέλιξη. Πλέον ειδικότερα θα έχει αντίκτυπο στην καθημερινή του ζωή αλλά και σε προσωπικό επίπεδο, αφού πλέον θα πρέπει να περιορίσει τις συνήθειες καθημερινές απασχολήσεις του (όπως άθληση σε επίπεδο επαγγελματισμού κ.λπ.), ενόψει του μεγάλου περιορισμού της όρασης, αλλά και ψυχολογικές επιπτώσεις λόγω της δυσμορφίας στο πρόσωπο και συνακόλουθα μειωμένης αισθητικότητας κ.λπ., δηλαδή έχει επιπτώσεις στον τρόπο ζωής του και στις καθημερινές ενασχολήσεις και εκδηλώσεις (κοινωνικές - συναναστροφές κ.λπ.), αφού τον καθιστούν γενικά άτομο που μειονεκτεί έναντι των άλλων ατόμων της ηλικίας του και συνακόλουθα γεγονότα που έχουν δυσμενείς επιδράσεις και στην εν γένει κοινωνική εξέλιξή του και ζωή. Έτσι, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις ως άνω δυσμενείς επιπτώσεις, πρέπει να επιδικαστεί σ' αυτόν το ποσό των 20.000 ως αποζημίωση, κατ' άρθρο 931 ΑΚ, γενομένου εν μέρει δεκτού ως ουσιαστικά βασίμου του ορισμένου και νόμιμου αγωγικού σχετικού κονδυλίου...".

Εν συνεχεία με την ΑΠ 495/2015⁷⁴ έγιναν δεκτά τα εξής: Η παθούσα στην αγωγή της ζητούσε κονδύλι (ποσού 40.000 Ευρώ) για ειδική πρόσθετη αποζημίωση του άρθρου 931 ΑΚ. Το Πρωτόδικο Δικαστήριο απέρριψε ως εξ ολοκλήρου ουσιαστικά αβάσιμο το αγωγικό αυτό

⁷⁴ ΤΝΠ Ισοκράτης.

κονδύλιο-αίτημα. Αντίθετη υπήρξε, η κρίση του Εφετείου, που δέχθηκε ότι η παθούσα κατά το χρόνο του ατυχήματος ήταν 62 ετών και συνταξιούχος και ότι εξαιτίας του τραυματισμού της από αυτοκινητικό ατύχημα, υπέστη μόνιμη μερική αναπηρία και μερική ανικανότητα εφ' όρου ζωής για εργασία που **επιδρά στο κοινωνικό-οικονομικό της μέλλον**, και δικαιούται ειδική χρηματική παροχή του άρθρου 931 ΑΚ. Το Ακυρωτικό κρίνοντας ότι το Εφετείο με βάση τις παρακάτω παραδοχές δεν παραβίασε την ΑΚ 931, με την άνω απόφαση του απέρριψε την αναίρεση της εναγομένης ασφαλιστικής εταιρείας: «... "Αποδείχθηκε, όμως, ότι, εξ αιτίας του ενδίκου ατυχήματος και του τραυματισμού της σ' αυτό, η πρώτη ενάγουσα **έχει υποστεί μόνιμη μερική αναπηρία και μερική ανικανότητα (εφ' όρου ζωής) για εργασία που επιδρά στο κοινωνικοοικονομικό της μέλλον και, συγκεκριμένα, για την εργασία της οικιακής βοηθού που εκτελούσε προ του ενδίκου ατυχήματος και παρά την ηλικία της (γεννημένη το έτος 1947), αλλά και το γεγονός ότι είχε ήδη προ του ατυχήματος συνταξιοδοτηθεί, λόγω γήρατος,...** καθώς εξακολουθούσε να εργάζεται (ως οικιακή βοηθός) και, ως εκ τούτου, δικαιούται ειδική πρόσθετη αποζημίωση του άρθρου 931 του Α.Κ., ανερχόμενη στο (εύλογο) ποσό των 2.000 ευρώ (λαμβανομένης υπόψη της ως άνω ηλικίας της-62 ετών κατά τον χρόνο του ατυχήματος-και της διπλής, λόγω γήρατος και χρόνου εργασίας, συνταξιοδοτήσεώς της), αφού η ενάγουσα αυτή κρίθηκε προσωρινά μεν ανίκανη για εργασία σε ποσοστά 42% μέχρι 1-3-2011...στη συνέχεια όμως μόνιμα ανίκανη-εφ' όρου ζωής με 52% βαθμό αναπηρίας (λόγω αδυναμίας υπερφορτώσεως άνω και κάτω άκρων, κυρίως όμως εξ αιτίας πρωτεύουσας διαγνώσεως αναφορικά με το δεξί χέρι της - κάταγμα στο επίπεδο της ωμικής ζώνης και μπράτσου, με περιορισμένη απαγωγή έως 90 μοίρες...Όπως προκύπτει από τις παραδοχές της προσβαλλόμενης απόφασης, το Εφετείο προέβη στον προσδιορισμό της ειδικής χρηματικής παροχής του άρθρου 931 ΑΚ που δέχτηκε ότι δικαιούται η αναιρεσείουσα -ενάγουσα **λόγω της μόνιμης αναπηρίας της και της δυσμενούς επίδρασής της στο μέλλον της στο ποσό των 2.000 ευρώ, το οποίο έκρινε ως εύλογο "λαμβανομένης υπόψη της ως άνω ηλικίας της - 62 ετών κατά τον χρόνο του ατυχήματος - και της διπλής, λόγω γήρατος και χρόνου εργασίας, συνταξιοδοτήσεώς της"**. Κρίνοντας έτσι το Εφετείο, δεν παραβίασε εκ πλαγίου τη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ σε σχέση με το εύλογο του ποσού της προβλεπόμενης από το άρθρο αυτό χρηματικής παροχής που επιδικάστηκε στην αναιρεσείουσα, εφόσον, όπως προκύπτει από τις προαναφερόμενες παραδοχές της προσβαλλόμενης απόφασης, το Εφετείο, καθόρισε το ποσό αυτό, αφού στάθμισε όλες τις κρίσιμες κατά την ως άνω διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ περιστάσεις που αφορούν την ένδικη περίπτωση, όπως αυτές δέχτηκε ότι προέκυψαν από τις αποδείξεις που προσκομίστηκαν και συγκεκριμένα την ηλικία του παθούσας αναιρεσείουσας (62 ετών κατά το χρόνο του ατυχήματος), το είδος της αναπηρίας που προκλήθηκε στην αναιρεσείουσα από το ένδικο αυτοκινητικό ατύχημα (αδυναμία υπερφορτώσεως άνω και κάτω άκρων, κάταγμα στο επίπεδο της ωμικής ζώνης και μπράτσου στο

δεξί της χέρι με περιορισμένη παραγωγή έως 90 μοίρες, συνεπεία των οποίων κρίθηκε μόνιμα ανίκανη - εφ' όρου ζωής με βαθμό αναπηρίας 52%), που, όπως έκρινε προκλήθηκε από αποκλειστική υπαιτιότητα του οδηγού του ζημιογόνου αυτοκινήτου καθώς και τις συνέπειες αυτής στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξή της ως συνταξιούχου λόγω γήρατος, ήδη πριν από το ατύχημα, εργαζόμενης παρά την ηλικία της (62 ετών) και τη συνταξιοδότησή της, ως οικιακής βοηθού, όλα δε τα αντιθέτως υποστηριζόμενα με τον από το άρθρο 559 παρ. 19 ΚΠολΔ λόγο αναίρεσης είναι απορριπτέα, ως αβάσιμα, όπως και ο λόγος αυτός της αίτησης αναίρεσης...».

Η ΑΠ 509/2013⁷⁵ συγκεκριμένα, εδέχθη, «...στην προκειμένη περίπτωση, το Εφετείο δέχθηκε ανελέγκτως τ' ακόλουθα αναφορικά με την από το άρθρο 931 ΑΚ αξίωση του ενάγοντος και ήδη αναιρεσίβλητου. Ο ενάγων εξαιτίας του ένδικου ατυχήματος είχε υποστεί κάταγμα δεξιάς κνήμης και διπολικό κάταγμα δεξιάς περόνης. Εμφανίζει μόνιμη μερική αναπηρία σε ποσοστό 40%, λόγω του ότι τα τέσσερα δάκτυλα (2° έως 5°) του δεξιού ποδός παρουσιάζουν παραμόρφωση γαμψοδακτυλίας με συνοδό μυϊκή αδυναμία και έντονο περιορισμό κινήσεως στην ποδοκνημική άρθρωση που τον καθιστούν ολικά ανίκανο για την άσκηση του επαγγέλματος του ηλεκτρονικού μηχανικού, καθώς και για οποιοδήποτε άλλο, κοινωνικά και οικονομικά ισοδύναμο, επάγγελμα που απαιτεί ορθοστασία ή βάδιση κατά την άσκηση του. Περαιτέρω, αποδείχθηκε ότι η ανωτέρω μερική μόνιμη αναπηρία του ενάγοντος καθώς και η προαναφερθείσα σωματική του παραμόρφωση, αφενός στερούν τον ενάγοντα από τη δυνατότητα να εργασθεί όντας σε μία παραγωγική ηλικιακή περίοδο, αφού κατά τον χρόνο του τραυματισμού του ήταν 29 ετών, ενώ ακόμη και αν στο απότερο μέλλον κατορθώσει να απασχοληθεί και να ασκήσει το παραπάνω επάγγελμα, για το οποίο εκπαιδεύτηκε, θα υπολείπεται, έναντι των συνομηλίκων συναδέλφων του, αφού, εκείνοι θα προηγούνται επαγγελματικώς του ενάγοντος και θα έχουν περισσότερα εφόδια, εμπειρίες και προσόντα, λόγω του ως άνω τροχαίου ατυχήματος του. Επίσης, ο ενάγων έχει εμφανή χωλότητα στο βάδισμα του, λόγω του ως άνω τραυματισμού του. Το γεγονός δε αυτό αναμφισβήτητα θα τον επηρεάσει στην προσωπική του ζωή, στις σχέσεις του με το άλλο φύλο και την εν γένει κοινωνική του παράσταση. Ως εκ τούτου, ο ενάγων δικαιούται, ως ειδική πρόσθετη αποζημίωση του άρθρου 931 Α.Κ., λόγω της ανωτέρω αναπηρίας και παραμορφώσεως, το ποσό των 70.000 ευρώ...».

Αναφέρουμε και την ΑΠ 1009/2013⁷⁶. Σε αυτή την περίπτωση το Εφετείο δέχθηκε ότι η παθούσα κατά το χρόνο του ατυχήματος ήταν ηλικίας 37 ετών και ασκούσε το επάγγελμα της κοινωνικής λειτουργού. Εξαιτίας του τραυματισμού της που προκλήθηκε από κακή χρήση σύριγγας οδοντιάτρου για απονεύρωση δοντιού, της προκάλεσε έγκαυμα του κερατοειδούς και του επιπεφυκότος και έμεινε χωρίς όραση στον αριστερό οφθαλμό (μόνιμη αναπηρία). Έκρινε,

⁷⁵ ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁷⁶ ΤΝΠ Ισοκράτης.

περαιτέρω, το Εφετείο, ότι η αναπηρία αυτή **επιδρά οικονομικά στο επαγγελματικό και κοινωνικό μέλλον της** και θα πρέπει να της επιδικαστεί ως αποζημίωση κατά την ΑΚ 931 το ποσό των 30.000 Ευρώ. Το Ακυρωτικό απέρριψε την αναίρεση του αναιρεσειόντος, κρίνοντας ότι το Εφετείο διέλαβε στην απόφαση του σαφείς και επαρκείς αιτιολογίες «...Στην προκειμένη περίπτωση, η αναιρεσίβλητη εκθέτει στην ένδικη αγωγή της, σχετικά με το κεφάλαιο της αποζημιώσεώς της κατά την διάταξη του άρθρου 931 Α.Κ., τα ακόλουθα: «...ότι εξαιτίας της προελθούσης από το ένδικο συμβάν ανωτέρω σοβαρότατης βλάβης της υγείας μου υποφέρω από την ημέρα του ατυχήματος και θα παραμείνω ανάπηρη (χωρίς όραση στον αριστερό οφθαλμό) και σακατεμένη εφόρου ζωής έχοντας ανάγκη φροντίδας και υποστηρίξεως από τρίτα πρόσωπα, ότι πάσχω από την ημέρα του τραγικού συμβάντος μέχρι και σήμερα και θα εξακολουθήσω πάσχουσα εφόρου ζωής από σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, ότι μετά δυσκολίας θα δυνηθώ να εξασκήσω το επάγγελμα της κοινωνικής λειτουργού, ότι μειονεκτώ από του χρόνου του ενδίκου συμβάντος μέχρι σήμερα και θα μειονεκτώ εφόρου ζωής στις οικογενειακές, κοινωνικές κ.λ.π. συναναστροφές μου, ότι τυγχάνω σήμερα μόλις 41 ετών (!!!), ότι στερούμαι το δικαίωμα να απολαμβάνω των αγαθών της ζωής, ότι η παραπάνω αναπηρία μου από του χρόνου του δυστυχήματος μέχρι σήμερα **επιδρά και θα επιδρά στο μέλλον καταλυτικά στην οικονομική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή μου,** τότε δικαιούμαι σύμφωνα με το άρθρο 931 Α.Κ (όπως ισχύει μετά τον Ν.1329/1983) να αξιώσω ξεχωριστή αποζημίωση, ήτοι πέραν της αποζημιώσεως, που οφείλεται κατ' εφαρμογή των άρθρων 914, 929 και 932 Α.Κ. και θα πρέπει εύλογα κατά την κρίση του Δικαστηρίου Σας να μου επιδικασθεί ως αποζημίωση για την παραπάνω σωματική αναπηρία μου και τις άμεσες συνέπειές της στην οικονομική κατάστασή μου και στις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις και συναναστροφές μου, το ποσό των 200.000 ευρώ το οποίο θεωρείται απολύτως δίκαιο και εύλογο ενόψει της ηλικίας μου, της καταστάσεώς μου και των δυσμενέστατων επιδράσεων της αναπηρίας μου στη μελλοντική ζωή μου. Είναι προφανές ότι η συνεπεία του ατυχήματος προκληθείσα αναπηρία μου, που συνεπάγεται την εμφανέστατη απώλεια της οράσεως στον αριστερό οφθαλμό μου και την μετά πάσης βεβαιότητας τοποθέτηση γυάλινου ματιού, το οποίο είναι προφανέστατα αντιληπτό σε τρίτους, θα επηρεάσει άμεσα και καταλυτικά το μέλλον μου και δη την επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξή μου. Ειδικότερα δε, όσον αφορά την επαγγελματική μου εξέλιξη είναι αναμφισβήτητο ότι δεν θα δυνηθώ εξ αιτίας της μονίμου αναπηρίας μου να εξασκώ το επάγγελμά μου της κοινωνικής λειτουργού κατά άσκηση του οποίου προεχόντως ευρίσκομαι σε διαρκή επαφή με τρίτα άτομα και συναναστρέφομαι μαζί τους προς κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων της αρμοδιότητός μου, δεδομένου ότι διαθέτω δυνατότητα οράσεως μόνον στον δεξιό οφθαλμό μου εφόσον ο αριστερός οφθαλμός στην ουσία έχει αχρηστευθεί, θα δυσχερανθούν οι μετακινήσεις μου και οι προσωπικές επαφές μου αλλά και η επικοινωνία με τα πρόσωπα που έχουν ανάγκη της προσωπικής μου παρεμβάσεως. Η διαμορφωθείσα κατάσταση της

υγείας μου και η διαρκής αναπηρία μου λόγω οράσεως μόνον δια του δεξιού οφθαλμού, αποτελεί σοβαρότατο εμπόδιο και τροχοπέδη στην άσκηση του επαγγέλματός μου αλλά και μέγιστου αριθμού λοιπών κατηγοριών επαγγελμάτων, συναφών και σχετικών προς το ήδη ενασκούμενο από εμέ, προκαλώντας ουσιώδη αρνητική επιρροή στην επαγγελματική μου εξέλιξη και δημιουργία. Τονίζεται με ιδιαίτερη έμφαση ότι στα πλαίσια των καθηκόντων μου ως κοινωνικής λειτουργού εντάσσεται και πλήθος δραστηριοτήτων οι οποίες λόγω της μόνιμου αναπηρίας μου (απώλεια οράσεως αριστερού οφθαλμού) θα περιορισθούν και κατά το μέγιστο μέρος τούτων θα κριθώ ανίκανη προς διεκπεραίωσή τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στα καθήκοντά μου περιλαμβάνεται η διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών και σύνταξη εκθέσεων κατόπιν εντολής εισαγγελέων, εποπτεία και επισκέψεις σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς για την διαπίστωση της καλής λειτουργίας τους, συμμετοχή στα Διοικητικά Συμβούλια των ΚΑΠΗ, διεξαγωγή επιτόπιων ερευνών και σύνταξη εκθέσεων για την ενίσχυση των πληγέντων στις περιπτώσεις εκτάκτων αναγκών και τελικώς για να ανταποκριθώ μετά των συναδέλφων μου στις ανάγκες της Υπηρεσίας μας υποβαλλόμεθα σε υπεράνθρωπες προσπάθειες δεδομένου ότι πολλές κατ' οίκον επισκέψεις γίνονται εκτός ωραρίου και κυρίως γραφική εργασία (σύνταξη χειρογράφων εκθέσεων) αλλά και αντικείμενα εργασιών πέραν των ως άνω υποχρεώσεών μας (εντάλματα, διοικητική έρευνα κ.λ.π.)". Με το περιεχόμενο αυτό η αγωγή είναι επαρκώς ορισμένη και νόμιμη (με βάση τα προεκτεθέντα), το δε Εφετείο, το οποίο έκρινε ομοίως, ορθώς ερμήνευσε και εφάρμοσε την διάταξη του άρθρου 931 Α.Κ. και δεν υπέπεσε στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθμ. 1 και 14 Κ.Πολ.Δ...»...Επειδή το Εφετείο δέχθηκε με την προσβαλλομένη απόφασή του εν σχέσει προς το ίδιο ως άνω κεφάλαιο, εκ του άρθρου 931 Α.Κ., της αγωγής τα ακόλουθα: "Εξάλλου, η ενάγουσα ήταν ηλικίας 37 ετών κατά τον χρόνο του ατυχήματος (γεννήθηκε το έτος 1965) και ασκούσε και ασκεί το επάγγελμα της κοινωνικής λειτουργού στη διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών, τέλεσε γάμο μετά το ατύχημα και απέκτησε δύο τέκνα. Κατά τα ανωτέρω υπέστη μόνιμη μερική αναπηρία με την απώλεια της οράσεως από τον αριστερό οφθαλμό. Η αναπηρία αυτή δεν εμπόδισε την κοινωνική της εξέλιξη εφόσον τέλεσε γάμο και δημιούργησε οικογένεια, ούτε την επαγγελματική της αποκατάσταση εφόσον ήταν ήδη αποκαταστημένη επαγγελματικά. **Πλην όμως επιδρά οικονομικά στο επαγγελματικό και κοινωνικό της μέλλον, εν όψει του ότι δεν μπορεί όπως προηγουμένως να εκτελεί τις επαγγελματικές υποχρεώσεις της που της επιβάλλουν να εργάζεται και εκτός γραφείου ερχόμενη σε επαφή με πρόσωπα που χρειάζονται τη συνδρομή κοινωνικού λειτουργού στο δικό τους περιβάλλον, διεξάγοντας κοινωνικές έρευνες, ελέγχους και επισκέψεις σε παιδικούς σταθμούς και ΚΑΠΗ και προβαίνοντας σε σύνταξη εκθέσεων, δραστηριότητες που δυσχεραίνονται από την έλλειψη οράσεως και από τους δύο οφθαλμούς και δεν διεκπεραιώνονται σε χρόνο και με απόδοση όμοια με των άλλων συναδέλφων της, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται έναντι αυτών η υπηρεσιακή και εντεύθεν οικονομική της εξέλιξη**

(προαγωγή). Επίσης οι κοινωνικές δραστηριότητές της είναι μειωμένες εφόσον δεν μπορεί να οδηγήσει αυτοκίνητο λόγω των κινδύνων που εγκυμονεί η όραση από ένα οφθαλμό. Λαβαίνοντας υπόψη το είδος, την έκταση και τις συνέπειες της αναπηρίας σε συνδυασμό με την νεαρή ηλικία της εναγούσας και τις λοιπές περιστάσεις της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής της που εκτέθηκαν, προκειμένου να αποκατασταθεί η ζημία που με πιθανότητα και κατά τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων θα επέλθει, πρέπει να της επιδικαστεί ως αποζημίωση, κατά το άρθρο 931 ΑΚ, το ποσό των 30.000 ευρώ"...».

Αξια αναφοράς είναι και η ΑΠ 333/2011⁷⁷. Στη προκείμενη περίπτωση το Εφετείο δέχθηκε ότι η ενάγουσα κατά το χρόνο του τροχαίου ατυχήματος ήταν ηλικίας 33 ετών και μόνιμη υπαξιωματικός στο Πολεμικό Ναυτικό. Περαιτέρω, έκρινε ότι εκ του τραυματισμού της υπέστη αναπηρία, η οποία ουδόλως επέδρασε στο οικονομικό μέλλον της και ουδεμία περιουσιακή ζημία αυτή υπέστη και ότι η προβαλλόμενη εκ του άρθρου 931 ΑΚ αγωγική αξίωση είναι απορριπτέα ως κατ' ουσίαν αβάσιμη. Αντίθετη υπήρξε, με τη μνησθείσα απόφαση, η κρίση του Ακυρωτικού, που θεώρησε λανθασμένη την κρίση του Εφετείου να περιορίσει την έρευνα της σοβαρής αναπηρίας της ενάγουσας-αναιρεσείουσας μόνο στο οικονομικό μέλλον, χωρίς να διατυπώνεται καμία πρόβλεψη για το επαγγελματικό της μέλλον ενόψει της σοβαρής σωματικής της αναπηρίας, ούτε επέκτεινε, όπως έπρεπε, την έρευνα και στους λοιπούς τομείς του μέλλοντος αυτής, ήτοι το οικογενειακό, το επαγγελματικό και κοινωνικό μέλλον της. Συγκεκριμένα αναφέρει: «... το Εφετείο με την προσβαλλόμενη απόφασή του δέχθηκε ανελέγκτως ως προκύψαντα από τις αποδείξεις τα ακόλουθα περιστατικά επί του αγωγικού κονδυλίου για επιδίκαση χρηματικού ποσού με βάση την ΑΚ 931: "Περαιτέρω, η ενάγουσα αξίωσε την καταβολή ποσού 200.000,00 ευρώ ως αποζημίωση κατ' άρθρο 931 ΑΚ για τις δυσμενείς μελλοντικές επιδράσεις της σωματικής της αναπηρίας ήτοι ανισοσκελίας τεσσάρων (4) εκατοστών και εύρος κλίσεως γόνατος 0-90 μοιρών και επί πλέον γιατί αντιμετωπίζει λειτουργικές διαταραχές με βράχυνση του δεξιού σκέλους με συνοδό δυσκαμψία δεξιού γόνατος χρήζουσα για την πάθησή της μόνιμης υπηρεσίας ξηράς. Και συγκεκριμένως της μέχρι το χρόνο της αγωγής εξου-θένωσης της προσωπικά, συναισθηματικά, οικογενειακά, επαγγελματικά, κοινωνικά και οικονομικά. Όμως η διατύπωση της διάταξης του άρθρου 931 ΑΚ παρέχει βάση για τέτοια αξίωση, αν και εφόσον, κατά την αληθή της έννοια, η αναπηρία επιδρά στο οικονομικό μέλλον της παθούσας ενάγουσας που δεν μπορεί να καλυφθεί εντελώς με τις παροχές, οι οποίες προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 ΑΚ, που συνθέτουν την έννοια της αναπηρίας στο μέλλον της παθούσας. Η κατά το άρθρο 931 ΑΚ αυτοτελής αξίωση αφορά στον καθορισμό και μόνον αποζημίωσης για περιουσιακή ζημία και μάλιστα μελλοντική και όχι για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, η οποία αποκαθίσταται κατά το άρθρο 932 ΑΚ και η οποία δεν μπορεί να βρεί έρεισμα στη διάταξη του

⁷⁷ ΤΝΠ Ισοκράτης.

άρθρου 931 ΑΚ, στην οποία γίνεται λόγος για αποζημίωση (Ολ.ΑΠ 18/2008). Εν προκειμένω οι εκ του ατυχήματος συνέπειες ουδόλως επέδρασαν στο οικονομικό μέλλον της ενάγουσας και ουδεμία περιουσιακή ζημία αυτή υπέστη. Το Πολεμικό Ναυτικό δεν την απομάκρυνε από τις τάξεις του αλλά τη διατήρησε στην Υπηρεσία και συνέχισε να τη μισθοδοτεί στηρίζοντάς την απόλυτα στη δοκιμασία και τον αγώνα της προς αποκατάσταση της σωματικής βλάβης που υπέστη. Το γεγονός, ότι αυτή τοποθετήθηκε σε υπηρεσία ξηράς για δύο έτη δεν συνεπάγεται δυσμενείς επιπτώσεις για το οικονομικό της μέλλον. Επομένως, εφόσον δεν είχαν διαμορφωθεί στο χρόνο της αγωγής πραγματικά γεγονότα που να επιδρούν δυσμενώς στο οικονομικό μέλλον της ενάγουσας η προβαλλόμενη εκ του άρθρου 931 ΑΚ αγωγική αξίωση είναι απορριπτέα ως κατ' ουσίαν αβάσιμη". Έτσι όμως που έκρινε το Εφετείο διέλαβε στην προσβαλλόμενη απόφασή του ασαφείς και ανεπαρκείς αιτιολογίες σε ζητήματα που ασκούν ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης. Ειδικότερα περιόρισε την έρευνα της σοβαρής αναπηρίας της ενάγουσας μόνο στο οικονομικό μέλλον για το οποίο δέχθηκε ότι εν όψει της ηλικίας της (33 ετών κατά το ατύχημα) και της θέσεως αυτής ως μονίμου υπαξιωματικού στο Πολεμικό Ναυτικό δεν υπέστη επί του παρόντος καμία μείωση της μισθοδοσίας της, χωρίς πάντως να διατυπώνεται καμία πρόβλεψη για το επαγγελματικό της μέλλον ενόψει της σοβαρής σωματικής της αναπηρίας ούτε περαιτέρω το Εφετείο επεκτείνει, όπως έπρεπε, την έρευνα και στους λοιπούς τομείς του μέλλοντος αυτής, ήτοι το οικογενειακό, το επαγγελματικό και κοινωνικό μέλλον αυτής...».

Η ΑΠ 1051/2011⁷⁸, με την οποία το Ακυρωτικό έκρινε ότι η αγωγή είναι ορισμένη και νόμιμη, παρ' όλο που τα περιστατικά τα οποία επικαλείται στην αγωγή του ο παθών αναιρεσίβλητος, αφορούν δυσμενείς συνέπειες στην κοινωνική και όχι μόνο στην οικονομική πλευρά της ζωής του. Ειδικότερα, διατυπώνεται: «...στην αγωγή του εκθέτει μεταξύ των άλλων και τ' ακόλουθα που αφορούν τον εδώ ερευνώμενο αναιρετικό λόγο: "Ήδη εξέθεσα συγκεκριμένα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της αναπηρίας μου από τον τραυματισμό, καθώς και της παραμορφώσεως μου, συνεπεία της διπλωπίας εξ αυτού και τον τρόπο με τον οποίο αυτές αποκλείουν, άλλως περιορίζουν σε μέγιστο βαθμό την επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική μου ζωή, καθώς και ποία και πόση είναι η ζημία που υφίσταμαι εξαιτίας της αναπηρίας και της παραμορφώσεως μου. Συνίσταται δε η παραμόρφωση μου στο γεγονός ότι συνεπεία της διπλωπίας, οι κόρες αμφοτέρων των οφθαλμών μου αντί της κανονικής τους θέσης στο κέντρο αυτών, συγκλίνουν μονίμως προς τα μέσα (η αριστερή κόρη στο άκρο δεξιό και η δεξιά κόρη στο άκρο αριστερό) δηλαδή προς τη μύτη, πράγμα που έχει ως συνέπεια με την απομείνασα ελάχιστη όραση μου να βλέπω διπλά τα αντικείμενα και να μη μπορώ να ευθυγραμμισθώ κατά τη βάδιση. Μόνο δε αν κλείσω τον ένα οφθαλμό, είναι δυνατό να δω στη σωστή τους θέση τα αντικείμενα. Η

⁷⁸ ΤΝΠ Ισοκράτης.

συγκεκριμένη αυτή εικόνα με παρουσιάζει δύσμορφο, μέχρι αποκρουστικότητα...Επομένως, είναι φανερό ότι οι ανωτέρω τραυματισμοί μου είναι βλαπτικοί για την ζωή μου και αποτελούν πραγματικό και ανυπέρβλητο εμπόδιο σε αυτή, στην ηλικία μάλιστα που βρίσκομαι, και δη στην προσωπική μου γενικά κατάσταση, αφού είναι αδύνατον πλέον να ζήσω μια φυσιολογική ζωή, όντας σχεδόν "τυφλός" και δύσμορφος εξ αιτίας της διπλωπίας, ευρισκόμενος διαρκώς κλεισμένος στην οικία μου, αδυνατώντας να αυτοεξυπηρετηθώ, έχοντας τη διαρκή ανάγκη και τη φροντίδα τρίτου προσώπου, ακόμη και για τις πιο στοιχειώδεις μου ανάγκες και αποτελώ βάρος στα πρόσωπα της οικογενείας μου, ταλαιπωρώντας και στενοχωρώντας αυτά, αντί να τους προσφέρω χαρά. Οι τραυματισμοί μου δε αυτοί επιδρούν αναμφίβολα και στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική μου κατάσταση, διότι μειώνουν την προσωπικότητα μου, λαμβανομένης ιδιαιτέρως υπόψη της ηλικίας μου (μειωμένη αισθητική εμφάνιση διότι θα είμαι σχεδόν "τυφλός" και δύσμορφος σε όλη την υπόλοιπη ζωή μου), γεγονός που δυσκολεύει τις μελλοντικές, κοινωνικές, οικογενειακές και λοιπές σχέσεις και συναναστροφές μου, αφού πλέον για το σύνολο των συνανθρώπων μου θα είμαι ο "σακάτης". Η αναπηρία μου αυτή θα μου δημιουργεί οπωσδήποτε μέχρι το τέλος της ζωής μου δυσμενείς ψυχολογικές επιδράσεις, ήτοι θα μειονεκτώ ισοβίως έναντι των αρτιμελών συνανθρώπων μου και θα μου είναι δύσκολο να ζήσω ως φυσιολογικός άνθρωπος, συνεχίζοντας να διατηρώ φυσιολογικές επαφές με τα λοιπά μέλη της οικογένειας μου και τους φίλους μου, ιδιαίτερα σε αυτή την ηλικία. Με τα δεδομένα αυτά, και το γεγονός ότι οι τραυματισμοί μου, κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων, με επηρεάζουν ψυχολογικά, αλλά και κοινωνικά και επαγγελματικά, οι δυνατότητες μου να ζήσω, όπως και πρότερον, μια φυσιολογική ζωή με την οικογένεια μου και τον κοινωνικό μου περίγυρο, εκμηδενίζονται, άλλως περιορίζονται σε σημαντικό βαθμό...Ενόψει αυτών και με δεδομένο ότι οι σοβαροί τραυματισμοί μου με έχουν καταστήσει βαριά ανάπηρο και δύσμορφο (αφού κατέστην συνεπεία ιδίως της διπλωπίας σχεδόν "τυφλός"), δικαιούμαι να λάβω αποζημίωση κατ' άρθρο 931 Α.Κ ποσού εκατό χιλιάδων ευρώ (100.000 ευρώ). Το Εφετείο δέχθηκε κατά ένα μέρος ως νόμιμο και βάσιμο κατ' ουσίαν το προαναφερθέν αγωγικό κεφάλαιο, κρίνοντας (το Εφετείο) ότι "η αγωγή είναι πλήρως ορισμένη και ως προς το κονδύλιο της πρόσθετης αποζημίωσης αφού στο δικόγραφο της εκτίθενται όλα τα κατά νόμο αναγκαία στοιχεία και ειδικότερα τα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της παραμόρφωσης και ο τρόπος κατά τον οποίον αυτή επηρεάζει το κοινωνικό μέλλον του ενάγοντος". Με βάση τα όσα προεκτέθηκαν η αγωγή ως προς την ως άνω αξίωση είναι πλήρως ορισμένη και νόμιμη στηριζόμενη στην διάταξη του άρθρου 931 Α.Κ., έστω και αν τα περιστατικά που επικαλείται ο αναιρεσίβλητος στην αγωγή του, αλλά και έγιναν δεκτά κατ' ουσίαν από την προσβαλλόμενη, με τα οποία συγκροτείται ως έννοια της επίδρασης στο μέλλον ενάγοντος της ανικανότητας - αναπηρίας του, αφορούν δυσμενείς

συνέπειες στην κοινωνική και όχι αποκλειστικά στην οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του...».

Η ΑΠ 1631/2010⁷⁹, σύμφωνα με την οποία μέλλον νοείται η επαγγελματική και οικονομική εξέλιξη, χωρίς να αναφέρεται και στην κοινωνική εξέλιξη. Εσφαλμένα το Εφετείο συναξιολόγησε και την ανάγκη της παθούσας να αποκατασταθεί με γάμο. Συγκεκριμένα έγιναν δεκτά τα εξής: «Στη συγκεκριμένη περίπτωση η προσβαλλόμενη και παραδεκτά επισκοπούμενη (άρθρ. 561§2 ΚΠολΔ) εφετειακή απόφαση δέχθηκε και τα ακόλουθα: "Αποδείχθηκε περαιτέρω ότι από την αδικοπραξία της εναγομένης η Δ. έχει καταστεί ανάπηρη (διαρκής αναπηρία) σε ποσοστό 35% με αναμενόμενη βελτίωση μέχρι την ηλικία των 18 ετών, οπότε θα έχει συντελεσθεί η πλήρης ανάπτυξη της ως προς την οστική και μυϊκή μάζα του σώματός της, **το μέλλον της όμως επηρεάζεται δυσμενώς, καθόσον θα είναι δύσκολο, λόγω της κατάστασης του αριστερού χεριού της, να ασκήσει ορισμένα επαγγέλματα, που απαιτούν αρτιμέλεια και ευχέρεια κινήσεων του χεριού, καθώς και να αποκατασταθεί δια του γάμου και να βελτιώσει έτσι την οικονομική και κοινωνική της θέση.** Επομένως δικαιούται αυτή να λάβει αποζημίωση κατά το άρθρ. 931 ΑΚ, την οποία το δικαστήριο προσδιορίζει σε 8.000.000 δραχμές ή 23.477.62 ευρώ. Έτσι όμως που έκρινε το Εφετείο παραβίασε με εσφαλμένη ερμηνεία την ουσιαστικού δικαίου διάταξη του άρθρ. 931 ΑΚ, αφού για τον καθορισμό της αποζημίωσης, που αναγνώρισε ότι οφείλει να καταβάλει η αναιρεσείουσα στους αναιρεσίβλητους για λογαριασμό της ανήλικης θυγατέρας τους, ώστε να μετριασθεί η δυσμενής για το μέλλον της επίδραση από την συναφή αναπηρία της, συναξιολόγησε και την ανάγκη της να αποκατασταθεί με γάμο, δηλαδή ανεπίτρεπτα, κατά τα προεκτεθέντα, της επιδίκασε και για την αιτία αυτή αποζημίωση και γενικότερα για ζημία μη περιουσιακή...».

Συνεχίζοντας, η απόφαση ΕφΠειρ 587/2008⁸⁰ αναφέρει τα εξής: «Στην προκειμένη περίπτωση ο ενάγων εξέθετε, εκτός των άλλων, στο δικόγραφο της αγωγής ότι από το ένδικο ατύχημα υπέστη μόνιμη μερική αναπηρία, που συνίσταται στην απώλεια της όσφρησης και της γεύσης, και λόγω της **νεαρής ηλικίας του, θα έχει επίδραση δυσμενή στη μελλοντική του επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική του κατάσταση, εφόσον θα μειονεκτούσε σύγκριση με άλλους συνομηλίκους του.** Ότι ειδικότερα, είχε προσληφθεί στις 20-12-2000 στο Στρατό ως έμμισθος μαθητευόμενος με την ειδικότητα του τεχνίτη αμαξωμάτων (φανοποιών), με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, και ενώ κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων θα είχε μία αόριστη επαγγελματική σταδιοδρομία τώρα δεν θα έχει την επαγγελματική πορεία, την οποία θα είχε αν δεν προέκυπτε η μερική του αναπηρία, δεδομένου ότι στο Στρατό οι επιλογές είναι αυστηρές ως προς τη σωματική ακεραιότητα εκάστου εργαζομένου. Ζήτησε δε να του επιδικασθεί κατ' άρθρο 931

⁷⁹ ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁸⁰ ΤΝΠ Ισοκράτης.

Α.Κ., το ποσό των 234.776 ευρώ, ως προς το οποίο περιόρισε παραδεκτώς με δήλωση του πληρεξουσίου Δικηγόρου του στο ακροατήριο του πρωτοβαθμίου Δικαστηρίου, το αίτημα της αγωγής σε αναγνωριστικό. Η αγωγή διαλαμβάνουσα τα ως άνω περιστατικά είναι ορισμένη, ως προς το κεφάλαιο αυτό, αφού περιέχει όλα τα απαιτούμενα από τις διατάξεις των άρθρων 931 Α.Κ. και 216 Κ.Πολ.Δ. στοιχεία, όπως ορθώς κρίθηκε με την πρωτόδικη απόφαση, και πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος ο λόγος εφέσεως των εναγομένων περί αοριστίας του κεφαλαίου τούτου, διότι, κατ' αυτούς, ο ενάγων στην αγωγή δεν επικαλείται ειδικά περιστατικά, από τα οποία να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και οι τρόποι, εξ αίτιας των οποίων γεννώνται **δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική και κοινωνική πλευρά της μελλοντικής ζωής του.** Περαιτέρω από τα προδιαληφθέντα αποδεικτικά μέσα προέκυψε ότι ο ενάγων προσλήφθηκε στο Στρατό, ως έμμισθος μαθητευόμενος με την ειδικότητα του τεχνίτη αμαξωμάτων (φανοποιού), στις 20-12-2000 και εργάστηκε με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου μέχρι 30-6-2002. Την 1-7-2002 διεγράφη λόγω πέρατος σπουδών, ενώ από 24-9-2001 μέχρι 15-11-2001 τελούσε σε αναρρωτική άδεια λόγω του ένδικου τροχαίου ατυχήματος. Από όλα τα ως άνω αποδειχθέντα πραγματικά περιστατικά προκύπτει ότι **η ανωτέρω μερική αναπηρία του ενάγοντος θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις κοινωνικές, επαγγελματικές, οικογενειακές και οικονομικές.** Μολονότι δε, όπως προαναφέρθηκε στην ανωτέρω νόμιμη σκέψη, δεν απαιτείται προσδιορισμός του ειδικού τρόπου της επίδρασης αυτής και των συνεπειών της αναπηρίας στο κοινωνικό και οικονομικό μέλλον του παθόντος, **στην προκειμένη περίπτωση είναι προφανές ότι αυτός δεν θα έχει την επαγγελματική αποκατάσταση, που βασίμως ανέμενε κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων, ενώ, ενόψει των επισημάνσεων του πραγματογνώμονος ως προς τους κινδύνους, που αυτός αντιμετωπίζει λόγω απωλείας της οσφρήσεως κατά την άσκηση του επαγγέλματος του φανοποιού αυτοκινήτων, είναι πιθανόν να οδηγηθεί στην αναζήτηση άλλου επαγγέλματος.** Συνεπώς δικαιούται ιδιαίτερα αποζημιώσεως κατ' άρθρο 931 Α.Κ., η οποία, λαμβανομένης υπόψη και της πολύ μικρής ηλικίας του, πρέπει αν ανέρχεται στο ποσό των 50.000 ευρώ...».

Ακολούθως, στην ΕφΛαμ 249/2007⁸¹ το Εφετείο απεφάνθη ότι: «...η εν λόγω αναπηρία, συνεπαγομένη την έλλειψη κινητικής αυτονομίας, την αδυναμία να σταθεί στα πόδια του και τη στέρηση αυτοδύναμης μετακινήσεως των μελών του σώματός του με φυσιολογικές κινήσεις που πραγματοποιεί κάθε άνθρωπος: 1) θα συνίσταται: α) στη μερική του αδυναμία να κινήσει με την παλαιά ικανότητα, ακρίβεια και ταχύτητα το δεξί του πόδι λόγω της αγκύλωσης και της πάρεσης στο δεξιό κάτω άκρο από το γόνατο μέχρι το πέλμα και πάρεσης του ισχιακού νεύρου, με ως εκ τούτου συνέπεια την αδυναμία βαδίσσεως και αυτοεξυπηρετήσεως, αλλά και β) στην αμνησία του και στις λοιπές, ως άνω, ψυχολογικές διαταραχές, 2) θα: α) **συνιστά σοβαρό εμπόδιο για την ανάπτυξη τόσο της επαγγελματικής του δραστηριότητας, όσο και της επαγγελματικής του**

⁸¹ ΤΝΠ Ισοκράτης.

ανεπίξεως και αποκαταστάσεως. Για τον περίγυρό του θα αποτελεί αντικείμενο συμπαθείας μεν αλλά και οίκτου, με αποτέλεσμα τόσο οι οποιεσδήποτε συναλλαγές όσο και η δυνατότητα συνάψεως γάμου να περιορίζονται σημαντικά έως αποκλεισμού. Έτσι, ενώ άγει το 35ο της ηλικίας του, δεν θα έχει επαγγελματικό μέλλον, αφού προς τούτο απαιτείται ικανότητα κινήσεως και ορθοστασία, τις οποίες μόνο φυσιολογικά άτομα έχουν, β) αποτελεί πραγματικά ανυπέρβλητο εμπόδιο στο μέλλον του, ήτοι στην προσωπική του ζωή, αφού αδυνατεί πλέον να παντρευτεί, αλλά και στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική του εξέλιξη και αυτοτέλεια, διότι μειώνει την προσωπικότητά του (μειωμένη αισθητική εμφάνιση λόγω της σωματικής του παραμορφώσεως) και δυσκολεύει τις μελλοντικές κοινωνικές, οικογενειακές και λοιπές σχέσεις και συναναστροφές του, αφού πλέον για το σύνολο των συνανθρώπων του θα είναι “ο σακάτης”. Η αναπηρία του αυτή θα δημιουργεί ισοβίως δυσμενείς ψυχολογικές επιδράσεις, ήτοι θα μειονεκτεί και υστερεί ισοβίως έναντι των αρτιμελών προσώπων και γ) καταστήσει, ειδικότερον, αδύνατη την άσκηση στο μέλλον υπ’ αυτού οιασδήποτε, απαιτούσης προς εκτέλεσή της ορθοστασία και κίνηση, και δη υπό φόρτιση των άκρων (χεριών, ποδιών), επαγγελματικής δραστηριότητας, μεταξύ των οποίων και της εργασίας που, υπό την ιδιότητα του εργάτη εκείνος στο Δήμο Στυλίδος προσέφερε, κατόπιν της μεταξύ τους καταρτισθείσης και προ του ατυχήματος λυθείσης συμβάσεως εργασίας, ενώ προσέτι θα επιδράσει αρνητικώς στην παρ’ οιοδήποτε εργοδότη πρόσληψή του, αφού ουσιωδώς εκ της αναπηρίας του πάντα θα μειονεκτεί έναντι των λοιπών προς πρόσληψη, για οιαδήποτε εργασιακή απασχόληση, ενδιαφερομένων, (ΑΠ 1582/2001, ΑΠ 1073/2001), ενόψει δε των στην ένδικο αγωγή (βλ. αυτή), ως άνω, ιστορουμένων, πραγματικών περιστατικών, εκ των οποίων αβίαστα συνάγεται η επίκληση της δυσμενούς επιρροής και επιδράσεως της αναπηρίας του στο επαγγελματικό–οικονομικό ιδία, αλλά και κοινωνικό–προσωπικό μέλλον του, καθώς και τον τρόπο της στο εν λόγω μέλλον επενεργείας της (αναπηρίας). Ζητείται, δι’ αυτής, κατ’ ορθή (δέουσα και προσήκουσα) εκτίμησή της, όπως αναγνωριστικώς επιδικασθεί υπέρ του ενάγοντος το αιτούμενο ποσό, προς υπολογισμό του ύψους του οποίου και μόνο γίνεται (αδοκίμως) αναφορά στο ύψος του, κατά τη λειτουργία της ως άνω εργασιακής συμβάσεως, καταβληθέντος, υπό του ρηθέντος Δήμου, μηνιαίως, ως αντάλλαγμα, για την ως άνω εργασία του, μισθού, υπό την μορφή της χρηματικής παροχής–“αποζημιώσεως”, προς αποκατάσταση όχι της προσγενομένης σ’ εκείνον περιουσιακής εκ της ανικανότητας προς εργασία του μελλοντικής ζημίας, αλλά (προς αποκατάσταση) της “ζημίας” την οποία θα προκαλέσει στο μέλλον του ανάπηρου ενάγοντος η εν λόγω εκ του ατυχήματος αναπηρία ...».

Τέλος κλείνοντας τον κύκλο των ενδεικτικών αποφάσεων η ΕφΠατρ 605/2001⁸², η οποία κάνει λόγο για επίδραση της αναπηρίας και της παραμόρφωσης στο **οικονομικό μέλλον** της παθούσας «...Πέραν όμως από τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, η εκκαλούσα δικαιούται και αποζημίωση με βάση την προαναφερόμενη διάταξη του άρθρου 931 Α.Κ. Και αυτό, **γιατί ασχολείται με το επάγγελμα της χορεύτριας και συνεπεία της παραπάνω παραμορφώσεως του αριστερού της μηρού δεν θα μπορέσει να ασκήσει στο μέλλον τέτοιο επάγγελμα, που απαιτεί καλαίσθητη εμφάνιση. Έτσι, η παραμόρφωση αυτή θα επηρεάσει οικονομικά το μέλλον της.** Η ανωτέρω αποζημίωση πρέπει να καθοριστεί στο ποσό των 2.500.000 δραχμών...».

Μελετώντας τις ανωτέρω αποφάσεις, συμπεραίνουμε τα εξής:

Η πρόκληση σοβαρών σωματικών κακώσεων συνεπεία κυρίως αυτοκινητικών ατυχημάτων προκαλεί στους παθόντες αναπηρία ή παραμόρφωση του σώματος. Η συνέπεια αυτή συνοδεύει τους παθόντες για μεγάλο χρονικό διάστημα αλλά και ενδεχομένως εφ' όρου ζωής. Αυτό επηρεάζει την ψυχική και συναισθηματική σφαίρα του θύματος, η οποία λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο της διάταξης του άρθρου 932 ΑΚ για τον καθορισμό εύλογου ποσού χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης. Εκτός από το αποτέλεσμα αυτό, η επελθούσα μεταβολή συνεπεία της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης ενδέχεται να έχει σημασία και στο μέλλον του παθόντος. Ορισμένες φορές το θύμα αναγκάζεται να μεταβάλει εργασία γιατί η αναπηρία ή η παραμόρφωση δεν του επιτρέπει να αρχίσει ή να συνεχίσει την εργασία που είχε ή επιθυμούσε. Βέβαια, η μεταβολή αυτή δεν είναι σίγουρο ότι θα προκαλέσει περιουσιακή ζημία στον παθόντα. Ωστόσο, ενδέχεται και αυτό να συμβεί χωρίς ωστόσο να προσδιορισθεί ποσοτικά η ζημία αυτή.

Η κρατούσα νομολογία, ως "**μέλλον**" του παθόντος ορίζει την επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξή του, εφόσον τούτο επηρεάζεται από τη ζημία την οποία υπέστη το θύμα εξαιτίας της αδικοπραξίας. Το άρθρο 931 ΑΚ δεν προσδιορίζει την έννοια του "μέλλοντος", έτσι οι επικαλούμενες μεταβολές στην οικονομική και κοινωνική ζωή του παθόντος θα πρέπει να έχουν ένα **οικονομικό προσανατολισμό**⁸³.

Η ΑΚ 931 έχει ως σκοπό να προσφέρει στον παθόντα μία εφάπαξ περαιτέρω αποζημίωση-πρόσθετο κατ' αποκοπή ποσό αποζημίωσης, δηλαδή πέρα της αποδεικνυομένης από την ΑΚ 929, για το λόγο ότι η αναπηρία ή παραμόρφωση θα προκαλέσει στο μέλλον βάσιμες δυσχέρειες

⁸² ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁸³ Αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση που το θύμα ισχυρίζεται ότι μειώθηκαν οι πιθανότητες να παντρευτεί ένα πλούσιο γαμπρό ή όταν το θύμα είναι μεγάλης ηλικίας με ουλές στο πρόσωπο και δεν μπορεί να κυκλοφορήσει δημόσια με άνεση χωρίς να γίνεται αντικείμενο δυσμενών σχολίων.

στην επαγγελματική-οικονομική του εξέλιξη⁸⁴. Κατά την ΑΚ 931 το θύμα από αναπηρία ή παραμόρφωση δικαιούται εύλογου χρηματικού ποσού ως περιουσιακή αποζημίωση για τη δυσμενή επίδραση της αναπηρίας ή παραμόρφωσης στο οικονομικό, επαγγελματικό μέλλον, αντιστοιχούσα στη μέλλουσα αποθετική ζημία του, η οποία είναι πιθανή στο μέλλον και δεν μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων, αλλά μερικές φορές ούτε εκ των υστέρων, πολύ περισσότερο δεν μπορεί να αποδειχθεί.

Η μείωση της προσωπικότητας, η δυσμενής δε επίδραση στις κοινωνικές και φιλικές συναναστροφές και ο περιορισμός των δυνατοτήτων του προσώπου (άνδρα ή γυναίκας) να συνάψει σχέσεις με το άλλο φύλο είναι στοιχεία που δεν λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο της ΑΚ 931. Αντιθέτως οι άνω δυσμενείς συνέπειες λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο της διάταξης του άρθρου 932 ΑΚ (Χρηματική ικανοποίηση ηθικής βλάβης).

Υπό το ισχύον δίκαιο και κατά κρατούσα άποψη⁸⁵, σε περίπτωση άγαμης γυναίκας (ή και άνδρα) που έπαθε αναπηρία ή παραμόρφωση από αδικοπραξία δεν υφίσταται αξίωση αποζημίωσης κατά την ΑΚ 931 αλλά μόνο χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης για τη μείωση της δυνατότητας αποκαταστάσεώς της με γάμο από την αναπηρία ή παραμόρφωση της⁸⁶.

Υποστηρίζεται, κατά μια άποψη⁸⁷, ότι η δυσμενής επιρροή της αναπηρίας ή παραμόρφωσης στην *κοινωνική εξέλιξη* του προσώπου εμφανίζεται στην περίπτωση που

⁸⁴ Βλ. *Καράκωστα*, Ειδικό Ενοχικό 2009, σελ. 1196, με παραπομπή στις ΑΠ 1073/2001 ΝοΒ 50, σελ. 1835, ΕΣυγκΔ 2003, σελ. 74: «...Σκοπός της διατάξεως είναι να προσφέρει στον παθόντα μία εφάπαξ περαιτέρω αποζημίωση (πρόσθετο ποσό αποζημιώσεως κατ' αποκοπή), δηλαδή πέραν της αποδεικνυόμενης κατά τη διάταξη του άρθρου 929 Α.Κ., για το λόγο ότι η αναπηρία ή παραμόρφωση θα προκαλέσει στο μέλλον βάσιμες δυσχέρειες στην επαγγελματική-οικονομική πρόοδό του...», και ΕφΑθ 4093/2006 ΕλλΔνη 2006, σελ. 1449, ΕφΑθ 6009/2005 ΑρχΝ 2006, σελ. 193, ΕφΛαμ 215/2005, ΝοΒ 2006, σελ. 705.

⁸⁵ Βλ. ΟΛΑΠ 15/1990 ΕλλΔνη 1990, σελ. 1602, η Ολομέλεια δέχθηκε ότι μετά την κατάργηση της προίκας η άγαμη γυναίκα δεν δύναται να ασκήσει την αξίωση της ΑΚ 931 αλλά έχει μόνο αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης για τη μείωση της δυνατότητας αποκατάστασής της με γάμο από την αναπηρία ή παραμόρφωση, βλ. ΑΠ 1631/2010 ΤΝΠ Ισοκράτης: Το Ακυρωτικό έκρινε ότι το Εφετείο εσφαλμένα συναξιολόγησε και την ανάγκη της παθούσας να αποκατασταθεί με γάμο, βλ. *Ονουφριάδη Ον.*, Το τροχαίο ατύχημα, 1999, σελ. 455 επ., όπου ασκεί κριτική στην ΟΛΑΠ 15/1990, επίσης βλ. *Κρητικός Αθ.*, Σημείωση κάτω από την ΑΠ 1320/1988 ΕλλΔνη 1990, σελ. 777, όπου η μείωση της δυνατότητας γάμου ως συνέπεια της αναπηρίας ή παραμόρφωσης αντιμετωπίζεται ως πηγή περιουσιακής ζημίας, καθώς ο γάμος αποτελεί μέσο οικονομικής προόδου του προσώπου, και, συνεπώς, νομίμως αξιώνεται η αποκατάσταση της περιουσιακής αυτής ζημίας με την επιδίκαση ενός πρόσθετου ποσού αποζημίωσης κατά την ΑΚ 931. Με την ΑΠ 416/2012 ΤΝΠ Ισοκράτης, ο Άρειος Πάγος επικύρωσε την επιδίκαση αποζημίωσης λόγω αναπηρίας κατ' άρθρο 931 ΑΚ με τη σκέψη ότι νοείται δυσμενής επίδραση της αναπηρίας στο κοινωνικό και οικονομικό μέλλον του ενάγοντος, ο οποίος επικαλέστηκε ότι λόγω της αναπηρίας του μειονεκτεί έναντι των υγιών ατόμων στη μελλοντική και κατά τρόπο φυσιολογική επιβίωση του, βλ. *Γεωργιάδης*, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα (ΣΕΑΚ), 2010, σελ. 1900, αρ.7, *Σπυριδάκης*, Επιθεώρηση Δικαίου Ιδιωτικής Ασφαλίσεως (ΕπιΔικΙΑ) 2004, 2-3.

⁸⁶ Ενώ πριν από το Ν.1329/1983 η ΑΚ 931 εφαρμόζοταν κυρίως σε περιπτώσεις αγάμων γυναικών οι οποίες μέσω της ΑΚ 931 προσπαθούσαν να εισπράξουν αποζημίωση προκειμένου να καλύψουν την αναπηρία ή παραμόρφωση και διευκολύνουν με τον τρόπο αυτό την οικογενειακή τους αποκατάσταση (ως υποκατάστατο της επιπλέον προίκας), με τη νέα διατύπωση που έχει η σήμερα ΑΚ 931 έπαψε πλέον αυτή να ενεργοποιείται για τον άνω σκοπό και κατατείνει στην αντιμετώπιση των δυσχερειών που συναντά ο παθών αναπηρία ή παραμόρφωση και αναφέρονται στο επαγγελματικό-οικονομικό μέλλον.

⁸⁷ Βλ. *Κρητικός Αθ.*, Σημείωση κάτω από την ΑΠ 1320/1988 ΕλλΔνη 1990, σελ. 777, όπου η μείωση της δυνατότητας γάμου ως συνέπεια της αναπηρίας ή παραμόρφωσης αντιμετωπίζεται ως πηγή περιουσιακής ζημίας, καθώς ο γάμος αποτελεί μέσο οικονομικής προόδου του προσώπου, και, συνεπώς, νομίμως αξιώνεται η

συνεπεία ανωτέρω περιορίζονται οι δυνατότητες του προσώπου (άνδρα ή γυναίκας αδιακρίτως) να τελέσει γάμο και μέσω αυτού να βελτιώσει την κοινωνικό-οικονομική του θέση. Διότι κατά τις αντιλήψεις της κοινωνίας αλλά και του νομοθέτη μέσω του γάμου επηρεάζεται η κοινωνικό-οικονομική θέση του ανθρώπου προς το καλύτερο. Με την αναπηρία ή παραμόρφωση δυσχεραίνεται η τέλεση του γάμου και μέσω αυτού η ως άνω βελτίωση, ώστε τούτο συνιστά ζημία η αποκατάσταση της οποίας σκοπείται να επέλθει μέσω της αποζημίωσης βάσει της ΑΚ 931. Μέσω αυτής θα εξισορροπηθούν οι υπάρχουσες, συνεπεία της αναπηρίας, δυνατότητες με εκείνες που θα υπήρχαν χωρίς την αναπηρία.

3. Οι πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις, ιδίως μετά την υπ' αριθμόν 670/2006 απόφαση του Αρείου Πάγου

Όπως αναφέραμε παραπάνω, η παλαιότερη κρατούσα νομολογία, μετά την τροποποίηση της διάταξης ΑΚ 931, αξίωνε την απόδειξη συγκεκριμένων ιδιαζόντων περιστατικών εκτός και πέραν εκείνων που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 ΑΚ και από τα οποία ειδικά περιστατικά θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξ αιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του παθόντος, ώστε να εφαρμοστεί η ΑΚ 931. Δηλαδή έπρεπε να αποδεικνύεται βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον, αλλά και συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία. Τις περισσότερες φορές ο ενάγων αντιμετώπιζε δυσχέρειες και αδυναμίες στην διατύπωση της αγωγής του, καθώς και στην απόδειξη αυτών των μελλοντικών δυσμενών συνεπειών της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης, με αποτέλεσμα οι σχετικές αγωγές να απορρίπτονταν ως αόριστες ή αναπόδεικτες. Η δυσνόητη αυτή κατασκευή της ανάγκης συνδρομής ιδιαζόντων περιστατικών εκτός εκείνων που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση των αξιώσεων κατά τις ΑΚ 929 και 932 δημιουργούσαν ανασφάλεια δικαίου και ανυπέβλητες δυσκολίες.

Τα δικαστήρια αντιλήφθηκαν ότι με τον τρόπο αυτόν δημιουργείται προβληματισμός σχετικά με τη χρησιμότητα της διάταξης της ΑΚ 931 και εν συνεχεία έκριναν ότι στην περίπτωση της ΑΚ 931 κάμπτεται ο απαιτούμενος βαθμός δικονομικής βεβαιότητας για την επέλευση της μελλοντικής ζημίας, και δεν υφίσταται ανάγκη πλήρους απόδειξης κατά το ισχύον στην πολιτική δικονομία σύστημα-της αυστηρής απόδειξης, με αποτέλεσμα να δέχονται ως νόμιμες και ορισμένες τις αξιώσεις κατά το άρθρο 931 ΑΚ⁸⁸. Με άλλα λόγια, αναγνώριζαν πώς

αποκατάσταση της περιουσιακής αυτής ζημίας με την επιδίκαση ενός πρόσθετου ποσού αποζημίωσης κατά την ΑΚ 931.

⁸⁸ Βλ. ενδεικ. ΑΠ 1073/2001, ΝοΒ 2002, σελ. 1835, «...Στην ένδικη περίπτωση το Εφετείο, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, δέχθηκε ότι ο ενάγων και ήδη αναιρεσείων συνεπεία του αναφερόμενου αυτοκινητικού

η απαίτησή τους στην ΑΚ 929 για ακριβή προσδιορισμό, πιθανολόγηση με βάση τη συνήθη πορεία των πραγμάτων και πλήρη απόδειξη της μελλοντικής ζημίας κατ' είδος, έκταση και χρηματικό ποσό ενδέχεται να οδηγήσει σε αποτελέσματα άδικα για τον παθόντα από αναπηρία ή παραμόρφωση, και επιπλέον αναγνώριζαν ότι η ανάγκη επίκλησης και απόδειξης των ιδιαζόντων περιστατικών για την κρίση του βασισμένου στην διάταξη ΑΚ 931 αιτήματος ως ορισμένου και μετά ως νόμου και ουσία βασίμου, δημιουργεί σημαντικές δυσκολίες στο θύμα.

Για πρώτη φορά ο Άρειος Πάγος με την 670/2006 απόφασή του,⁸⁹ η οποία αποτελεί απόφαση-τομή της νεότερης νομολογίας, προέβη σε μία διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης ΑΚ 931, η οποία σαφώς και καθιστά τη διάταξη περισσότερο εφαρμόσιμη αλλά και ανταποκρίνεται περισσότερο στην ανάγκη προστασίας του παθόντος από αναπηρία ή παραμόρφωση. Η νέα αυτή ερμηνεία αποφεύγει και τις κατ' οικονομία επιεικείς λύσεις στις οποίες κατέφευγε η παλαιότερη νομολογία προκειμένου να διασώσει την πληρότητα της αγωγής στην οποία δεν ανταποκρινόταν και με τα κριτήρια που η ίδια είχε διαμορφώσει⁹⁰. Η απόφαση

ατυχήματος από αποκλειστική υπαιτιότητα του οδηγού του ζημιογόνου αυτοκινήτου υπέστη: α) κρανιοεγκεφαλική κάκωση [...] κατέστη μόνιμως ολικά ανίκανος προς εργασία, επιδίκασε δε στον ενάγοντα, 44 ετών κατά το χρόνο του ατυχήματος, τα αναφερόμενα ποσά για θετική ζημία και για διαφυγόντα από την εργασία του κέρδη, που θα αποκόμιζε εργαζόμενος ως ηλεκτροσυγκολλητής σε διάφορες ναυπηγοεπισκευαστικές εταιρείες στο εξωτερικό. Περαιτέρω το Εφετείο σχετικά με την αξίωση του ενάγοντος, πέραν των ανωτέρω, για πρόσθετη αποζημίωση ποσού 10.000.000 δραχμών με βάση το άρθρο 931 ΑΚ δέχθηκε τα εξής: «Στην προκειμένη περίπτωση ο ενάγων με το υπ' αριθ. 14 κονδύλιο της αγωγής του εκθέτει ότι η συνεπεία του ακρωτηριασμού των μελών του (αριστερού χεριού και ποδιού) κτηθείσα μόνιμη και ολική αναπηρία του είναι βλαπτική για τη ζωή του και αποτελεί πραγματικό ανυπέρβλητο εμπόδιο στο μέλλον του, ήτοι στην προσωπική του ζωή, αφού είναι αδύνατον πλέον να παντρευτεί, αλλά και στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική του εξέλιξη και αυτοτέλεια, διότι μειώνει την προσωπικότητά του (μειωμένη αισθητική εμφάνιση λόγω της σωματικής του παραμορφώσεως) και δυσκολεύει τις μελλοντικές, κοινωνικές, οικογενειακές και λοιπές σχέσεις και συναναστροφές του, αφού πλέον για το σύνολο των συνανθρώπων του θα είναι ο σακάτης. Η παραμόρφωση του αυτή θα δημιουργεί ισοβίως δυσμενείς ψυχολογικές επιδράσεις, ήτοι θα μειονεκτεί ισοβίως έναντι των αρτιμελών συνανθρώπων του... Ζητεί δε να του επιδικασθεί το ποσό των 10.000.000 δραχμών ως αποζημίωση βάσει του άρθρου 931 ΑΚ. Με βάση τα ανωτέρω το κονδύλιο αυτό της αγωγής πρέπει να απορριφθεί ως αόριστο, διότι ο ενάγων δεν εκθέτει με τρόπο ορισμένο και με σαφήνεια με ποιο τρόπο θα επιδράσει η ανωτέρα αναπηρία και παραμόρφωση του στο μέλλον, ποια θα είναι ή υλική ζημία αυτής, η οποία με τη συνήθη πορεία των πραγμάτων θα επέλθει στο μέλλον και με την άθροιση ποίων κονδυλίων προκύπτει το αιτούμενο ανωτέρω ποσό των 10.000.000 δραχμών». Με αυτά που δέχθηκε το Εφετείο παραβίασε με εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή την προαναφερόμενη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ και παρά το νόμο απέρριψε ως απαράδεκτο λόγω αοριστίας το παραπάνω υπ' αριθ. 14 κονδύλιο της αγωγής, η οποία κατά το κονδύλιο αυτό είναι αρκετά ορισμένη, αφού εκτίθενται σ αυτήν συγκεκριμένα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της αναπηρίας και παραμορφώσεως και ο τρόπος με τον οποίο τέτοια συνέπεια αποκλείει την επαγγελματική, οικονομική εξέλιξη του ενάγοντος, ήτοι, όπως αναφέρεται στην αγωγή, ότι «η συνεπεία του ακρωτηριασμού μόνιμη και ολική αναπηρία του είναι βλαπτική για τη ζωή του και αποτελεί πραγματικό και ανυπέρβλητο εμπόδιο στο μέλλον του, στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική του εξέλιξη και αυτοτέλεια...», αναφέρεται δε περαιτέρω κατά τρόπο σαφή και ορισμένο η ζημία, την οποία έπαθε ο ενάγων ήτοι το ποσό των 10.000.000 δραχμών, πέρα της αποζημιώσεως που ζήτησε λόγω ανικανότητας προς εργασία και για τις άλλες αιτίες. Άλλα περιστατικά και αριθμητικά στοιχεία (άθροιση κονδυλίων, από τα οποία να προκύπτει το αιτούμενο ποσό κ.λ.π) δεν απαιτούνται για το ορισμένο της αγωγής, αφού το ποσό ζητείται και επιδικάζεται ως πρόσθετο συνολικό κεφάλαιο αποζημιώσεως, χωρίς να απαιτείται να γίνεται μερικότερη διάκριση κατά ποσό για τη μείωση των δυνατοτήτων της επαγγελματικής και οικονομικής εξέλιξης του ενάγοντος, όπως προαναφέρθηκε στην μείζονα σκέψη».

⁸⁹ ΧρΠΔ 2006, σελ. 698=ΝοΒ 2006, σελ. 1469=ΕπΣυγκΔ 2006, σελ. 136.

⁹⁰ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ΑΠ 122/2006, ΕλλΔνη 2007, σελ. 117=ΕπΣυγκΔ 2006, σελ. 537, με την οποία το Ακυρωτικό έκρινε ορισμένη την αγωγή με βάση την ΑΚ 931, αντίθετα από το Εφετείο, το οποίο απέρριψε το κονδύλι εκ της ΑΚ 931 ως αόριστο επικυρώνοντας την πρωτόδικη απόφαση «...Με βάση τα παραπάνω ιστορούμενα η πρώτη αναιρεσίτουσα (ενάγουσα) ζήτησε...να της καταβάλουν δραχμές 8.000.000..ως αποζημίωση κατά το άρθρο 931 ΑΚ, δεδομένου, όπως στο δικόγραφο διευκρινίζεται, ότι οι δυσμενείς συνέπειες που θα προκύψουν στο μέλλον και

αυτή αλλά και αυτές που την ακολούθησαν αποτελούν την κρατούσα σήμερα στο Ακυρωτικό Δικαστήριο νομολογία σχετικά με την διάταξη του άρθρου ΑΚ 931⁹¹. Ειδικότερα, η απόφαση αυτή δέχθηκε, όσον αφορά στην απόδειξη της δυσμενούς επιρροής της αναπηρίας ή παραμόρφωσης στο μέλλον, ότι δεν απαιτείται συγκεκριμένη ζημία, ούτε ιδιάζοντα περιστατικά, ούτε βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον, αλλά αρκεί και απλή δυνατότητα κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων⁹², καθώς δεν μπορεί να γίνει πρόβλεψη ότι θα προκαλέσει στον παθόντα συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία⁹³.

Για το ορισμένο του κονδυλίου της ΑΚ 931 δεν απαιτείται να προκύπτει «η επίδραση της αναπηρίας του παθόντος στο μέλλον και να προκύπτουν ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξαιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική πλευρά της κοινωνικής του ζωής», διότι στην αναπηρία ή παραμόρφωση, η δυσμενής αυτή επίδραση είναι δεδομένη και, επομένως, δεν δικαιολογείται εμμονή στην ανάγκη προσδιορισμού του ειδικού τρόπου της επιδράσεως αυτής και των συνεπειών της στο κοινωνικό-οικονομικό μέλλον του παθόντα. Άρα για το ορισμένο της αγωγής της ΑΚ 931, κρίσιμο «...είναι το γεγονός της αναπηρίας ή παραμόρφωσης ως βλάβης του σώματος ή της υγείας του παθόντος...», «Δεν απαιτείται βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής της αναπηρίας ή παραμορφώσεως στο μέλλον του προσώπου. Αρκεί και απλή δυνατότητα κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων...», υπέρ αυτής της ερμηνευτικής κατεύθυνσης είναι η ίδια η διατύπωση της διάταξης, η οποία αναφέρει «...λαμβάνεται ιδιαίτερος υπόψη...».

Ωστόσο, θα πρέπει να διατυπώνονται στην αγωγή (ανεξαρτήτως αν ο παθών συνεχίζει ή όχι να ασκεί την ίδια εργασία που τυχόν ασκούσε προ του ατυχήματος) οι ενδεχόμενες πιθανολογούμενες συνέπειες της αναπηρίας ή παραμόρφωσης που θα έχει ο παθών, στο επαγγελματικό, οικονομικό και κοινωνικό μέλλον, με βάση την ηλικία, τις επιθυμίες, τις ικανότητες, τις δυνατότητες, τις σπουδές, τις κλίσεις, τις συνθήκες ζωής του παθόντος πριν το ατύχημα, με επίκληση της αδυναμίας ασφαλούς πρόβλεψης της εξέλιξης και προόδου του παθόντα στην περίπτωση που δεν είχε συμβεί το ατύχημα, άλλως θα είναι τελείως αόριστη η

αφορούν την κοινωνική και επαγγελματική-οικονομική κατάστασή της δεν είναι απόρροια της ανικανότητάς της για εργασία, αλλά της σωματικής βλάβης που έχει υποστεί. Με αυτό το περιεχόμενο η αγωγή, ως προς την αξίωση αυτή, είναι πλήρως ορισμένη και νόμιμη, στηριζόμενη στη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ και στις λοιπές προαναφερθείσες διατάξεις ουσιαστικού δικαίου. Όμως η προσβαλλόμενη απόφαση απέρριψε το κονδύλι αυτό ως αόριστο (επικυρώνοντας την πρωτόδικη απόφαση), με την αιτιολογία ότι "για την υποστήριξη του αιτήματος αυτού δεν έγινε επίκληση και ειδικών περιστατικών από τα οποία να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξαιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική πλευρά της οικονομικής ζωής της και κατά συνέπεια ορθά το πρωτοβάθμιο δικαστήριο απέρριψε το αίτημα αυτό", ...».

⁹¹ Ενδεικ. βλ., ΑΠ 410/2011, ΑΠ 1710/2010, ΑΠ 1432/2009, ΑΠ 177/2008, ΑΠ 268/2008, ΑΠ 1058/2008, ΑΠ 154/2007, ΑΠ 514/2007, ΑΠ 122/2006, ΑΠ 1874/2006 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁹² ΑΠ 209/2013, ΑΠ 177/2008, ΑΠ 1216/2008, ΑΠ 433/2008, 268/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 122/2006 Δικ/νη 2007, σελ. 117 επ., ΑΠ 1599/2002, 514/2007 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁹³ ΑΠ 634/2007, ΝΟΜΟΣ: «...Είναι βέβαιο ότι η αναπηρία ή παραμόρφωση ...οποσδήποτε θα έχει δυσμενή επίδραση στην κοινωνική-οικονομική εξέλιξη του παθόντα, κατά τρόπο, όμως, που δεν δύναται επακριβώς να προσδιορισθεί...», ΑΠ 177/2008, ΑΠ 1216/2008, ΑΠ 514/2007 ΝΟΜΟΣ, Γεωργιάδης στη ΣΕΑΚ 2010, αρ. 11.

διατύπωση της αγωγής και δεν θα συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις. Απαιτείται, πράγματι, η επίκληση του πιθανολογούμενου τρόπου που η αναπηρία ή παραμόρφωση επιδρά δυσμενώς στο μέλλον του παθόντος, ωστόσο είναι σημαντικό να προσδιορισθεί η ποιότητα και η ποσότητα των απαιτούμενων προϋποθέσεων για το ορισμένο του κονδυλίου, ώστε η σχετική αξίωση της ΑΚ 931 να μην παραμείνει στην πράξη ανεφάρμοστη.

Περαιτέρω, αντιμετωπίζει πλέον την αναπηρία ή παραμόρφωση ως βλάβη του σώματος ή της υγείας καθ' εαυτήν ανεξάρτητα από πρόκληση περιουσιακής ζημίας, η οποία σε πολλές περιπτώσεις δεν δύναται να προσδιορισθεί. Δηλαδή αποσυνέδεσε την αναπηρία ή την παραμόρφωση από την πρόκληση συγκεκριμένης περιουσιακής ζημίας, «...Δεν μπορεί να γίνει πρόβλεψη, ότι η αναπηρία ή παραμόρφωση θα προκαλέσει στον παθόντα συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία. Είναι όμως βέβαιο, ότι η αναπηρία ή παραμόρφωση ανάλογα με το βαθμό της και τις λοιπές συντρέχουσες περιστάσεις (ηλικία, φύλο, κλίσεις και επιθυμίες του παθόντος) οπωσδήποτε θα έχει δυσμενή επίδραση στην κοινωνική–οικονομική εξέλιξη τούτου, κατά τρόπο όμως που δεν δύναται επακριβώς να προσδιορισθεί. Η δυσμενής αυτή επίδραση είναι δεδομένη και επομένως δεν δικαιολογείται εμμονή στην ανάγκη προσδιορισμού του ειδικού τρόπου της επιδράσεως αυτής και των συνεπειών της στο κοινωνικό οικονομικό μέλλον του παθόντος...», η επίδραση αυτή είναι βέβαιη αλλά δεν μπορεί να προσδιορισθεί επακριβώς από τώρα κατά τα άρθρα 929 ΑΚ και 932 ΑΚ.

Επιπλέον, ανέδειξε ως προέχον έννομο αγαθό που προστατεύει η ΑΚ 931, την αναπηρία ή την παραμόρφωση ως βλάβη του σώματος ή της υγείας, «...Προέχον και κρίσιμο είναι το γεγονός της αναπηρίας ή παραμορφώσεως ως βλάβης του σώματος ή της υγείας του προσώπου ως ενός αυτοτελούς εννόμου αγαθού, που απολαύει και συνταγματικής προστασίας σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 6 του άρθρου 21 του Συντάγματος, όχι μόνο στις σχέσεις των πολιτών προς το Κράτος, αλλά και στις μεταξύ τους σχέσεις, χωρίς αναγκαίως η προστασία αυτή να συνδέεται με αδυναμία πορισμού οικονομικών ωφελημάτων ή πλεονεκτημάτων. Έτσι ορθότερη κρίνεται η ερμηνεία της Α.Κ. 931 που την καθιστά εφαρμόσιμη σύμφωνα με την οποία προβλέπεται από τη διάταξη η επιδίκαση στον παθόντα αναπηρία ή παραμόρφωση ενός ευλόγου χρηματικού ποσού ακριβώς λόγω της αναπηρίας ή παραμορφώσεως χωρίς σύνδεση με συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία, η οποία άλλωστε και δεν δύναται να προσδιορισθεί. Το ποσό του επιδικαζόμενου κατά την Α.Κ. 931 ευλόγου χρηματικού ποσού εξευρίσκεται κατ' αρχήν με βάση το είδος και τις συνέπειες της αναπηρίας ή παραμορφώσεως αφενός και την ηλικία του παθόντος αφετέρου...». Αν το θύμα στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να αποδείξει περιουσιακή ζημία συνεπεία της αναπηρίας ή της παραμορφώσεως, τότε η ζημία αυτή μπορεί να αξιωθεί μέσω της ΑΚ 929, «... Εξ άλλου η συνεπεία της αναπηρίας ή παραμορφώσεως ανικανότητας προς εργασία, εφόσον προκαλεί στον παθόντα περιουσιακή ζημία αποτελεί βάση αξιώσεως προς αποζημίωση που στηρίζεται στην Α.Κ.

929 (αξίωση διαφυγόντων εισοδημάτων)...». Έκρινε, περαιτέρω ότι «...Η χρηματική αυτή παροχή δεν αποτελεί αποζημίωση εφ' όσον η τελευταία εννοιολογικώς συνδέεται με την επίκληση και απόδειξη ζημίας περιουσιακής, δηλαδή διαφοράς μεταξύ της περιουσιακής καταστάσεως μετά το ζημιογόνο γεγονός και εκείνης που θα υπήρχε χωρίς αυτό...». Η χρηματική αυτή παροχή της ΑΚ 931 δεν συνιστά αποκατάσταση ζημίας, διότι η ζημία αυτή δεν είναι καθορισμένη ούτε καν οριστή κατά το χρόνο της εκδικάσεως της υπόθεσης. Μάλιστα, επιδικάζεται χωρίς να αποδειχθεί, κατά παρέκκλιση από το κανόνα που ισχύει στο δίκαιο των αδικοπραξιών, ότι αποκαθίσταται μόνο η αιτιωδώς συνδεομένη με την αδικοπραξία και αποδεικνυόμενη ζημία. Για την επιδίκαση της παροχής της ΑΚ 931 κρίσιμο είναι η απόδειξη πρόκλησης αναπηρίας ή παραμόρφωσης.

Επομένως, το επιδικαζόμενο ποσό κατά το άρθρο 931 του ΑΚ, δεν υπολογίζεται με τα μέτρα της αποζημίωσης, αλλά εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστή να το καθορίσει κατά δίκαιη κρίση σε εύλογο χρηματικό ποσό, με βάση αφενός το είδος, την έκταση και τις συνέπειες της αναπηρίας ή παραμόρφωσης του παθόντος, αν πρόκειται δηλαδή για βαριά ή ελαφριά αναπηρία ή παραμόρφωση και αφετέρου την ηλικία, το φύλο, το επάγγελμα, τις κλίσεις και επιθυμίες του παθόντος και τον βαθμό συνυπαιτιότητάς του (δηλαδή τις λοιπές συντρέχουσες περιστάσεις)⁹⁴.

Με το προαναφερθέν θέμα συνδέεται και ο προσδιορισμός της νομικής φύσης και του ακριβούς περιεχομένου της κατά την ΑΚ 931 επιδικαζόμενης παροχής, δηλαδή αν πρόκειται περί αποζημιώσεως που σκοπό έχει την αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή πρόκειται για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή μήπως πρόκειται για κάποια άλλου είδους παροχή. Πρέπει να τονίσουμε ότι το θετικό δίκαιο κατά βάση αναγνωρίζει δύο είδη αποζημιώσεως, α) την αποζημίωση προς αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας (ΑΚ 298, 297) και β) τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης (ΑΚ 57, 932). Τρίτο είδος αποζημιώσεως δεν φαίνεται να προβλέπεται στην έννομη τάξη. Αν σταθούμε στη στενή γραμματική διατύπωση της ΑΚ 931, κατά την οποία: «*Η αναπηρία ή παραμόρφωση λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημιώσεως, αν επιδρά στο μέλλον του*» πρέπει να δεχθούμε ότι πρόκειται για το πρώτο είδος αποζημιώσεως. Όμως, η ερμηνεία αυτή προϋποθέτει ότι πράγματι επιδικάζεται στον παθόντα αποζημίωση για άλλη αιτία, για παράδειγμα αποζημίωση διαφυγόντων εισοδημάτων κατά το άρθρο 929 ΑΚ, οπότε αυτή επαυξάνεται κατ' εφαρμογή της ΑΚ 931. Στη περίπτωση αυτή, θα αποκλείονταν από το πεδίο εφαρμογής της ΑΚ

⁹⁴ Προσδιορίζεται κατά την εύλογη κρίση του δικαστηρίου χωρίς σύνδεση με τη συγκεκριμένη πραγματική ζημία του παθόντος, άρα δεν είναι αποζημίωση. Βλ. *Φίλιος*, Ενοχικό δίκαιο, 10^η έκδοση, 2011, σελ. 828, αναφέρει την ΑΠ 1432/2009, Δικ/νη 2010, σελ. 31 επ. η οποία μιλά για συρροή της ΑΚ 931 με αξιώσεις άρθρων 929 ΑΚ και 932 ΑΚ, «...Επιδικάζεται στον παθόντα την αναπηρία ή την παραμόρφωση ένα εύλογο χρηματικό ποσό, χωρίς σύνδεση με συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία...».

931 μία σημαντική κατηγορία θυμάτων που υπέστησαν από αδικοπραξία τρίτου μία σοβαρή αναπηρία (ακρωτηριασμός, τετραπληγία κ.λπ.), όπως αυτή των ανηλίκων, που λόγω της ηλικίας τους δεν έχουν εισέλθει ακόμη στην παραγωγική διαδικασία, κατά το χρόνο του ατυχήματος, και έτσι δεν έχουν ορισμένη και οργανωμένη επαγγελματική και οικονομική δράση, αλλά και αυτή των υπερήλικων, οι οποίοι βρίσκονται στο τέλος της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας ή την έχουν ολοκληρώσει. Τα πρόσωπα αυτά δύσκολα θα μπορούσαν να θεμελιώσουν αξίωση αποζημίωσης με βάση την διάταξη ΑΚ 929 ώστε αυτή να επαυξηθεί στα πλαίσια της διάταξης ΑΚ 931 λόγω αναπηρίας ή παραμόρφωσης.

Περαιτέρω, θα αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ορισμένα νομολογιακά παραδείγματα, τα οποία εκφράζουν την σύγχρονη και κρατούσα νομολογία σχετικά με τη μη ανάγκη επίκλησης συγκεκριμένης περιουσιακής ζημίας που θα υποστεί στο μέλλον ο παθών και της αιτιώδους σχέσης της με την ήδη υπάρχουσα αναπηρία ή παραμόρφωσή του για τη θεμελίωση της αξίωσης από την ΑΚ 931. Τα παρακάτω παραδείγματα αντιμετωπίζουν εκείνες τις νομολογιακές περιπτώσεις όπου τα θύματα από αναπηρία ή παραμόρφωση είναι άτομα που δεν έχουν εισέλθει ακόμη στην παραγωγική διαδικασία, όπως είναι οι ανήλικοι, αλλά και άτομα τα οποία βρίσκονται στο τέλος της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας, όπως είναι οι υπερήλικες. Οι σύγχρονες δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες ασχολήθηκαν με τις περιπτώσεις ανήλικων θυμάτων από αναπηρία ή παραμόρφωση, αναγνωρίζουν τη μη ανάγκη επίκλησης και απόδειξης ιδιαζόντων περιστατικών, από τα οποία να προκύπτει η συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία, η οποία θα επέλθει στη μελλοντική οικονομική και κοινωνική ζωή του παθόντος, διότι ο προσδιορισμός της είναι δυσχερής. Λαμβανομένου υπόψη, ότι τα πρόσωπα αυτά κατά το στάδιο της ανηλικότητας τους, δεν έχουν ενταχθεί ακόμα ενεργά στην επαγγελματική και οικονομική ζωή της χώρας, έτσι ώστε να προσδιορισθεί με αριθμητικά δεδομένα η εκ του τραυματισμού τους οικονομική ζημία. Σημασία έχει η επέλευση της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης και η βέβαιη επίδραση της στη μελλοντική του ζωή.

Πρώτο νομολογιακό παράδειγμα η ΑΠ 1627/2013⁹⁵, κατά την οποία ο ενάγων και ήδη μοναδικός αναιρεσίβλητος στην αγωγή του ιστορούσε ότι κατά το χρόνο του ένδικου αυτοκινητικού ατυχήματος ήταν ηλικίας 16 ετών, και συνεπεία του τραυματισμού του υπέστη αναπηρία, συγκεκριμένα κώφωση στο αριστερό αυτί και ημιπάρεση. Το Εφετείο δέχθηκε στην περίπτωση αυτή, ότι η αναπηρία του αυτή επηρεάζει το μέλλον του, ειδικότερα την επαγγελματική και κοινωνική του εξέλιξη. Το Ακυρωτικό έκρινε ότι η αγωγή περιέχει όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για τη θεμελίωση της εκ του άρθρου 931 ΑΚ αξίωσης και ορθώς το Εφετείο έκρινε ορισμένο και παραδεκτό το σχετικό αίτημα, απορρίπτοντας την αναίρεση της αναιρεσείδουσας. Παρατίθεται ενδεικτικά απόσπασμα της «...Από την κατ' άρθρο 561 § 2

⁹⁵ ΤΝΠ Ισοκράτης.

Κ.Πολ.Δ. παραδεκτώς γενομένη επισκόπηση του δικογράφου της κρινόμενης αγωγής, προκύπτει ότι, ως προς το αίτημα εκ του άρθρου 931 ΑΚ, περιέχονται τα εξής : "Ο 2ος ενάγων (σημ. εννοεί τον τότε ενάγοντα και ήδη μοναδικό αναιρεσίβλητο) υπέστην πολύ σοβαρότερες σωματικές βλάβες εξαιτίας του ατυχήματος [...] Η τελική διάγνωση των ιατρών ήταν (ότι) το αριστερό μου αυτί είχε υποστεί οριστική κώφωση λόγω βλάβης του μέσου και έσω αριστερού ωτός [...] Επισημαίνω ότι κατά τον χρόνο του ατυχήματος ο ενάγων ήμουν **16 ετών [...]** **Εξαιτίας του ατυχήματός μου προκλήθηκε μόνιμη και διαρκής αναπηρία η οποία ενόψει και της νεαρής ηλικίας μου θα επηρεάσει σημαντικά την κοινωνική και επαγγελματική μου εξέλιξη.** Το ελάττωμά μου (κώφωση στο αριστερό αυτί και ημιπάρεση) επηρεάζει δυσμενώς την μόρφωσή μου και την μελλοντική επαγγελματική μου εξέλιξη. Ενδεικτικά αναφέρω ότι πριν το ατύχημα ασχολούμουν σοβαρά με την μουσική ως παράλληλη εξωσχολική δραστηριότητα και είναι φανερό ότι η κώφωση έστω και από το ένα αυτί επηρεάζει δυσμενώς την ενασχόλησή μου αυτή και με αποτρέπει από το να ασχοληθώ ενδεχομένως σε σοβαρό επαγγελματικό επίπεδο με αυτόν τον τομέα. Επίσης δεν δύναμαι να ακολουθήσω σταδιοδρομία ούτε στις ένοπλες δυνάμεις ούτε στα σώματα ασφαλείας διότι και εκεί απαιτείται άριστη ακοή (ΙΙ). Αλλά και την προσωπική μου ζωή επηρεάζει η αναπηρία μου διότι οπωσδήποτε δημιουργεί έναν δισταγμό σε άτομα του άλλου φύλου να συνάψουν σχέσεις μαζί μου, κάτι το οποίο δυσχεραίνει σημαντικά την μελλοντική δυνατότητά μου να δημιουργήσω οικογένεια με τον γάμο. Για όλους αυτούς τους λόγους πρέπει να μου επιδικαστεί ως εφάπαξ πρόσθετη αποζημίωση κατά το άρθρο 931 ΑΚ το ποσό των 30.000 ευρώ". Υπό το περιεχόμενο αυτό, η αγωγή περιέχει όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για τη θεμελίωση της εκ του άρθρου 931 ΑΚ αξίωσης και ορθώς το Εφετείο έκρινε ως ορισμένο και παραδεκτό το σχετικό αίτημα, όπως ορθώς επίσης επιδίκασε, για την αιτία αυτή, αυτοτελές ποσό, ως εύλογη αποζημίωση, αφού, όπως προαναφέρθηκε στην νομική σκέψη, η εκ του άρθρου 931 ΑΚ αξίωση είναι διαφορετική και αυτοτελής, από εκείνη του άρθρου 929 ΑΚ (για απώλεια εισοδημάτων). Επομένως, οι δύο μοναδικοί λόγοι της αναίρεσης είναι αβάσιμοι και απορριπτέοι. Κατόπιν λοιπόν όλων όσων προαναφέρθηκαν πρέπει να απορριφθεί η κρινόμενη αίτηση αναίρεσης ...».

Ακολούθως, στην ΕφΛαρ 64/2015⁹⁶ εντοπίζουμε τα εξής: «...Στην προκειμένη περίπτωση οι ενάγοντες με την αγωγή τους, κατά το μέρος που ασκούσαν αυτή για λογαριασμό του ανηλίκου γιου τους, ισχυρίστηκαν ότι από το αναφερόμενο αυτοκινητικό ατύχημα ο ως άνω ανήλικος υπέστη βαριά κρανιοεγκεφαλική κάκωση [...] περιελθών σε μόνιμη και δια βίου ολική σωματική αναπηρία, γεγονός που θα έχει βάσιμη δυσμενή επιρροή στο μέλλον του, δηλαδή στην κοινωνική και στην επαγγελματική και οικονομική ζωή του, καθόσον η πιο πάνω αναπηρία του δεν θα του επιτρέπει να αναπτύξει κοινωνικές συναναστροφές και οικονομική και επαγγελματική δραστηριότητα και στο μέλλον θα περιορίσει την απόλαυση των βασικών

⁹⁶ ΤΝΠ Ισοκράτης.

χαρών της ζωής της και θα περιορίσει άμεσα την προσωπική ζωή του. Με βάση τα παραπάνω εκτιθέμενα περιστατικά ο ανήλικος, όπως εκπροσωπείται από τους γονείς του, ζητούσε να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να του καταβάλλουν, εκτός των άλλων (αποζημίωσης του άρθρου 929 του ΑΚ και χρηματικής ικανοποίησης κατ' άρθρ. 932 του ΑΚ), εις ολόκληρον ο καθένας και το ποσό των 400.000 ευρώ, ως ειδική αποζημίωση κατ' άρθρ. 931 του ΑΚ, λόγω της μόνιμης αναπηρίας του. Με αυτό το περιεχόμενο η αγωγή, ως προς την πιο πάνω αξίωση (του άρθρου 931 του ΑΚ), είναι ορισμένη και νόμιμη, στηριζόμενη στις προαναφερόμενες διατάξεις του άρθρου 931 του ΑΚ και εκείνες των άρθρων 298 και 299 του ΑΚ. Συγκεκριμένα ο ενάγων ανήλικος εκθέτει στην αγωγή του όλα τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία, κατά τα παραπάνω, είναι αναγκαία για τη θεμελίωση της ένδικης αυτής αξίωσης. Εκθέτει, δηλαδή, τα ιδιάζοντα εκείνα περιστατικά, από τα οποία, ως απόρροια της σωματικής βλάβης και της εξ αυτής αναπηρίας του, επέρχονται δυσμενείς συνέπειες στο μέλλον του, δηλαδή στην κοινωνική, επαγγελματική και οικονομική εξέλιξή του. Τα περιστατικά αυτά είναι πέραν εκείνων που θεμελιώνουν τις αξιώσεις της κατά τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ, αφού, όπως στο δικόγραφο διευκρινίζεται, οι δυσμενείς συνέπειες που, κατά τα παραπάνω, θα προκύψουν στο «μέλλον του», δεν είναι απόρροια της ανικανότητας της για εργασία (μετά την ενηλικίωσή του), αλλά της σωματικής βλάβης που έχει υποστεί. Δεν απαιτείται δε η αναφορά άλλων στοιχείων και δη των εισοδημάτων που θα αποκτούσε στο μέλλον και περαιτέρω της συνολικής μελλοντικής οικονομικής ζημίας του ενάγοντος ανηλίκου, όπως αβάσιμα υποστηρίζει η εκκαλούσα-εναγόμενη ασφαλιστική εταιρεία. Τα στοιχεία αυτά, εκτός του ότι μπορούν να προκύψουν και από τις αποδείξεις, δεν είναι αναγκαία, κατά τα αναφερόμενα ειδικότερα στη σχετική νομική σκέψη. Επομένως, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, το οποίο, με την εκκαλούμενη, έκρινε, έστω και χωρίς ιδιαίτερη αιτιολογία, ορισμένη την πιο πάνω αξίωση του ενάγοντος ανηλίκου, ορθά εφάρμοσε το νόμο και δεν έσφαλε. Γι' αυτό και όσα αντίθετα υποστηρίζει η εκκαλούσα ασφαλιστική εταιρεία με την έφεσή της, με την οποία (και το σχετικό λόγο της), παραπονούμενη για την πιο πάνω κρίση του Δικαστηρίου, ζητώντας την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης κατά την παραπάνω αξίωση, πρέπει, αφού συμπληρωθεί η αιτιολογία (αρθρ. 534 του ΚΠολΔ), να απορριφθεί ο σχετικός λόγος ως ουσιαστικά αβάσιμος...».

Στην περίπτωση των ενηλίκων θυμάτων (όπως και των υπερήλικων) και εδώ η νομολογία του Ακυρωτικού δεν απαιτεί επίκληση και απόδειξη μιας συγκεκριμένης μελλοντικής περιουσιακής ζημίας. Ωστόσο θα δούμε ότι τα δικαστήρια, σε σχέση με τους ανήλικους, είναι λίγο πιο αυστηρά διότι στην περίπτωση τους ζητούν αυτοί να παραθέτουν επιπροσθέτως και κάποια στοιχεία από την υπάρχουσα οικονομική και κοινωνική ζωής του. Όπως επίσης να αναφέρουν και τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε η αναπηρία ή παραμόρφωση να επηρεάσει το μέλλον τους.

Η ΑΠ 1588/2014⁹⁷: Στην κριθείσα περίπτωση το Εφετείο δέχθηκε ότι ο ενάγων και αναιρεσίβλητος κατά το χρόνο του ένδικου τροχαίου ατυχήματος ήταν ηλικίας 55 ετών και εργαζόταν ως ηλεκτρολόγος αυτοκινήτων σε ηλεκτρολογείο. Εξαιτίας του τραυματισμού του υπέστη μερική και μόνιμη αναπηρία, που επιδρά δυσμενώς στο οικονομικό, επαγγελματικό και κοινωνικό του μέλλον και δικαιούται εύλογη αποζημίωση κατά την ΑΚ 931. Το Ακυρωτικό απέρριψε την αναίρεση της αναιρεσεύουσας ασφαλιστικής εταιρείας, κρίνοντας ότι το Εφετείο δεν παραβίασε την ΑΚ 931. Συγκεκριμένα, εδέχθη: «...Στην προκειμένη περίπτωση ο ενάγων και ήδη αναιρεσίβλητος στην επιτρεπώς κατ' άρθρο 561§2 Κ.Πολ.Δ. επισκοπούμενη αγωγή του εκθέτει μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα: "Επίσης κατ' άρθρο 931 ΑΚ η κριθείσα και αποδεδειγμένη αναπηρία μου θα ασκεί δυσμενή επιρροή στο μέλλον μου, αφού θα αποτελεί αρνητικό στοιχείο στα πλαίσια του ανταγωνισμού και της οικονομικής εξέλιξης και προαγωγής μου, μειονέκτημα το οποίο θα με ακολουθεί ισοβίως. Επί πλέον η αναπηρία μου είναι βλαπτική για τη ζωή μου και θα αποτελεί πραγματικό και ανυπέρβλητο εμπόδιο στο μέλλον μου, στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική μου εξέλιξη και αυτοτέλεια. Ήδη έπαψα την επαγγελματική δραστηριότητα λόγω της παντελούς ανικανότητάς μου να εργασθώ και θα έχω την οικονομική ζημία που προανέφερα. Οι συνέπειες αυτές είναι απότοκες και τελούν σε αιτιώδη συνάφεια προς τον τραυματισμό μου και τη μόνιμη αναπηρία μου. Εύλογη θεωρείται η επιδίκαση σ' εμέ πρόσθετου συνολικού κεφαλαίου αποζημιώσεως ποσού 29.347,00 ευρώ" [...] Το Εφετείο δέχθηκε περαιτέρω α) ότι ο ενάγων, κατά τον χρόνο του ενδίκου ατυχήματος ήταν ηλικίας 55 ετών και εργαζόταν ως ηλεκτρολόγος αυτοκινήτων, σε ηλεκτρολογείο το οποίο διατηρούσε επί της οδού Θηβών, β) ότι μετά την πάροδο έτους από τον τραυματισμό του παρέμεινε σ' αυτόν αίσθημα ζάλης, αφανισμού και κρίσης αμαύρωσης, γ) ότι τα επεισόδια ζάλης και η αμαύρωση της όρασης του ενάγοντος εντάσσονται στα πλαίσια μεταδιασειστικού συνδρόμου [...] ότι πάσχει από χρόνια ζάλη, λόγω της κρανιοεγκεφαλικής κάκωσης από το επίδικο ατύχημα, δ) ότι ένεκα του λόγου τούτου ο ενάγων έχει καταστεί ανάπηρος από το ατύχημα κατά ποσοστό 20%, το οποίο έκρινε ως μόνιμο, υιοθετώντας και κατά τούτο την άποψη του ως άνω πραγματογνώμονα, ε) ότι ένεκα του τραυματισμού του διέκοψε την εργασία του και συνταξιοδοτήθηκε πρόωρα από το ΤΕΒΕ, λόγω αναπηρίας, και στ) ότι οι προαναφερόμενες κρίσεις αμαύρωσης και αισθημάτων ζάλης και αφανισμού, που κατέστησαν τον ενάγοντα ισόβια μερικώς ανάπηρο έχουν καταστήσει αυτόν-ενόψει και της ηλικίας του-"εντελώς ανίκανο να ασκεί το παραπάνω επάγγελμα του μηχανικού αυτοκινήτων" ή άλλο κοινωνικά και οικονομικά ισοδύναμο. Μετά δε τις παραδοχές του αυτές το Εφετείο, κρίνοντας πλέον επί του αγωγικού αιτήματος της ΑΚ 931, δέχθηκε ότι "Η προαναφερόμενη μερική και μόνιμη αναπηρία του ενάγοντος συνιστά έλλειψη της σωματικής του ακεραιότητας και της νοητικής τοιαύτης και επιδρά δυσμενώς στο οικονομικό, επαγγελματικό και κοινωνικό του μέλλον.

⁹⁷ ΤΝΠ Ισοκράτης.

Λόγω ακριβώς αυτής της αναπηρίας του δικαιούται εύλογη αποζημίωση κατά το άρθρο 931 ΑΚ, χωρίς σύνδεση της αναπηρίας με αδυναμία πορισμού οικονομικών ωφελημάτων ή πλεονεκτημάτων που ενόψει των παραπάνω περιστάσεων ανέρχεται στο ποσό των 15.000 ευρώ, διότι πρόκειται για αυτοτελές έννομο αγαθό που απολαύει συνταγματικής προστασίας κατά το άρθρο 21 παρ. 4 και 6 του Συντάγματος". Έτσι που έκρινε το Εφετείο και με βάση τα όσα προεκτέθηκαν στη μείζονα σκέψη αναφορικά με το άρθρο 931 ΑΚ α) ορθά έκρινε - έστω και σιωπηρά - ότι η ένδικη αγωγή, ως προς την επί του ως άνω άρθρου στηριζόμενη αξίωση, είναι πλήρως ορισμένη και νόμιμη και κατά συνέπεια δεν υπέπεσε στην αναιρετική πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθμ. 1 του Κ.Πολ.Δ., μέσω της οποίας ελέγχεται η νομική αοριστία της αγωγής και τούτο διότι για την εφαρμογή της επίμαχης ουσιαστικού δικαίου διάταξης δεν αρκέσθηκε σε στοιχεία ολιγότερα των όσων κατά νόμο απαιτούνται...».

Η ΑΠ 329/2013⁹⁸: Ο ενάγων (ήδη αναιρεσείων), στην αγωγή του αναφέρει ότι κατά το χρόνο του τροχαίου ατυχήματος ήταν ηλικίας 65 ετών. Εξαιτίας του τραυματισμού του σε τροχαίο ατύχημα υπέστη μόνιμη αναπηρία, η οποία γεννά δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική-επαγγελματική πλευρά της μελλοντικής ζωής του και ζήτησε το ποσό των 200.000 Ευρώ ως αποζημίωση κατά την ΑΚ 931. Το Εφετείο απέρριψε την αγωγή του κατά το κεφάλαιο αυτό, ως αόριστη. Αντίθετη υπήρξε, με τη μνησθείσα απόφαση, η κρίση του Ακυρωτικού, που έκρινε ορισμένη την αγωγή και ανήρесе την απόφαση του Εφετείου για το αναιρετικό λόγο από το άρθρο 559 αρ. 1. Συγκεκριμένα αναφέρεται στο κείμενο αυτής: «...Στην προκειμένη περίπτωση, από την επιτρεπτή κατ' άρθρο 561 παρ.2 ΚΠολΔ εκτίμηση του δικογράφου της αγωγής του ήδη αναιρεσείοντος και την προσβαλλόμενη απόφαση προκύπτουν τα εξής: Ο ενάγων και ήδη αναιρεσείων στην αγωγή του εκθέτει τα ακόλουθα, αναφορικά με το αίτημα για επιδίκαση αποζημίωσης, κατά το άρθρο 931 ΑΚ, ζήτημα το οποίο και μόνο αφορά η υπό κρίση αίτηση αναίρεσης: "Με δεδομένα ότι: 1) ο συμπαραστατούμενος σύζυγός μου βρισκόταν προ του χρόνου του ένδικου τροχαίου ατυχήματος σε αρίστη κατάσταση από απόψεως υγείας, ότι ήταν κατά τον χρόνο του ατυχήματος ηλικίας 65 ετών, ότι υπέστη κατά το τροχαίο τούτο ατύχημα την προαναφερθείσα σοβαρότατη βλάβη της υγείας του (δυσχέρεια στην ομιλία, στην επικοινωνία και στη συγκέντρωση της προσοχής, χωλότητα στη βάδιση, πάρεση στο αριστερό άνω άκρο, έκτοπη οστεοποίηση στο έσω διαμέρισμα του αριστερού γόνατος και στον καταφυτικό τένοντα του τετρακέφαλου του ιδίου γόνατος και στην περιοχή του δεξιού ισχίου) και ότι εξαιτίας της ανωτέρω βλάβης της υγείας του τυγχάνει από του χρόνου του ατυχήματος του μέχρι σήμερα και θα τυγχάνει εφόρου ζωής πλήρως ανίκανος για κάθε εργασία, έχει επίσης από του χρόνου του ατυχήματος του μέχρι σήμερα και θα έχει εφόρου ζωής ανάγκη συνεχούς περιποιήσεως και φροντίδας από άλλα πρόσωπα, ότι υποφέρει από του χρόνου του ατυχήματός του μέχρι σήμερα και θα υποφέρει εφόρου

⁹⁸ ΤΝΠ Ισοκράτης.

ζωής, ότι μειονεκτεί από το χρόνο του ατυχήματος του μέχρι σήμερα και θα μειονεκτεί εφόρου ζωής στις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις και συναναστροφές του και ότι σύμφωνα με τις προβλέψεις των θεραπόντων ιατρών του δεν υπάρχει ελπίδα αποκατάστασής ή έστω βελτιώσεως της ανωτέρω βλάβης της υγείας του, 2) ότι η ένδικη μόνιμη και πλήρης αναπηρία του επιδρά δυσμενώς από το χρόνο του ατυχήματός του μέχρι σήμερα και θα επιδρά δυσμενώς εφόρου ζωής στην οικογενειακή, οικονομική και κοινωνική ζωή του για τον λόγο ότι εξαιτίας της ανωτέρω αναπηρίας του υποφέρει από το χρόνο του ατυχήματός του μέχρι σήμερα και θα υποφέρει εφόρου ζωής, μειονεκτεί από το χρόνο του ατυχήματός του μέχρι σήμερα και θα μειονεκτεί εφόρου ζωής έναντι των υγιών συνανθρώπων του στις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις και συναναστροφές του και ότι αδυνατεί από το χρόνο του ατυχήματός του μέχρι σήμερα και θα αδυνατεί εφόρου ζωής να προσφέρει οποιαδήποτε υπηρεσία στην οικογένειά του, 3) ότι δικαιούται να αξιώσει πρόσθετη αποζημίωση για την ανωτέρω μόνιμη και πλήρη σωματική αναπηρία του και τις συνέπειές της στην οικογενειακή, οικονομική και κοινωνική ζωή του ως και στις οικογενειακές, κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις και συναναστροφές του και 4) ότι η ανωτέρω μόνιμη και πλήρης σωματική αναπηρία του δεν μπορεί να καλυφθεί από τις παροχές που προβλέπονται από τα άρθ. 929 και 932 του Αστικού Κώδικα πρέπει εύλογα κατά την κρίση του δικαστηρίου σας να του επιδικασθεί ως αποζημίωση για την ανωτέρω σωματική αναπηρία του και τις δυσμενείς συνέπειες της στην οικονομική και κοινωνική ζωή του ως και στις κοινωνικές σχέσεις και συναναστροφές του το ποσό των 200.000 ευρώ". Με αυτό το περιεχόμενο η αγωγή, ως προς την αξίωση αυτή, ήταν σαφής και ορισμένη, διότι περιείχε όλα τα αναγκαία από το νόμο στοιχεία (άρθρ. 931 ΑΚ και 216 ΚΠολΔ) για τη θεμελίωσή της. Το Εφετείο, που με την προσβαλλομένη απόφασή του, απέρριψε την αγωγή, κατά το κεφάλαιο αυτό, ως αόριστη, διότι ο αναιρεσείων δεν εκθέτει ως προς την αξίωση αυτή ειδικά περιστατικά, από τα οποία να προκύπτουν ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξαιτίας των οποίων γεννώνται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική-επαγγελματική πλευρά της μελλοντικής ζωής του, υπέπεσε στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθ. 1 ΚΠολΔ, μέσω του οποίου ελέγχεται η νομική αοριστία της αγωγής, διότι αρκέστηκε σε λιγότερα στοιχεία από όσα πράγματι απαιτούνται για την εφαρμογή της άνω διατάξεως, περιοριζόμενο μόνο στο οικονομικό μέλλον του αναιρεσείοντος ως συνέπεια της αναπηρίας του, χωρίς όμως να επεκτείνει, όπως όφειλε, την έρευνά του και στους λοιπούς τομείς του μέλλοντος αυτού, ήτοι το οικογενειακό και κοινωνικό του μέλλον. Επομένως, είναι βάσιμος ο μοναδικός, από το άρθρο 559 αριθ. 1 ΚΠολΔ, λόγος αναιρέσεως, όπως διευκρινίστηκε και συμπληρώθηκε από τον Εισηγητή (ΚΠολΔ 562 παρ.4)...».

Αξια αναφοράς είναι και η ΕφΛαρ 44/2015⁹⁹ με την οποία το Εφετείο έκρινε: «...Στην πιο πάνω αγωγή του ο ήδη εκκαλών, ιστόρησε, μεταξύ άλλων, τα εξής ως προς τις δυσμενείς συνέπειες που προκάλεσε το επίδικο τροχαίο ατύχημα σε βάρος του: Ότι, ειδικότερα, υπέστη αποκόλληση αμφιβληστροειδούς στον αριστερό οφθαλμό του [...] Ότι κατά την ημέρα του επίδικου ατυχήματος ο ενάγων διάνυε το 35ο έτος της ηλικίας του και ήταν απόλυτα υγιής, ωστόσο η ανωτέρω σωματική κάκωσή του ανέτρεψε την κατάσταση της ζωής του, διότι παραμόρφωσε το πρόσωπό του και είχε ως συνέπεια να μη βλέπει από τον αριστερό οφθαλμό του. Ότι η ανωτέρω παραμόρφωση του προσώπου του θα έχει δυσμενείς κοινωνικές, οικογενειακές και οικονομικές επιπτώσεις σε βάρος του, διότι δεν θα έχει πλέον τη σωματική ικανότητα να εργάζεται όπως προηγουμένως [...] Για τους λόγους αυτούς ο ενάγων ζήτησε, μεταξύ άλλων, να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι εις ολόκληρο να του καταβάλουν αποζημίωση, κατ' άρθρο 931 ΑΚ, ποσού 24.000 ευρώ. Έχοντας η ένδικη αγωγή του Φ.Π. το ανωτέρω περιεχόμενο και αίτημα, αποβαίνει επαρκώς ορισμένη ως προς το σκέλος της, με το οποίο αξιώνεται αποζημίωση σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ....».

Συνεχίζοντας, στην ΕφΛαρ 6/2014¹⁰⁰ κρίθηκε ότι: Ο ενάγων ήδη εκκαλών-εφεσίβλητος με την αγωγή του ισχυρίσθηκε ότι εξαιτίας τροχαίου ατυχήματος υπέστη αναπηρία. Με βάση το ιστορικό της αγωγής του ζήτησε να του καταβάλουν 100.000 ευρώ ως πρόσθετη χρηματική παροχή λόγω της μόνιμης αναπηρίας που υπέστη εξαιτίας του τραυματισμού του, η οποία θα έχει αρνητικές συνέπειες στην επαγγελματική, κοινωνική και προσωπική του ζωή. «...Οι κακώσεις που προκλήθηκαν στον ενάγοντα από τον τραυματισμό του κατά το επίδικο τροχαίο ατύχημα είναι πολύ πιθανόν να μην αποκατασταθούν πλήρως, δηλαδή να μην επανέλθει η κατάσταση της υγείας του στην προ του ατυχήματος μορφή, όχι μόνο λόγω των μεμονωμένων κακώσεων, αλλά και λόγω του συνόλου των κακώσεων στο ίδιο κάτω άκρο. Δεδομένης της κλινικής εικόνας του ενάγοντος και της πιθανότητας μη πλήρους αποκατάστασης της υγείας του η εκτέλεση βαριάς σωματικής εργασίας (άρση βαρών, πολύωρη ορθοστασία, βάδισμα μεγάλων αποστάσεων) θα είναι πιθανώς έως κάποιο βαθμό δυσχερής ίσως και επίπονη. Το γεγονός αυτό, δεδομένης και της φύσης της εργασίας του (πωλητής σε λαϊκές αγορές), καθιστά την άσκησή της, στο βαθμό και την ένταση που την ασκούσε προ του ατυχήματος, δύσκολη, χωρίς να είναι όμως απαγορευτική. Οι καθημερινές δραστηριότητες του ενάγοντος ήταν οπωσδήποτε περιορισμένες και είχε ανάγκη κάποιας βοήθειας για την καθημερινή εξυπηρέτηση του το χρονικό διάστημα μετά την έξοδο του από το νοσοκομείο και για διάστημα τουλάχιστον 6 μηνών...Περαιτέρω, ο ενάγων, 35 ετών, κατά το χρόνο του επίδικου τροχαίου ατυχήματος ήταν μνηστευμένος με την Π.Κ.. Ασκούσε το επάγγελμα του πωλητή αγροτικών προϊόντων σε λαϊκές αγορές έχοντας την απαιτούμενη προς

⁹⁹ ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁰⁰ ΤΝΠ Ισοκράτης.

τούτο νόμιμη άδεια, συνεπικουρούμενος από την άνω μητέρα του. Μέχρι τον άνω τραυματισμό του ήταν απόλυτα υγιής και είχε φυσιολογική κοινωνική ζωή, αναπτύσσοντας συναναστροφές, ενώ ήταν δραστήριος στην επαγγελματική του ζωή, στην οποία απαιτείται ιδιαίτερη καταπόνηση λόγω της άρσης διάφορων βαρών (στήσιμο πάγκων, τοποθέτηση προϊόντων) και της ορθοστασίας. Μετά την πάροδο ενάμιση έτους από τον άνω τραυματισμό του η υγεία του ενάγοντος δεν έχει αποκατασταθεί και δεν υπάρχει θετική πρόβλεψη για πλήρη αποκατάσταση. Οι συνέπειες του τραυματισμού του είναι ιδιαίτερα δυσμενείς τόσο στην κοινωνική του ζωή, αφού λόγω της παραπάνω κατάστασης της υγείας του αισθάνεται ακόμα έντονο άλγος με αποτέλεσμα να μην έχει καλή ψυχολογική διάθεση και να εκδηλώνει νευρικότητα, παρά τη συμπαράσταση των οικείων του και ιδιαίτερα την ψυχολογική υποστήριξη της μηνηστής του, όσο και στην επαγγελματική του ζωή, αφού παρά το ότι δεν κατέστη πλήρως ανίκανος για την άσκηση του επαγγέλματός του είναι βέβαιο ότι θα αντιμετωπίσει σημαντικές δυσχέρειες κατ' αυτή, αφού δεν θα μπορεί να παραμένει όρθιος επί μακρόν, όπως απαιτείται στη συγκεκριμένη εργασία και θα προκαλείται άλγος από την πολύωρη ορθοστασία ούτε θα μπορεί να καταπονείται σηκώνοντας βάρη, σύμφωνα και με όσα εκτίθενται στην άνω σχετική ιατρική πραγματογνωμοσύνη της χειρουργού-ορθοπεδικού Χ. Γ.. Οι συνέπειες αυτές, όπως είναι φυσικό, δεν μπορούν να καλυφθούν εντελώς με τις παροχές των άρθρων 929 και 932 ΑΚ. Λαμβανομένων υπόψη των παραπάνω δεδομένων, σε συνδυασμό με τις συνθήκες τέλεσης της αδικοπραξίας, την αποκλειστική υπαιτιότητα του πρώτου εναγομένου, καθώς και την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των διαδίκων φυσικών προσώπων, (εργάτες οι 1ος και 2η των εναγομένων, πωλητής σε λαϊκές αγορές ο ενάγων), πλην του τρίτου εναγομένου του οποίου η ευθύνη είναι εγγυητική, πρέπει να επιδικαστεί σ' αυτόν ως αποζημίωση κατ' άρθρο 931 ΑΚ, η οποία, παρά τα όσα αντίθετα ισχυρίζεται το τρίτο εναγόμενο-εφεσίβλητο-εκκαλούν, είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη των άλλων αξιώσεων και όπως προεκτέθηκε στη μείζονα σκέψη, δεν συνδέεται με συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία, το εύλογο ποσό των 40.000 ευρώ [...] Επομένως, το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο, που με την εκκαλουμένη απόφασή του επιδίκασε στον εκκαλούντα-ενάγοντα, για την παραπάνω αιτία το ποσό των 35.000 ευρώ για αποζημίωση του άρθρου 931 ΑΚ...έσφαλε ως προς την εκτίμηση του αποδεικτικού υλικού, γι' αυτό πρέπει να γίνουν δεκτοί και ως ουσιαστικά βάσιμοι κατά ένα μέρος οι αναφερόμενοι στο κονδύλιο λόγοι εφέσεως του ενάγοντος, απορριπτομένων, αντίστοιχα, των συναφών 11ου και 12ου λόγων εφέσεως του τρίτου εναγομένου, ως ουσιαστικά αβασίμων...».

V. Το ζήτημα της αυτοτέλειας της εκ της ΑΚ 931 αξιώσεως

Από τα βασικά ερμηνευτικά ζητήματα της ΑΚ 931 ήταν αυτό που αφορά την αυτοτέλεια ή μη αυτοτέλεια της εκ της ΑΚ 931 αξιώσεως. Το θέμα της αυτοτέλειας της αξίωσης της ΑΚ 931

απασχόλησε θεωρία και νομολογία και έχουν διατυπωθεί πλείονες απόψεις¹⁰¹. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη της θεωρίας¹⁰², η ρύθμιση της ΑΚ 931 δεν θεμελιώνει αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης, με αυτήν προσδιορίζεται η έκταση της αποζημίωσης που οφείλεται κατά την ΑΚ 929 (σε συνδυασμό με τις ΑΚ 297-298). Δηλαδή έχει επικουρικό χαρακτήρα και στηρίζεται στην ΑΚ 929 ώστε ο παθών να δικαιούται επαύξηση κατά τους όρους της ΑΚ 929. Η διάταξη του άρθρου ΑΚ 931 αφορά στον καθορισμό της αποζημίωσης για υλικές ζημιές που θα προκύψουν μελλοντικά, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, εξαιτίας της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης του παθόντος. Κατά την άποψη αυτή της θεωρίας η διάταξη ΑΚ 931 αποτελεί ένα κανόνα που κατευθύνει τον δικαστή για επαύξηση της αποζημίωσης του παθόντος από αναπηρία ή παραμόρφωση για μελλοντική ζημία δυνάμει της διάταξης ΑΚ 929 (σε συνδυασμό με τα άρθρα 297 και 298 ΑΚ)¹⁰³. Η διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ είναι θεωρητικά περιττή εφόσον η μελλοντική ζημία καλύπτεται από τις διατάξεις ΑΚ 929 εδ. α' και 298, διατηρείται ωστόσο προκειμένου να λειτουργεί ως υπόμνηση προς το δικαστή¹⁰⁴. Λαμβανομένου υπόψη ότι τα Δικαστήρια είναι διστακτικά ως προς το ύψος των ποσών που επιδικάζουν για την

¹⁰¹ Αναλυτικά εκτίθενται σε *Κρητικό Α.*, Αποζημίωση από Αυτοκινητικά ατυχήματα, εκδ. 2008, σελ. 294 επ..

¹⁰² Ενδεικτικά *Δωρής Φ.* βλ. σημείωση στην ΑΠ 840/1998 (Τμήμα Δ'), ΝοΒ 48, σελ. 34, διαφωνεί με την νομολογία του Αρείου Πάγου και υποστηρίζει ότι η ΑΚ 931 δεν θεμελιώνει αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης, *Βοσινάκης* στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, Αθήνα 1982, άρθρο 931 αρ. Ι, σελ. 810, η ΑΚ 931 κρίνεται θεωρητικά περιττή, μια και που η αποκατάσταση μελλοντικής ζημίας περιλαμβάνεται στον κανόνα της ΑΚ 298 και εφαρμόζοντάς την ο δικαστής είναι έτσι η αλλιώς υποχρεωμένος να λάβει υπόψη του κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης την αναπηρία ή την παραμόρφωση του παθόντα, αλλά πρακτικά δεν είναι άσκοπη λόγω της φειδούς των δικαστηρίων για επιδίκαση πλήρους αποζημίωσης σε περίπτωση αναπηρίας και παραμόρφωσης, *Κορνηλάκης Π.*, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, 2002, τ.1, σελ. 635, τάσσεται υπέρ της μη θεμελίωσης αυτοτελούς αξίωσης αποζημίωσης στην ΑΚ 931 «...η διάταξη του 931 δεν θεμελιώνει αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης αλλά αναφέρεται στον καθορισμό της αποζημίωσης που ήδη οφείλεται κατά την 929 εδ. α' για την αποκατάσταση της συχνά δυσπαρόδεκτης μελλοντικής περιουσιακής ζημίας του θύματος, υποδεικνύοντας στο δικαστή να αξιολογήσει-ως περιουσιακή ζημία-τις επιπτώσεις της αναπηρίας ή παραμόρφωσης στο (οικονομικό) μέλλον του θύματος...», *Σπυριδάκης Ι.Σ.*, Περιοδικό «ΕπιΔικΙΑ», Επιθεώρηση Δικαίου Ιδιωτικής Ασφάλισης, 2004, τ.1, σελ. 1 επ., υποστηρίζει ότι η ΑΚ 931 δεν είναι αυτοτελής αξίωση, αλλά μέρος της ΑΚ 929 και επιδικάζεται μόνο όταν συντρέχουν ιδιάζοντα περιστατικά, *Μπέης Κ.*, παρατηρήσεις σε απόφαση ΕφΛαρ 694/1996, Δίκη 1998, σελ. 281, υποστηρίζει ότι η ΑΚ 931 δεν θεμελιώνει ιδιαίτερη αξίωση αποζημίωσης, πρέπει όμως ο δικαστής κατά τον καθορισμό του ύψους αποζημίωσης της ΑΚ 929 να λαμβάνει υπόψη του ιδιαίτερα την αναπηρία ή παραμόρφωση, «...Το άρθρο 931 ΑΚ δέ ρυθμίζει την αποκατάσταση συγκεκριμένης μελλοντικής ζημίας. Δεν εισάγει ένα διαφορετικό πραγματικό με αντίστοιχη διαφοροποιημένη έννομη συνέπεια έναντι της ρύθμισης των άρθρων 914 και 929 ΑΚ. Το άρθρο 931 έχει το χαρακτήρα καθοδηγητικού (και για το λόγο τούτο ερμηνευτικού) κανόνα για το δικαστήριο, κατά τον προσδιορισμό της έκτασης της αποζημίωσης που θα επιδικάσει...», *Βαθρακοκόιλης Β.*, Αναλυτική ερμηνεία-Νομολογία Αστικού Κώδικα, 1989, σελ.1275-1276, υποστηρίζει ότι η διάταξη αυτή δεν έχει αυτοτέλεια και συνεπώς δε θεμελιώνει αυτοτελώς αξίωση αποζημίωσης αλλά προϋπόθεση έχει αξίωση αποζημίωσης που είναι θεμελιωμένη σε άλλη διάταξη νόμου η οποία προσδιορίζεται από την υπόψη διάταξη, *Φίλιος Π.*, Ενοχικό δίκαιο, Ειδικό μέρος, 10^η έκδοση, 2011, σελ.829 «...το άρθρο 931 δεν παρέχει αυτοτελή αξίωση για περιουσιακή ζημία, δηλ. πέρα από εκείνη που προσδιορίζει το άρθρο 929...», ΕφΘεσ 670/1995 Αρμ ΜΘ' σελ. 469 επ. «...Η διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ δεν θεμελιώνει αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης. Η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προκαλείται από την αδικοπραξία θα ληφθεί υπόψη στον καθορισμό της αποζημίωσης που ήδη οφείλεται κατά την ΑΚ 929 για την αποκατάσταση της μελλοντικής περιουσιακής ζημίας του θύματος, εφόσον επιδρά στο μέλλον του...», *Απ. Γεωργιάδης*, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, 1999, σελ. 646, § 62 αρ. 96, *Γ. Γεωργιάδης*, σε Γεωργιάδη Σύντομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα (ΣΕΑΚ), άρθρο 931, αρ. 3, και την ΕφΘεσ 1132/1992 Αρμ ΜΖ' σελ. 721 επ..

¹⁰³ Βλ. *Κλάπας Η.*, Πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις αναφορικά με τον χαρακτήρα και τις προϋποθέσεις επιδίκασης της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 ΑΚ, ΕΣυγκΔ 2009, σελ. 361.

¹⁰⁴ Βλ. *Βοσινάκη* στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, άρθρο 931 ΑΚ αρ. 1, σελ. 810-811.

αποκατάσταση μελλοντικών ζημιών από αναπηρία ή παραμόρφωση. Μάλιστα κατά την άποψη αυτή, σε περίπτωση αδικοπραξίας, η αποζημίωση για την αποκατάσταση των υλικών ζημιών είναι πλήρης (ΑΚ 297, 298, 914, 928, 929, 932). Οπότε είναι δογματικά αδύνατο να υπάρξει ζημία που να μη μπορεί να αποκατασταθεί με βάση τις γενικές διατάξεις των άρθρων 929 και 932 ΑΚ¹⁰⁵. Η άποψη αυτή της θεωρίας επικαλείται κυρίως τη γραμματική της διατύπωση, τη συστηματική της ένταξη στο κεφάλαιο περί αποζημίωσης και το σκοπό της ΑΚ 931¹⁰⁶.

Ωστόσο, η παραπάνω ερμηνεία της ΑΚ 931 που υποστηρίζεται από την θεωρία, δηλαδή να συνδέει τη διάταξη ΑΚ 931 με την διάταξη ΑΚ 929 εδ. α', έχει ως συνέπεια να αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της ΑΚ 931 περιπτώσεις, κατά τις οποίες δε δύναται να θεμελιωθεί αξίωση κατά την ΑΚ 929 εδ. α'. Τέτοιες περιπτώσεις, όπως προαναφέραμε, αποτελούν εκείνες που παθόντες είναι ανήλικα πρόσωπα, άτομα που βρίσκονται εκτός παραγωγικής διαδικασίας και δεν έχουν εισέλθει στην αγορά εργασίας κατά το χρόνο του ατυχήματος, τα οποία έχουν υποστεί αναπηρία ή παραμόρφωση, και συνήθως δεν εργάζονται και δεν έχουν εισοδήματα. Στις περιπτώσεις αυτών των προσώπων δεν μπορεί να διατυπωθεί κατά τρόπο ορισμένο το ποσό διαφυγόντων εισοδημάτων κατά την ΑΚ 929 εδ. α'. Και εδώ έγκειται η σημασία της αυτοτέλειας της ΑΚ 931, να υπάρχει η δυνατότητα στις άνω περιπτώσεις να επιδικασθεί αποζημίωση για ενδεχόμενη μέλλουσα περιουσιακή ζημία με βάση την ΑΚ 931.

Η παλαιότερη κρατούσα νομολογία τάσσεται υπέρ του αυτοτελούς χαρακτήρα της αξιώσεως της ΑΚ 931 για την αποκατάσταση μελλοντικής μη δυνάμενης να προσδιορισθεί επακριβώς περιουσιακής ζημίας που δεν μπορεί να καλυφθεί εντελώς με τις παροχές των ΑΚ 929 και ΑΚ 932. Πρέπει, ωστόσο, να αναφέρονται ιδιάζοντα περιστατικά πέραν των όσων απαιτούνται για τη θεμελίωση των αξιώσεων των ΑΚ 929 και ΑΚ 932, όπως τα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης, ο τρόπος με τον οποίον αποκλείεται ή περιορίζεται η επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του παθόντος, το είδος και η έκταση της ζημίας, προκειμένου να αποδεικνύεται ότι η αποζημίωση που επιδιώκεται είναι συνέπεια της αναπηρίας ή παραμόρφωσης και όχι απλά συνέπεια της

¹⁰⁵ Βλ. Κορηλάκη Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, 2002, τ.1, σελ. 633.

¹⁰⁶ Βλ. Δωρής Φ., σημείωση σε απόφαση ΑΠ 840/1998 ΝοΒ 2000, τόμος 48, σελ. 34, όπου γίνεται αναφορά των κριτηρίων, που έχουν σημασία στην ερμηνεία της ΑΚ 931 και τα οποία συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι η ΑΚ 931 δεν είναι ιδρυτικής ευθύνης: 1) το γράμμα της διάταξης ΑΚ 931 «λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη», δηλαδή λειτουργεί καθοδηγητικά προς τον δικαστή και μόνο, 2) η από συστηματικής απόψεως ένταξη της ΑΚ 931 στο κεφάλαιο των αδικοπραξιών, 3) η πορεία της ΑΚ 931, πριν και μετά τον Ν.1329/1983, έπαυσε να επιδικάζεται χωριστή και αυτοτελή αποζημίωση που στόχευε στη αποκατάσταση της άγαμης γυναίκας που υπέστη αναπηρία ή παραμόρφωση και 4) ο σκοπός της διάταξης του άρθρου 931 ΑΚ, καθώς αυτός φαίνεται στην υπόδειξη-νουθεσία του νομοθέτη προς τον δικαστή να λαμβάνει ιδιαίτερα υπόψη την αναπηρία ή την παραμόρφωση του θύματος, κατά τον υπολογισμό των αποκαταστατέων ζημιών, διότι η αναπηρία ή παραμόρφωση επιδρά δυσμενώς στην μελλοντική εξέλιξη του παθόντος, Βοσινάκης στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, Αθήνα 1982, άρθρο 931 αρ. Ι, σελ. 811, Κορηλάκης Π., Επίτομο ειδικό ενοχικό δίκαιο, 2000, σελ. 425 επ.,

ανικανότητας προς εργασία¹⁰⁷. Μετά τη δημοσίευση της 670/2006 απόφασης-ορόσημο του Αρείου Πάγου¹⁰⁸, δίνεται διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση στην διάταξη της ΑΚ 931. Παρέχεται μεγαλύτερη προστασία στο θύμα από αναπηρία ή παραμόρφωση. Η απόφαση αυτή ανέδειξε ως προέχον έννομο αγαθό που προστατεύεται από την διάταξη ΑΚ 931 την αναπηρία ή την παραμόρφωση ως βλάβη της υγείας ή του σώματος. Μάλιστα χωρίς σύνδεση με συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία, η οποία τις περισσότερες φορές δύσκολα προσδιορίζεται¹⁰⁹. Διότι αν το θύμα αποδεικνύει συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία συνέπεια της αναπηρίας ή παραμορφώσεως, η ζημία αυτή θα καλυφθεί από την ΑΚ 929. Με την ΑΚ 931 δίνεται δυνατότητα στον παθόντα επιδίκασης ενός εύλογου χρηματικού ποσού με βάση αφενός το είδος και τις συνέπειες της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης και αφετέρου την ηλικία του παθόντος¹¹⁰.

Με την 670/2006 απόφαση του Αρείου Πάγου και όσες ακολούθησαν και αποτελούν την πάγια και γνωστή πλέον νομολογία του Αρείου Πάγου¹¹¹ η αξίωση του άρθρου 931 ΑΚ είναι αυτοτελής σε σχέση με την αξίωση της 929 ΑΚ (σε συνδυασμό με την ΑΚ 298) και την αξίωση της ΑΚ 932. Ο Άρειος Πάγος δεν υιοθετεί τις απόψεις που αμφισβητούσαν την αυτοτέλειά της είτε γιατί αυτές την αντιμετώπιζαν ως χρηματική ικανοποίηση, είτε γιατί την έχουν εντάξει στο σύστημα της ΑΚ 929.

Η κατά την ΑΚ 931 αξίωση είναι διαφορετική από την ΑΚ 929 για διαφυγόντα εισοδήματα του παθόντος που κατ' ανάγκη συνδέεται με επίκληση και απόδειξη συγκεκριμένης περιουσιακής ζημίας λόγω της ανικανότητας του παθόντος προς εργασία και από την ΑΚ 932 χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Οι αξιώσεις αυτές μπορούν να ασκηθούν μονομερώς, σωρευτικώς ή διαδοχικά¹¹². Η θεμελίωση της κάθε αξίωσης δεν προϋποθέτει

¹⁰⁷ Γεωργιάδης, Σύντομη ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, 2010, σελ. 1899, ενδεικτικά αναφέρει τις ΑΠ 1466/2003 ΧρΙΔ 2004, σελ. 324, ΑΠ 1599/2002 ΧρΙΔ 2003, σελ. 522 και την ΑΠ 526/2006 ΤΝΠ Ισοκράτης: «... Άρα για τη θεμελίωση της αυτοτελούς αυτής αξίωσης απαιτείται να συντρέξουν περιστατικά πέρα από εκείνα που απαιτούνται για τη θεμελίωση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 ΑΚ, τα οποία συνθέτουν την έννοια της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον του παθόντα. Απαιτείται δηλαδή να συντρέξουν περιστατικά ιδιάζοντα, εκτός και πέραν εκείνων που χρειάζονται για τη στοιχειοθέτηση αξιώσεων κατά τις αμέσως πιο πάνω διατάξεις, από τα οποία ειδικά περιστατικά θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι και τρόποι, εξαιτίας των οποίων επέρχονται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική πλευρά της μελλοντικής ζωής του...».

¹⁰⁸ ΕπιδιΚΙΑ 2006, σελ. 233.

¹⁰⁹ ΑΠ 177/2008, ΝοΒ 2009, σελ. 54, ΑΠ 514/2007 ΕΕΝ 2009, σελ. 79, ΑΠ 1958/2009 ΝοΒ 2011, σελ. 80, ΝοΒ 2010, σελ. 911, ΑΠ 1432/2009 ΧρΙΔ 2010, σελ. 440, ΑΠ 268/2008 ΕΠολΔ 2008, σελ. 376.

¹¹⁰ Γεωργιάδης Απ., Σύντομη ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, 2010, σελ. 1899, *Κρητικός Αθ.*, § 17, αρ. 125 επ., ενδεικτικά ΑΠ 122/2006 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 177/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 268/2008 ΕΠολΔ 2008, 376, ΑΠ 514/2007 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 765/2007, ΑΠ 2067/2006, ΑΠ 1603/2007 ΝΟΜΟΣ..

¹¹¹ ΑΠ 1058/2008, ΑΠ 1848/2008, ΑΠ 514/2007, ΑΠ 1645/2006 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹¹² ΑΠ 670/2006, ΤΝΠ Ισοκράτης «...Είναι πρόδηλο, ότι η κατά την Α.Κ. 931 αξίωση είναι διαφορετική: α) από την κατά την Α.Κ. 929 αξίωση για διαφυγόντα εισοδήματα του παθόντος που κατ' ανάγκη συνδέεται με επίκληση και απόδειξη συγκεκριμένης περιουσιακής ζημίας λόγω της ανικανότητας του παθόντος προς εργασία και β) από την κατά την Α.Κ. 932 χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Είναι αυτονόητο ότι όλες οι παραπάνω αξιώσεις δύνανται να ασκηθούν είτε σωρευτικώς, είτε μεμονωμένως, αφού πρόκειται για αυτοτελείς αξιώσεις και η θεμελίωση κάθε μιας από αυτές δεν προϋποθέτει αναγκαίως την ύπαρξη μιας των λοιπών...», βλ. ΑΠ 123/2010, ΤΝΠ Ισοκράτης: «...Είναι αυτονόητο ότι όλες οι παραπάνω αξιώσεις δύνανται να ασκηθούν είτε σωρευτικώς είτε μεμονωμένως, αφού πρόκειται για αυτοτελείς αξιώσεις και η θεμελίωση κάθε μιας από αυτές δεν προϋποθέτει

αναγκαίως την ύπαρξη μίας των λοιπών και το δεδικασμένο προγενέστερης δίκης επί ΑΚ 929 και ΑΚ 932 δεν καλύπτει την αξίωση εκ της ΑΚ 931. Συγκεκριμένα, είναι δυνατή η άσκηση της αξιώσεως του άρθρου 931 ΑΚ χωρίς να προϋποτίθεται δικαίωμα αποζημίωσης με το άρθρο 929 ΑΚ. Δεν απαιτείται να θεμελιώνεται αξίωση αποζημίωσης με την ΑΚ 929 με αντικείμενο διαφυγόντα κέρδη, για να νομιμοποιηθεί το θύμα από αναπηρία ή παραμόρφωση να ασκήσει την αξίωση της ΑΚ 931. Αλλιώς θα υπήρχε ο κίνδυνος να εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής κατηγορίες ατόμων που δεν εργάζονταν κατά το χρόνο τέλεσης της αδικοπραξίας, όπως ανήλικοι ή άτομα που δεν έχουν εισέλθει ακόμα στην παραγωγική διαδικασία ή βρίσκονται εκτός παραγωγικής διαδικασίας κατά το χρόνο του ατυχήματος, και δεν μπορεί ήδη από την επέλευση της αναπηρίας ή παραμόρφωσης να γίνει πρόβλεψη, ότι η αναπηρία ή παραμόρφωση θα προκαλέσει στον παθόντα συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία¹¹³. Όταν μάλιστα αυτές οι κατηγορίες προσώπων αξίζουν ίσης ή μείζονος προστασίας σε σχέση με αυτά που ήδη είναι τακτοποιημένα επαγγελματικά¹¹⁴.

Πάντως, και η θεωρία και η νομολογία, ανεξαρτήτως του εάν η ΑΚ 931 θεμελιώνει αυτοτελή αξίωση ή μη, συμφωνεί ότι η αξίωση κατά την ΑΚ 931 είναι διαφορετική από την αξίωση χρηματικής ικανοποίησης ηθικής βλάβης κατά την ΑΚ 932.

VI. Νομική φύση της αξίωσης κατά την ΑΚ 931: Αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή ηθικής βλάβης

Ένα άλλο ζήτημα που θα εξετάσουμε είναι αυτό του χαρακτήρα της ζημίας που αποκαθίσταται με το άρθρο 931 ΑΚ, δηλαδή εάν η διάταξη αναφέρεται σε αξίωση για περιουσιακή ζημία ή σε αξίωση για ικανοποίηση ηθικής βλάβης¹¹⁵. Με άλλα λόγια, πρόκειται για αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας δηλαδή των οικονομικών επιπτώσεων που θα έχει η αναπηρία ή η παραμόρφωση στην περιουσία του παθόντος ή για ένα χρηματικό ποσό που επιδικάζεται με σκοπό την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης¹¹⁶.

αναγκαίως την ύπαρξη μιας των λοιπών ... (ΑΠ 774/2007, ΑΠ 765/2007, ΑΠ 514/2007, ΑΠ 154/2007)...», ΑΠ 1432/2009 ΕλλΔνη 2010, σελ. 31, ΑΠ 2021/2009 ΝοΒ 2010, σελ. 982.

¹¹³ Βλ. *Τριάντος Ν.*, Αποζημίωση από Τροχαία Ατυχήματα, 2012, σελ. 244 με παραπομπή στις ΑΠ 381/2007 Νο Β 2008, σελ. 873, ΑΠ 1874/2006, ΑρχΝ 2008, σελ. 178, ΕΕΝ 2008, σελ. 379, ΑΠ 154/2007 ΝοΒ 2008, σελ. 1177, ΑΠ 525/2007 ΝοΒ 2008, σελ. 1180, ΕφΛαμ 36/2008, ΕΣυγκΔ 2008, σελ. 236, ΑΠ 1645/2006, ΕΕΝ 2008, σελ. 295, ΑΠ 2067/2006, ΕΕΝ 2008, σελ. 576, ΑΠ 765/2007 ΕλλΔνη 2008, σελ. 1367, ΕφΑθ 4480/2007, ΕλλΔνη 2008, σελ. 1461.

¹¹⁴ *Κλάπας Η.*, ΕΣυγκΔ 2009, σελ. 361 επ..

¹¹⁵ Βλ. *Τριάντος Τ.*, Αποζημίωση από Τροχαία Ατυχήματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 243 με παραπομπή σε *Κλάπας Η.*, Πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις αναφορικά με τον χαρακτήρα και τις προϋποθέσεις επιδίκασης της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 ΑΚ, ΠειρΝ 2009, σελ. 284.

¹¹⁶ Βλ. *Κρητικό Α.*, Αποζημίωση από Αυτοκινητικά ατυχήματα, εκδ. 2008, σελ. 294 επ..

1. Πρακτική σημασία του ζητήματος

Το θέμα της νομικής φύσης της αξίωσης από την ΑΚ 931 δηλαδή αν πρόκειται για αξίωση αποζημίωσης ή χρηματική ικανοποίηση ηθικής βλάβης, έχει πρακτική αξία στο πεδίο των εργατικών ατυχημάτων, σε περίπτωση αναπηρίας ή παραμόρφωσης συνεπεία εργατικού ατυχήματος. Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 34 παρ. 2 και 60 παρ. 2 του Α.Ν. 1846/1951¹¹⁷ και άρθρο 16 παρ. 1 του Ν. 551/1915¹¹⁸, όταν ο εργαζόμενος υπάγεται στην ασφάλιση του ΙΚΑ και υποστεί ατύχημα κατά την εκτέλεση της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής, εφόσον το ατύχημα δεν οφείλεται σε δόλο του εργοδότη ή των προστηθέντων από αυτόν προσώπων, ο εργοδότης απαλλάσσεται από κάθε υποχρέωση αποζημιώσεώς του, ενώ ο παθών (εργαζόμενος) νομιμοποιείται ενεργητικά εναντίον του διατηρώντας την αξίωσή του για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, η οποία κρίνεται πάντοτε κατά το κοινό δίκαιο, δίχως καμία περιουσιακού χαρακτήρα αξίωση κατ' αυτού – άρα, δεν έχει ούτε την αξίωση της ΑΚ 931 που κρίθηκε ότι έχει περιουσιακό χαρακτήρα¹¹⁹.

Έτσι, κατά την κρατούσα άποψη στη νομολογία¹²⁰, ο παθών από αναπηρία ή παραμόρφωση εξαιτίας εργατικού ατυχήματος, δεν νομιμοποιείται να απαιτήσει από τον εργοδότη του την κατά άρθρο 931 ΑΚ αποζημίωση επιπλέον των παροχών του, που έλαβε από το ΙΚΑ, ως ασφαλισμένος από αυτό, για την αποκατάσταση της περιουσιακής του ζημίας. Ωστόσο έχει το δικαίωμα κατά του εργοδότη του να ασκήσει της αξίωση της ΑΚ 932 για την χρηματική ικανοποίηση της ηθικής του βλάβης.

2. Η θέση της θεωρίας και της νομολογίας

Η υποστηρίζουσα την μη αυτοτέλεια της εκ της ΑΚ 931 αξιώσεως θεωρία, υποστηρίζει ότι η διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ καλύπτει περιουσιακή ζημία. Η θεωρία τάσσεται υπέρ αυτής της άποψης, στηριζόμενη στην εμμονή της περί μη αυτοτέλειας της ΑΚ 931. Η διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ δεν θεμελιώνει η ίδια ευθύνη και δεν αποτελεί αυτοτελή βάση αυτόνομου κονδυλίου της οφειλόμενης εκ της αδικοπραξίας αποζημιώσεως, αλλά εμπεριέχει μία νουθεσία προς τον εφαρμοστή του δικαίου κατά τον προσδιορισμό της εκτάσεως της επιδικασθείσας βάσει της ΑΚ 929, η οποία προβλέπει παρούσα ή μέλλουσα περιουσιακή ζημία, με αποτέλεσμα να αντλεί η

¹¹⁷ Άρθρο 60§2 Α.Ν. 1846/1951: Κατά του εργοδότη έχει αξίωση για την περιουσιακή ζημία του μόνο αν αυτός ή οι προστηθέντες του βαρύνονται με δόλο. Άρθρο 34§2 του Α.Ν. 1846/1951: Και τότε, όμως, η αξίωση περιορίζεται στην διαφορά μεταξύ του ποσού της κατά το κοινό δίκαιο αποζημίωσης και του ολικού ποσού των παροχών που του χορήγησε το ΙΚΑ.

¹¹⁸ Περί ευθύνης προς αποζημιώσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων.

¹¹⁹ Βλ. ΟΛΑΠ 18/2008 ΕλλΔνη 2008, σελ. 1340.

¹²⁰ ΟΛΑΠ 18/2008, ΕλλΔνη 2008, σελ. 1340, ομοίως ΜΠρΘεσ 12052/2010, ΜΠρΘεσ 15645/2010 ΤΝΠ Ισοκράτης.

AK 931 τη νομική της φύση από την AK 929. Με άλλα λόγια, η AK 931 συνιστά ένα κανόνα επιμέτρησης, αξιοποιούμενο πάντοτε στο πλαίσιο της αποζημίωσης κατά την AK 929. Επιβάλλει στον δικαστή να λαμβάνει ιδιαιτέρως υπόψη του την αναπηρία ή παραμόρφωση κατά την επιμέτρηση της άνω αποζημίωσης. Παρόλο που νομοτεχνικά είναι περιττή, κατά την κρατούσα στη θεωρία γνώμη, η AK 931 υπάρχει μόνο ως ρητή νομοθετική επιταγή της επαύξησης της αποζημίωσης προς στον εφαρμοστή του δικαίου.

Στη νομολογία, το ζήτημα που ανέκυψε αρχικά με την 1489/2007 απόφαση Β2 Τμήματος και εν συνεχεία (λόγω του ότι αυτή ελήφθη με πλειοψηφία μίας ψήφου) παραπέμφθηκε στην τακτική Ολομέλεια, ήταν η νομική φύση της αξιόσεως από την AK 931 και ειδικότερα εάν πρόκειται για μία αξίωση αποζημίωσης προς αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή πρόκειται για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης.

Εν συνεχεία, το ζήτημα του χαρακτήρα της ζημίας που αποκαθίσταται με την AK 931, επιλύθηκε οριστικά με την απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, την ΑΠ 18/2008¹²¹ (πλειοψηφία), η οποία έκρινε ότι η αυτοτελής αξίωση της AK 931 αποτελεί αξίωση αποζημίωσης για μελλοντική περιουσιακή ζημία και μόνο, έχει δηλαδή περιουσιακό χαρακτήρα για προσβολή οικονομικού μέλλοντος¹²², και δεν αποτελεί αξίωση χρηματικής ικανοποίησης παρόμοιας με την AK 932¹²³, καθώς η AK 932 αφορά στη μη περιουσιακή βλάβη που επέρχεται

¹²¹ ΕΕργΔ 2008, σελ. 13= ΕλλΔνη 2008, σελ. 1340.

¹²² Στο συμπέρασμα αυτό η Ολομέλεια κατέληξε επί τη βάσει του γραμματικού, του συστηματικού και του τελολογικού κριτηρίου όπως αναφέρεται σε υποσημείωση στο τρίτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας του Αχιλλέα Παπαδόπουλου, με τίτλο Ζητήματα υπολογισμού της αποζημίωσης στην αδικοπρακτική ευθύνη. Πορίσματα από την επισκόπηση της ελληνικής νομολογίας, Η ζημία από αναπηρία ή παραμόρφωση: ερμηνευτική προσέγγιση της AK 931, σελ. 116, βλ. ΑΠ 182/2015 του Β2' Τμήματος, ΤΝΠ Ισοκράτης, η οποία χαρακτηρίζει «αποζημίωση» την αξίωση της AK 931 αφορά στον καθορισμό και μόνον αποζημίωσης για περιουσιακή ζημία και μάλιστα μελλοντική και απορρίπτει τη δυνατότητα παθόντος εργαζομένου, υπαγόμενου στην ασφάλιση του ΙΚΑ, το οποίο έχει αναλάβει την αποκατάσταση της περιουσιακής του ζημίας, να αξιώσει από τον εργοδότη του την αυτοτελή αποζημίωση από το άρθρο 931 ΑΚ, λόγω του περιουσιακού της χαρακτήρα. Ομοίως ΑΠ 1778/2012 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 52/2011 ΕλλΔνη 2011, σελ. 1613.

¹²³ Αντιθέτως, η ισχυρή μειοψηφία του ίδιου δικαστηρίου (8 μελών) έκρινε ότι η εκ της AK 931 αξίωση είναι αξίωση για χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης του παθόντος κατά το μέτρο της αποκατάστασης της κοινωνικής του απαξίωσης από την αναπηρία ή παραμόρφωση που υπέστη. Με άλλα λόγια, η αξίωση της AK 931 είναι αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης για προσβολή κοινωνικού μέλλοντος, πρόκειται για ένα εύλογο χρηματικό ποσό που επιδικάζεται παράλληλα με τη χρηματική ικανοποίηση του άρθρου 932 και δεν καλύπτεται από την τελευταία ή την αποζημίωση του άρθρου 929, και όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην ΑΠ ΟλΑΠ 18/2008 «...Ειδικότερα, κατά τη γνώμη της μειοψηφίας του δικαστηρίου, από τη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ σε συνδυασμό με εκείνες των άρθρων 298, 299, 914, 929 και 932 ΑΚ, προκύπτει ότι η αναπηρία ή παραμόρφωση που προξενείται στον παθόντα, ανεξαρτήτως φύλου, εκτός από την επίδραση που μπορεί να ασκήσει, στο ύψος των οποιωνδήποτε χρηματικών ποσών που θα στερείται ο παθών στο μέλλον ή θα ζοδεύει επί πλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του, σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας του (άρθρο 929 ΑΚ) ή στη χρηματική ικανοποίηση, λόγω της ηθικής βλάβης από τη σωματική του αναπηρία ή παραμόρφωση (αρθ. 932 ΑΚ) μπορεί να θεμελιώσει και ιδιαίτερη αξίωση αποζημίωσης αν επιδρά στο κοινωνικό μέλλον του, υπό την έννοια της κοινωνικής του εξέλιξης και της κοινωνικής του ένταξης, που δεν καλύπτεται με τις παροχές που προβλέπονται από τις προαναφερόμενες διατάξεις των άρθρων 929 και 932 ΑΚ. Έτσι, η εκ του άρθρου 931 ΑΚ αξίωση, που δεν καλύπτεται από τις αξιώσεις των άρθρων 929 και 932 ΑΚ, είναι αξίωση χρηματικής ικανοποίησης του παθόντος κατά το μέτρο αποκατάστασης της κοινωνικής του απαξίωσης από την αναπηρία ή παραμόρφωση που υπέστη και πρέπει το εύλογο προς τούτο χρηματικό ποσό να επιδικάζεται παράλληλα με τη χρηματική ικανοποίηση του άρθρου 932 ΑΚ, στα πλαίσια της οποίας εντάσσεται χωρίς και να καλύπτεται από αυτήν, όπως και δεν καλύπτεται από την περιουσιακή ζημία του άρθρου 929 ΑΚ. Εξάλλου, η αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης δεν αποκλείεται και στην περίπτωση του

στην ηθική, πνευματική και σωματική συγκρότηση του παθόντα και δεν αφορά στη δυσμενή επίδραση που υφίσταται το οικονομικό μέλλον του, το οποίο αποζημιώνεται από την ΑΚ 931, «...Η αυτοτελής αξίωση αφορά στον καθορισμό και μόνον αποζημιώσεως για περιουσιακή ζημία και μάλιστα μελλοντική και όχι για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, η οποία αποκαθίσταται κατά το άρθρο 932 ΑΚ και η οποία δεν μπορεί να βρει έρεισμα και στη διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ, στην οποία γίνεται λόγος για "αποζημίωση" [...] Αναιρείται η προσβαλλομένη απόφαση, γιατί επιδίκασε την αξίωση του άρθρου 931 ΑΚ κατά του εργοδότη παράλληλα με την αξίωση της ηθικής βλάβης (Αντίθετη μειοψηφία). (Παραπ. με ΑΠ 1489/2007)»¹²⁴. Συγκεκριμένα, η απόφαση της Ολομέλειας αναφέρει ότι η αυτοτελής αξίωση της ΑΚ 931 λειτουργεί παράλληλα με την χρηματική ικανοποίηση της ΑΚ 932 και την αποζημίωση της ΑΚ 929, μάλιστα δεν καλύπτεται από αυτές¹²⁵. Η αξίωση της ΑΚ 931 αναφέρεται στον καθορισμό αποζημίωσης για μελλοντική περιουσιακή ζημία και όχι για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης η οποία αποκαθίσταται σύμφωνα με το άρθρο 932¹²⁶. Συνεπώς, η αξίωση της ΑΚ 931 δεν είναι μία ακόμη πλέον της ΑΚ 932 χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, αλλά πρόκειται για μία αυτοτελή περιουσιακού χαρακτήρα αξίωση.

Τέλος, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι η νομολογία στις νεότερες αποφάσεις της, δεν χρησιμοποιεί το χαρακτηρισμό της επιδικασθείσας παροχής ως "αποζημίωση", αλλά συγκεκριμένα¹²⁷ «Η ΑΚ 931 προβλέπει επιδίκαση από το δικαστήριο χρηματικής παροχής στον παθόντα αναπηρία ή παραμόρφωση, εφόσον συνεπεία αυτών επηρεάζεται το μέλλον του. Η χρηματική αυτή παροχή δεν αποτελεί αποζημίωση, εφ' όσον η τελευταία εννοιολογικώς συνδέεται

εργατικού ατυχήματος από την ειδική ρύθμιση του ν. 551/1915 γιατί δεν αποτελεί αποζημίωση για περιουσιακή ζημία. Αρκεί, στην επέλευση του εργατικού ατυχήματος να συντέλεσε και αδικοπράξια του κυρίου της επιχείρησης ή των υπ' αυτού προστεθέντων προσώπων με την έννοια της διάταξης του άρθρου 914 ΑΚ, δηλ. της υπαίτιας ζημιόγνου πράξεως. Και τέτοια αδικοπράξια μπορεί να υπάρχει και στην περίπτωση που δε συντρέχει η ειδική αμέλεια του άρθρου 16 παρ. 1 του ν. 551/1915 η οποία θεμελιώνει την από τους κανόνες του κοινού αστικού δικαίου αξίωση αποζημιώσεως. Επομένως, η αξίωση για τη χρηματική ικανοποίηση μπορεί να συρρέει με την περιορισμένη αποζημίωση του άρθρου 3 του ν. 551/1915 (ΑΠ Ολ. 444/1964 ΝοΒ 12.1075). Αξίωση δε χρηματικής ικανοποίησης που μπορεί να συρρέει με την περιορισμένη αποζημίωση του άρθρου 3 ν. 551/1915 είναι και εκείνη εκ του άρθρου 931 ΑΚ, υπό την έννοια που αναφέρθηκε, έτσι ώστε αυτή να επιδικάζεται παράλληλα με τη χρηματική ικανοποίηση του άρθρου 932 ΑΚ...».

¹²⁴ Η πλειοψηφία της αποφάσεως δέχθηκε ότι με τη διάταξη προβλέπεται αυτοτελής αξίωση αποζημίωσης για περιουσιακή ζημία και επομένως ο εργοδότης απαλλάσσεται από την εκ της ΑΚ 931 υποχρέωσή του.

¹²⁵ Αντίθετη η ΑΠ 289/2004 ΝοΒ 2005, σελ. 284, με την οποία έγινε δεκτό ότι η αξίωση της ΑΚ 931 προβλέπει χρηματική ικανοποίηση για την κοινωνική απαξίωση του παθόντος από την αναπηρία ή παραμόρφωση, η οποία δεν καλύπτεται από τις ΑΚ 929 και 932 και μπορεί να συρρέει με την αξίωση της ΑΚ 932, η απόφαση αυτή του Αρείου Πάγου αναίρεσε απόφαση του Εφετείου, η οποία έκρινε ότι η αξίωση της ΑΚ 931 είναι αξίωση για περιουσιακή ζημία και ότι επιπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ν.551/1915, και ότι δύναται να ασκηθεί μόνο στην περίπτωση δόλου του εργοδότη ή των προστεθέντων προσώπων ή λόγω μη τηρήσεως των ειδικών όρων ασφαλείας των εργαζομένων που δεν συνέτρεχαν στη συγκεκριμένη περίπτωση. «...Η αξίωση για τη χρηματική ικανοποίηση μπορεί να συρρέει με την περιορισμένη αποζημίωση του άρθρου 3 ν. 551/1915. Αξίωση χρηματικής ικανοποίησης που μπορεί να συρρέει με την περιορισμένη αποζημίωση του άρθ. 3 ν. 551/1915 είναι και εκείνη εκ του άρθ. 931 ΑΚ, έτσι ώστε αυτή να επιδικάζεται παράλληλα με τη χρηματική ικανοποίηση του άρθ. 932 ΑΚ» και η ΑΠ 739/1996, ΕλλΔνη 1997, σελ. 67, η οποία αναφέρει ότι η ΑΚ 931 καθιερώνει περίπτωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης.

¹²⁶ Βλ. Κλάππας, ΕΣΥγκΔ 2009. σελ. 362 επ., βλ. και ΑΠ 1085/2008, ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹²⁷ Ενδεικτ. ΑΠ 1627/2013, ΤΝΠ Ισοκράτης.

με την επίκληση και απόδειξη ζημίας περιουσιακής, δηλαδή διαφοράς μεταξύ της περιουσιακής κατάστασης μετά το ζημιολόγο γεγονός και εκείνης που θα υπήρχε χωρίς αυτό. Εξάλλου, η συνεπεία της αναπηρίας ή παραμόρφωσης ανικανότητα προς εργασία, εφόσον προκαλεί στον παθόντα περιουσιακή ζημία αποτελεί βάση αξίωσης προς αποζημίωση που στηρίζεται στην ΑΚ 929 (αξίωση διαφυγόντων εισοδημάτων). Όμως, η αναπηρία ή η παραμόρφωση ως τοιαύτη δεν σημαίνει κατ' ανάγκη πρόκληση στον παθόντα περιουσιακής ζημίας. Τούτο συμβαίνει σε ανήλικο, που δεν έχει εισέλθει ακόμη στην παραγωγική διαδικασία και δεν μπορεί ήδη από την επέλευση της αναπηρίας ή παραμόρφωσης να επικαλεσθεί περιουσιακή ζημία...».

3. Η από συστηματικής απόψεως σχέση της ΑΚ 929 με την ΑΚ 931

Στο ευρύτερο δίκαιο της αδικοπρακτικής ευθύνης του Αστικού Κώδικα (Άρθρα 297-300, 914-938) εντάσσεται και το υποσύστημα των άρθρων 928-931 ΑΚ, το οποίο ρυθμίζει την έκταση της αποκατάστασης ζημίας λόγω προσβολής της ζωής, του σώματος ή της υγείας του ζημιωθέντος, καθώς και των ειδικών θεμάτων που ανακύπτουν με την αποζημίωση αυτή.

Η διάταξη του άρθρου 929 εδ. α' αναφέρει: «σε περίπτωση βλάβης σώματος ή της υγείας προσώπου η αποζημίωση περιλαμβάνει, εκτός από τα νοσήλια και τη ζημία που έχει ήδη επέλθει, οτιδήποτε ο παθών θα στερείται στο μέλλον ή θα ξοδεύει επιπλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του». Κατά το γράμμα της διάταξης, η ΑΚ 929 αναφέρεται και στην ήδη επελθούσα ζημία («ζημία που ήδη έχει επέλθει») και στην μέλλουσα ζημία («θα στερείται στο μέλλον», «θα ξοδεύει επιπλέον») από τη βλάβη του σώματος ή της υγείας. Η μέλλουσα ζημία που αποκαθίσταται είναι οικονομικού χαρακτήρα («ξοδεύει, αύξηση των «δαπανών» του, σύνδεση με τα «νοσήλια», ρητή αναφορά των όρων ζημία και αποζημίωση) και συνιστά περιουσιακή ζημία, η οποία περιλαμβάνει τόσο την θετική ζημία («οτιδήποτε θα ξοδεύει επιπλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του») όσο και την αποθετική ζημία-διαφυγόν κέρδος («οτιδήποτε θα στερείται στο μέλλον»).

Η έκταση της ζημίας που αποκαθίσταται κατά την ΑΚ 929, ούτε συνάγεται αυτονόητα από την διάταξη αλλά ούτε μπορεί εύκολα να προσδιορισθεί. Αφορά μέλλουσα περιουσιακή ζημία, η οποία καταλαμβάνει «οτιδήποτε» θα προκύψει στο μέλλον για το θύμα εξαιτίας της βλάβης του σώματος ή της υγείας του. Για να προσδιορισθεί το δυσερμήνευτο «οτιδήποτε» της μέλλουσας περιουσιακής ζημίας, έχει εξαιρετική σημασία ο αιτιώδης σύνδεσμος και σε πρακτικό επίπεδο η απόδειξη. Αφού η ΑΚ 929 δεν αποτελεί αυτοτελή νόμιμο λόγο ευθύνης αλλά εφαρμόζεται στο πλαίσιο της ΑΚ 914, προκειμένου να αποκατασταθεί οποιαδήποτε ζημία προβλέπεται από αυτήν

οφείλει να συνδέεται αιτιωδώς με τον θεμελιωτικό της ευθύνης νόμιμο λόγο (την παράνομη και υπαίτια προσβολή του σώματος ή της υγείας).

Κατά την ΑΚ 929 αποκαθίσταται, όπως αναφέραμε παραπάνω, κάθε μέλλουσα θετική ζημία και διαφυγόν κέρδος. Το καθοριστικό στοιχείο για την έκταση της αποζημίωσης με βάση την ΑΚ 929 είναι η προβλεψιμότητα της μέλλουσας να ανακύψει ζημίας (αιτιώδης σύνδεσή της με το ζημιόγONO γεγονός). Δηλαδή αποκαθίσταται με την ΑΚ 929, ό,τι πιθανολογείται ότι θα επέλθει πράγματι στο μέλλον, θα προκύψει ως συνέπεια της προσβολής του σώματος ή της υγείας, θα έχει ορισμένη ή έστω οριστή έκταση, χρηματικά αποτιμητή και θα αποδειχθεί όχι μεν με βεβαιότητα αλλά με επαρκή πιθανότητα κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Οπότε, η διάταξη του άρθρου 929 ΑΚ καλύπτει οποιαδήποτε μέλλουσα περιουσιακή ζημία είτε θετική, είτε αποθετική, που θα συνδεθεί αιτιωδώς με την αδικπραξία και θα αποδειχθεί επαρκώς ως προς την έκτασή της.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα λέγαμε ότι η ΑΚ 931 έχει πρακτική σημασία στις περιπτώσεις ανυπέρβλητων δυσχερειών προσδιορισμού και αποδεικτικών δυσχερειών της μέλλουσας ζημίας και του ύψους της, οι οποίες προκύπτουν από την ΑΚ 929 εδ. α'.

4. Η από συστηματικής απόψεως σχέση της ΑΚ 932 με την ΑΚ 931

Στην περίπτωση των αδικπραξιών αποκαθίσταται σύμφωνα με το άρθρο 932 ΑΚ, εκτός από την περιουσιακή και η μη περιουσιακή ή ηθική ζημία¹²⁸. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 932 ΑΚ: «Σε περίπτωση αδικπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του...». Το άρθρο 932 ΑΚ προβλέπει σε περίπτωση αδικπραξίας την ικανοποίηση και της μη περιουσιακής ή ηθικής ζημίας τόσο όταν προσβάλλεται ένα περιουσιακό έννομο αγαθό (π.χ. καταστροφή ή βλάβη πράγματος), όσο και όταν προσβάλλεται ένα από τα αγαθά της προσωπικότητας (π.χ. ζωή, σωματική ακεραιότητα, υγεία κ.λπ.), ενόψει του ότι η σχετική απαρίθμηση στην ΑΚ 932 εδ. β' είναι ενδεικτική «ιδίως». Περαιτέρω, η ικανοποίηση της ηθικής βλάβης είναι δυνατή σε κάθε περίπτωση αδικπραξίας που γεννά υποχρέωση αποζημίωσης, δηλαδή όχι μόνο σε περίπτωση τέλεσης αστικού αδικήματος (914, 919 ΑΚ), αλλά και στις περιπτώσεις αντικειμενικής ευθύνης. Εξ' άλλου η γέννηση της σχετικής αξίωσης δεν προϋποθέτει απαραίτητα την παράλληλη ύπαρξη και περιουσιακής ζημίας: ο παθών μπορεί να απαιτήσει είτε αθροιστικά και την αποζημίωση για την

¹²⁸ Το άρθρο 932 ΑΚ, μαζί με το άρθρο 59 ΑΚ, αποτελούν τις δύο περιπτώσεις κατά τις οποίες είναι δυνατή-ενόψει του άρθρου 299 ΑΚ-η αποκατάσταση της μη περιουσιακής ζημίας.

περιουσιακή του ζημία και τη χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη του, είτε μόνο την πρώτη, είτε και μόνο τη δεύτερη για το λόγο ότι επιθυμεί να περιοριστεί σ' αυτήν ή και δεν έχει υποστεί καμιά περιουσιακή ζημία. Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης αποσκοπεί κυρίως στην ανακούφιση του «αδικηθέντος» από τη λύπη, τη θλίψη, την αγωνία, το φόβο, την απογοήτευση, τη στενοχώρια ή τον πόνο που του προκάλεσε η προσβολή ενός αγαθού μη αποτιμητού σε χρήμα αλλά και οποιονδήποτε άλλου αγαθού που, εκτός από την περιουσιακή του αξία, έχει για το δικαιούχο του και ιδιαίτερη ψυχολογική αξία. Η ΑΚ 932 καλείται να ισοσκελίσει, να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη που, από την φύση της, δεν είναι δυνατό να αποτιμηθεί χρηματικά. Με τη χρηματική ικανοποίηση το θύμα αποκτά την (οικονομική) δυνατότητα να απολαύσει ορισμένα πράγματα και έτσι υποβοηθείται να εξισορροπήσει τις δυσμενείς ψυχολογικές καταστάσεις που του δημιουργήθηκαν με την αδικοπραξία και να ξεπεράσει ή έστω να νοιώσει ελαφρότερη την ηθική βλάβη που του προκλήθηκε. Ο σκοπός της ΑΚ 932, όπως γίνεται αντιληπτός ήδη από τη διατύπωσή της, είναι να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη του παθόντος, ήτοι τη μη αποτιμητή σε χρήμα ζημία που επέρχεται στην ηθική, πνευματική ή σωματική συγκρότησή του λόγω της προσβολής κάποιου δικαιώματος ή εννόμου συμφέροντός του, το οποίο μπορεί να είναι είτε περιουσιακό (π.χ. καταστροφή πράγματος) είτε μη περιουσιακό (προσβολή της ζωής, της υγείας, της τιμής του κ.λπ.). Με βάση τα παραπάνω θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως οι ψυχολογικές επιπτώσεις της εκ της αδικοπραξίας προκληθείσας αναπηρίας ή παραμόρφωσης που αυτή προκαλεί στον παθόντα, σαφώς ικανοποιούνται στο πλαίσιο της ΑΚ 932. Η ψυχική δοκιμασία την οποία υφίσταται το παθόν πρόσωπο τόσο για τη νέα κατάσταση σε προσωπικό - ψυχολογικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο περιουσιακό (π.χ. λόγω ψυχικής στενοχώριας για κτήση μειωμένων εισοδημάτων ακριβώς λόγω της αναπηρίας ή παραμορφώσεως) λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο κατά τον υπολογισμό της χρηματικής ικανοποίησης στα πλαίσια της ΑΚ 932 και δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ΑΚ 931 αποτελεί υπόδειξη στον δικαστή να λάβει υπόψη του την αναπηρία ή παραμόρφωση κατά τον υπολογισμό της χρηματικής ικανοποίησης της ΑΚ 932.

Από τα πρώτα, λοιπόν, ερμηνευτικά ζητήματα που προκαλεί η ΑΚ 931 και εφόσον ως «μέλλον» νοείται κατά τη νομολογία η επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του προσώπου, είναι εάν οι ποικίλες ενδεχόμενες συνέπειες στη μελλοντική κοινωνική ζωή του παθόντος, όπως η μείωση της ίδιας της προσωπικότητάς του (αφού η αναπηρία ή παραμόρφωση αλλοιώνει την ίδια την υπόσταση του παθόντος ως αυτόνομης αλλά και κοινωνικής οντότητας), η περιορισμένη από εδώ και στο εξής συμμετοχή του στην κοινωνική ζωή, η απώλεια ή ο περιορισμός των φιλικής ή ερωτικής φύσεως συναναστροφών του, η δυσμενής επίδραση στις κοινωνικές συναναστροφές κ.λπ. ικανοποιούνται με βάση το άρθρο 932 ΑΚ ή θα πρέπει να υπαχθούν στην ΑΚ 931.

Αρχικά θα λέγαμε ότι και τα δύο άρθρα αναφέρονται σε ζημία, η οποία δεν μπορεί να προσδιορισθεί με ακρίβεια (το δυσαπόδεικτο και μη προσδιορισίμο της, επελθούσας ήδη ή μέλλουσας να επέλθει, ζημίας). Επιπλέον ομοιάζουν και στον τρόπο υπολογισμού της ζημίας. Σε αυτήν την περίπτωση δεν μιλάμε για "υπολογισμό" της ζημίας, όπως συμβαίνει στην περιουσιακή ζημία (ακριβώς διότι γίνεται με μαθηματικούς κανόνες), αλλά για "επιμέτρηση" της ζημίας, όπως στην ηθική βλάβη της ΑΚ 932. Το άρθρο 932 ΑΚ αναθέτει τον προσδιορισμό του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης στην εύλογη κρίση του δικαστηρίου, χωρίς να ταχθεί σχετική απόδειξη¹²⁹. Το δικαστήριο θα πρέπει να λάβει σχετικά υπόψη του το είδος της προσβολής, την βαρύτητα της βλάβης (και, γενικότερα, το βαθμό της προσβολής της προσωπικότητας), τις συνθήκες τέλεσης της αδικοπραξίας, το βαθμό πταίσματος του υπευθύνου (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι προσδίδεται στη χρηματική ικανοποίηση και ανταποδοτική λειτουργία, αλλά με την έννοια ότι με το βαθμό του πταίσματος συναρτάται η βαρύτητα της προσβολής), το τυχόν συντρέχον πταίσμα του θύματος (ΑΚ 300), την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των μερών και κυρίως του θύματος, την ποινή που τυχόν επιβλήθηκε στον υπεύθυνο, την ιδιαίτερη προσωπική κατάσταση του θύματος (ηλικία, φύλο, επαγγελματικές δυνατότητες κ.λπ.) τη συμπεριφορά του υπευθύνου μετά την τέλεση της αδικοπραξίας κ.λπ.¹³⁰ Τέτοιου είδους αξιολογικά κριτήρια χρησιμοποιούν τα δικαστήρια και κατά την επιδίκαση του χρηματικού ποσού με βάση το άρθρο 931 ΑΚ.¹³¹ Το ποσό που επιδικάζεται με το άρθρο 931 ΑΚ δεν υπολογίζεται με τα μέτρα της αποζημίωσης αλλά προσδιορίζεται κατά τη δίκαιη κρίση του δικαστή με κριτήρια αφενός το είδος, την έκταση και τις συνέπειες της αναπηρίας ή παραμόρφωσης και αφετέρου την ηλικία, το φύλο, τις κλίσεις του παθόντα και τον βαθμό υπαιτιότητάς του κ.λπ.. Έτσι, τα δικαστήρια επιδικάζουν ένα ενιαίο συνολικό χρηματικό ποσό,

¹²⁹ Κατά το υπολογισμό του σχετικού κονδυλίου, εφόσον αφορά περιουσιακή ζημία ο δικαστής δεσμεύεται από τις αρχές της πλήρους αποζημίωσης και του μη πλουτισμού του ζημιωθέντος, ενώ αν πρόκειται για ικανοποίηση ηθικής βλάβης επιδικάζεται ένα χρηματικό ποσό κατά προσέγγιση κατά την εύλογη κρίση του δικαστή, με βάση τα προαναφερόμενα αξιολογικά κριτήρια.

¹³⁰ Βλ. Κορνηλάκη Πάνο, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Ι, 2002, §106, σελ. 652. Βλ. ΑΠ 526/2006 ΤΝΠ Ισοκράτης, η οποία αναφέρει «...Ακόμη η ενάγουσα από την άνω αδικοπραξία υπέστη ηθική βλάβη. Λαμβανομένου υπόψη των συνθηκών τελέσεως του ατυχήματος, του είδους και της σοβαρότητας του τραυματισμού της, της μόνιμης μερικής αναπηρίας της (ιπποπόδιου ατροφία) της τάξεως του 30%-40%, των πολλαπλών χειρουργικών επεμβάσεων στις οποίες υπεβλήθη, των πόνων και των ταλαιπωριών της, της ηλικίας της κατά τον χρόνο του ατυχήματος (59 ετών), και της αποκλειστικής υπαιτιότητας του εναγομένου οδηγού, όπως και της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης των διαδίκων φυσικών προσώπων, εύλογο ποσό χρηματικής ικανοποίησης για την ηθική βλάβη που υπέστη (άρθρ. 932 ΑΚ), είναι το ποσό των δέκα εκατομμυρίων (10.000.000 δρχ)...», και την ΑΠ 120/2010 ΤΝΠ Ισοκράτης, «... ότι εις περίπτωση προσβολής της υγείας προσώπου παρέχεται στο δικαστήριο η δυναμική ευχέρεια να επιδικάσει στον παθόντα χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης, το ύψος της οποίας καθορίζει με βάση τους οικείους προσδιοριστικούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων είναι το πταίσμα του υποχρέου, το τυχόν συντρέχον πταίσμα του παθόντος, η ηλικία και το φύλο αυτού, το είδος της προσβολής και η ένταση του άλγους του, καθώς και η κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μερών...».

¹³¹ Βλ. ενδεικτ. ΑΠ 150/2015, ΤΝΠ Ισοκράτης «...Επομένως, το ποσό που δικαιούται ο παθών κατά το άρθρο 931 του Α.Κ., δεν υπολογίζεται με τα μέτρα της αποζημίωσης, αλλά εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστή να το καθορίσει κατά δίκαιη κρίση σε εύλογο χρηματικό ποσό, με βάση αφενός το είδος, την έκταση και τις συνέπειες της αναπηρίας ή παραμόρφωσης του παθόντος και αφετέρου την ηλικία, το φύλο, τις κλίσεις του παθόντος και τον βαθμό συνυπαιτιότητάς του...».

το οποίο υπολογίζεται με τρόπο αφηρημένο. Τα προαναφερόμενα δεν πρέπει να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι η ΑΚ 931 έχει τη νομική φύση χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη στο μέρος που αφορά τις συνέπειες στη μελλοντική κοινωνική ζωή του παθόντος. Διότι έτσι θα παραγνωρίζαμε σε ένα πρώτο επίπεδο τη βούληση του νομοθέτη, όπως αυτή εκφράστηκε στο άρθρο 299 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο, η ικανοποίηση της μη περιουσιακής βλάβης τότε μόνο, είναι εφικτή, όταν προβλέπεται ρητά στο νόμο (λ.χ. ΑΚ 932, ΑΚ 59, άρθρο 9 ν. ΓπΝ/1911) και όπως αυτή με αυτόν τον τρόπο εκπεφρασμένη, απέκλεισε την αναλογική ή διασταλτική ερμηνεία άλλων διατάξεων που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί για να συμπεριλάβουν πλην της περιουσιακής ζημίας και αυτήν.

Επιπλέον, οι δύο αυτές διατάξεις έχουν διαφορετικούς σκοπούς, η ΑΚ 931 έχει ως σκοπό να αποκαταστατήσει την δυσαπόδεικτη μελλοντική περιουσιακή ζημία του παθόντος, ενώ η ΑΚ 932 να ικανοποιήσει τη μη αποτιμητή επακριβώς ηθική βλάβη του, να προσφέρει ηθική παρηγοριά και ψυχική ανακούφιση.

Βάσει της συστηματικής της ένταξης και θέσης πριν την ΑΚ 932 δεν δύναται καταρχάς να υποστηριχθεί βάσιμα ότι η αξίωση εκ της ΑΚ 931 καλύπτει περίπτωση ικανοποίησης ηθικής βλάβης, καθώς η γενική ρύθμιση της ΑΚ 932 καλύπτει κάθε περίπτωση αδικοπραξίας και δεν υπήρχε λόγος να εισαχθεί πρόσθετη ρύθμιση για την ηθική βλάβη, ειδικά λόγω αναπηρίας ή παραμόρφωσης εξαιτίας της δημιουργούμενης κοινωνικής απαξίας που αυτή προκαλεί στον παθόντα.

Συνεπώς, από όλα αυτά, συμπεραίνουμε ότι η διάταξη ΑΚ 932 μπορεί να συμπεριλάβει κάθε δυσμενή συνέπεια της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στην κοινωνική, ψυχαγωγική, σεξουαλική, φιλική κ.λπ. έκφανση της μελλοντικής ζωής του παθόντος.

Το θέμα αυτό έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την νομολογία, και όχι τόσο την θεωρία κυρίως στο χώρο των αυτοκινητικών ατυχημάτων. Υπάρχουν πολλές αποφάσεις, οι οποίες έχουν ασχοληθεί με το θέμα των συνεπειών της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης του άρθρου 931 ΑΚ στο κοινωνικό μέλλον του παθόντος. Από αυτές που έχουν απορρίψει τη θεμελίωση της συγκεκριμένης αξιώσεως στην ΑΚ 931 επισημαίνοντας ότι πρόκειται για αξίωση χρηματικής ικανοποίησης ηθικής βλάβης που στηρίζεται στην ΑΚ 932, είναι η ΜΠρτΘεσ 10573/2010¹³², η οποία ορθώς έκρινε ότι θα πρέπει να απορριφθεί το κονδύλι της ΑΚ 931 ως νόμω αβάσιμο, συγκεκριμένα για το λόγο ότι: «... για την επιδίκαση στον ενάγοντα αποζημίωσης του άρθρου 931 ΑΚ, το οποίο είναι απορριπτέο ως μη νόμιμο, διότι τα εκτιθέμενα στο δικόγραφο πραγματικά περιστατικά δεν αρκούν για τη θεμελίωση της αξίωσης για την παραπάνω αποζημίωση, κατά την αληθή έννοια της παραπάνω διάταξης, όπως αυτή ανωτέρω προσδιορίσθηκε, διότι αυτά αφορούν σε μελλοντική οικονομική ζημία του ενάγοντος η οποία μπορεί να καλυφθεί πλήρως με την

¹³² ΤΝΠ Ισοκράτης.

αποζημίωση του άρθρου 929 ΑΚ, ήτοι σε δαπάνες στις οποίες θα αναγκαστεί ο ενάγων να υποβάλλεται στο μέλλον προς υποβολή του σε διαρκείς ιατρικές εξετάσεις και θεραπείες προς αντιμετώπιση των συνεπειών του ενδίκου τραυματισμού του, οι οποίες δύνανται να προσδιοριστούν επακριβώς και όχι σε ιδιάζοντα περιστατικά από τα οποία να προκύπτει επίδραση της τυχόν αναπηρίας του ενάγοντος στο εν γένει οικονομικό μέλλον του και, ιδίως, στο επαγγελματικό του μέλλον, ήτοι σε περιορισμό των εισοδημάτων που αυτός θα πορίζεται από την εργασία του, για τα οποία (εισοδήματα) ο ίδιος εκθέτει ότι δεν επίκειται μεταβολή. Εξάλλου, τα εκτιθέμενα στην αγωγή σχετικά με την επίδραση της τυχόν υπάρχουσας αναπηρίας στην προσωπική και κοινωνική ζωή του ενάγοντος δεν αρκούν για τη θεμελίωση της εκ του άρθρου 931 ΑΚ αξίωσης, αφού συνιστούν περιεχόμενο της εκ του άρθρου 932 ΑΚ αξίωσης...».

Οι περισσότερες αποφάσεις, αντιθέτως, αναφέρουν χωρίς διάκριση τις συνέπειες της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης, στην οικονομική-επαγγελματική και κοινωνική εξέλιξη του παθόντος και επιδικάζουν ένα ενιαίο πρόσθετο ποσό αποζημίωσης με βάση το άρθρο 931 ΑΚ.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι η ΑΚ 931 αναφέρεται στις περιουσιακές ζημίες της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης και ότι συστηματικά η θέση της είναι στο υποσύστημα των άρθρων 928 έως 931 ΑΚ, διότι οι μη περιουσιακές ζημίες μπορούν να ικανοποιηθούν μέσω της ΑΚ 932. Κατά την ορθότερη άποψη, οι μη περιουσιακές ζημίες όπως και αυτές που αναφέρονται στις δυσμενείς επιπτώσεις της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο κοινωνικό μέλλον του παθόντος, ικανοποιούνται μέσω της ΑΚ 932, ενώ η ΑΚ 931 καλύπτει μόνο τις περιουσιακές ζημίες-δυσμενείς επιπτώσεις της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο οικονομικό-επαγγελματικό μέλλον του παθόντος¹³³.

VII. Συμπέρασμα - Επίλογος

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι η προσβολή εξ αδικοπραξίας όχι μόνο της περιουσίας αλλά και προσωποπαγών-συνταγματικά προστατευμένων έννομων αγαθών, όπως η υγεία και η σωματική ακεραιότητα του παθόντος, προστατεύεται από τον Αστικό Κώδικα και ειδικότερα από τις διατάξεις 929 (298), 931 και 932. Ο παθών, με βάση τις διατάξεις αυτές μπορεί να ζητήσει την πλήρη αποκατάσταση της συνολικής πραγματικής του ζημίας ή μέλλουσας, ειδικότερα με την ΑΚ 929 εδ. α' την αποκατάσταση της παρούσας περιουσιακής ζημίας, με τις

¹³³ Εφόσον, λοιπόν, όλες οι μη περιουσιακές ζημίες συμπεριλαμβανομένων και των επιπτώσεων στο κοινωνικό μέλλον του εφ' όρου ζωής αναπήρου ή παραμορφωμένου παθόντος, δύνανται κατά την ορθότερη άποψη να καλυφθούν άκρως ικανοποιητικά από την ΑΚ 932, η ΑΚ 931 δεν μπορεί παρά να αφορά μόνο τις περιουσιακής φύσεως ζημίες που θα γεννήσει η αναπηρία ή παραμόρφωση στο οικονομικό - επαγγελματικό μέλλον του θύματος.

ΑΚ 929 εδ. α' και 931 της μελλοντικής περιουσιακής ζημίας και τέλος με την ΑΚ 932 της παρούσας και μελλοντικής μη περιουσιακής ζημίας.

Υπό το φως της απόφασης ΑΠ 670/2006 αλλά και αυτών που ακολούθησαν και οι οποίες πλέον συνιστούν την κρατούσα σήμερα στο Ακυρωτικό Δικαστήριο νομολογία περί της ΑΚ 931, μπορεί να λεχθεί ότι η αδικοπραξία ενεργοποιεί τρεις αυτοτελείς μηχανισμούς αποκατάστασης ζημιών του θύματος: α) του άρθρου 929 ΑΚ (σε συνδυασμό με την ΑΚ 298), β) του άρθρου 932 ΑΚ και γ) του άρθρου 931 ΑΚ. Στο ζήτημα ποιο μέρος της ζημίας που θα προκαλέσει στο μέλλον του προσώπου η προσβολή της σωματικής του ακεραιότητας ή της υγείας του, καλύπτει η ΑΚ 929, ορθότερο θα ήταν να πούμε εκείνο που είτε έχει τη μορφή μελλοντικής θετικής είτε μελλοντικής αποθετικής ζημίας και θα συνδεθεί αιτιωδώς με την αδικοπραξία, θα αποδειχθεί και θα αποτιμηθεί χρηματικά ως προς την έκτασή του και θα αποδειχθεί και ως προς αυτήν. Η ΑΚ 929 καλύπτει τόσο παρούσα όσο και μέλλουσα ζημία (οικονομικού χαρακτήρα), θετική (*«οτιδήποτε θα ζοδεύει επιπλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του»*) και αποθετική (*«οτιδήποτε ο παθών θα στερείται στο μέλλον»*).

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η αναπηρία ή η παραμόρφωση του άρθρου 931 ΑΚ συνιστά το αποτέλεσμα προσβολής του σώματος ή της υγείας του παθόντος. Το προστατευόμενο από την διάταξη αυτή έννομο αγαθό είναι η υγεία και η σωματική ακεραιότητα του προσώπου. Στην περίπτωση αυτή με την ΑΚ 931 αποκαθίσταται μελλοντική περιουσιακή ζημία. Μάλιστα η ΑΚ 931 εντάσσεται στο υποσύστημα των διατάξεων ΑΚ 928-929, οι οποίες ρυθμίζουν θέματα αποζημίωσης με περιουσιακό χαρακτήρα, λόγω της προσβολής της υγείας και σωματικής ακεραιότητας του παθόντος. Εξάλλου, πριν την τροποποίηση της με τον Ν.1329/1983, η διάταξη αναφερόταν στην αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας – αύξησης της απαιτούμενης για την αποκατάσταση της παθούσας προίκας. Περαιτέρω, οι δυσμενείς συνέπειες της αναπηρίας ή παραμορφώσεως στο μέλλον του παθόντος κατά την διάταξη του άρθρου 931 ΑΚ, έχουν περιουσιακό-οικονομικό χαρακτήρα και θα αποκατασταθούν μέσω της ΑΚ 929 εδ. α', εφόσον προσδιορίζονται ακριβώς και αποδεικνύονται, ή της ΑΚ 931 εφόσον είναι αδύνατο να προσδιοριστούν και να αποδειχθούν, εφόσον έχουν όμως και μη περιουσιακό χαρακτήρα, οι οποίες βέβαια θα αποκατασταθούν μέσω της διάταξης ΑΚ 932.

Τέλος, η κατά την ΑΚ 931 αξίωση, σύμφωνα με την κρατούσα πλέον νομολογία «έρχεται» να επιδικάσει ένα εύλογο χρηματικό ποσό, με σκοπό να αντιμετωπιστούν οι συχνά ανυπέρβλητες δυσχέρειες προσδιορισμού αλλά και αποδεικτικές δυσχέρειες της μέλλουσας ζημίας και του συγκεκριμένου ύψους αυτής, τις οποίες θέτει η ΑΚ 929 εδ. α'. Θα καλύψει επομένως – προσπαθώντας ταυτόχρονα να εξομαλύνει δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις που θα επιφέρει η αναπηρία ή παραμόρφωση στο μέλλον του παθόντος – εκείνη τη μέλλουσα περιουσιακή ζημία που είναι αδύνατον να προσδιορισθεί επακριβώς, όπως απαιτεί η ΑΚ 929 εδ.

α', καθώς παρότι βέβαιο ότι θα υπάρξει, είναι πολύ δύσκολο αν όχι αδύνατο να προβλεφθεί με ισχυρή πιθανότητα, να προσδιοριστεί και να αποδειχθεί. Όπως προκύπτει, λοιπόν, σίγουρο είναι ότι η αναζήτηση του αληθούς νοήματος και του ακριβούς πεδίου εφαρμογής της ΑΚ 931 πρέπει να γίνει παράλληλα με την ερμηνεία των διατάξεων ΑΚ 929 και ΑΚ 932.

Ενδεικτική βιβλιογραφία και αρθρογραφία

- Βαθρακοκοίλης Βασίλης, Αναλυτική Ερμηνεία - Νομολογία Αστικού Κώδικα, Α' Τόμος, Αθήνα 1989
- Βαθρακοκοίλης Βασίλης, Ερμηνεία Νομολογία Αστικού Κώδικα (ΕΡΝΟΜΑΚ) κατ' άρθρο – Ειδικό Ενοχικό, Αθήνα 2006
- Βιδάλης, σχόλιο στην ΠΠρΒερ 12/1957, Αρμενόπουλος 1957, σελ. 412
- Βοσινάκης στον ΑΚ Γεωργιάδη - Σταθόπουλου, Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία - Π.Ν. Σάκκουλας, 1982, άρθρο 931
- Γεωργιάδης Σ. Απόστολος – Σταθόπουλος Μιχάλης, Αστικός Κώδιξ Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομολογία - Βιβλιογραφία, Τόμος IV, Ειδικό Ενοχικό (άρθρα 741-946), Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία - Π. Ν. Σάκκουλας, 1982
- Γεωργιάδης Σ. Απόστολος, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, ΣΕΑΚ, Άρθρα 1-946, Τόμος I, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία - Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2010
- Δεληγιάννης Ιωάννης - Κορνηλάκης Πάνος, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, III, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία - Π. Ν. Σάκκουλας, 1992
- Δωρής Φίλιππος, σχόλιο στην ΑΠ 840/1998 ΤΜΗΜΑ Δ', Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών, 1999, σελ. 758
- Καράκωστας Ιωάννης, Το δίκαιο των αδικοπραξιών ΑΚ 914-938, Νομική Βιβλιοθήκη 2014
- Καράκωστας Ιωάννης, Ειδικό Ενοχικό 741-946 ΑΚ, Ερμηνεία – Σχόλια - Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2009
- Καρσαλίδου - Ονουφριάδη Μαρία, Αποζημίωση επί μονίμου αναπηρίας ή δυσμορφίας (ΑΚ 931), Σύγχρονος Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου, 2006
- Καυκάς Κωνσταντίνος, Ενοχικό Δίκαιο, 1982, 6^η έκδοση
- Κλάππας Ηλίας, Πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις αναφορικά με τον χαρακτήρα και τις προϋποθέσεις επιδίκασης της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 ΑΚ, Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου 2009, ΠειρΝομ 2009, σελ. 289
- Κορνηλάκης Πάνος, Επίτομο ειδικό ενοχικό δίκαιο, Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία - Π. Ν. Σάκκουλας, 2000
- Κορνηλάκης Πάνος, Ειδικό ενοχικό δίκαιο I, 2^η έκδοση, Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία - Π. Ν. Σάκκουλας, 2012
- Κορνηλάκης Παναγιώτης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο I, 1^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002

- Κρητικός Αθανάσιος, Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, Συμπλήρωμα, Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία - Π. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2014
- Κρητικός Αθανάσιος, Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, 4^η έκδοση, Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία - Π. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2008
- Κρητικός Αθανάσιος, Το άρθρο 931 ΑΚ. Μία περιττή διάταξη; Σκέψεις και προβληματισμοί σε τιμητικό τόμο (γενέθλιον) Απ. Γεωργιάδη, Αθήνα 2006
- Κρητικός Αθανάσιος, ΕλλΔνη 1990, σελ. 777, σχόλιο στην ΑΠ 1320/1988
- Μπέης, σχόλιο στην ΕφΛαρ 694/1996, Δίκη 29, σελ. 281
- Ονουφριάδης Ον. Το τροχαίο ατύχημα, 1999
- Αχιλλέας Παπαδόπουλος, Διπλωματική εργασία με τίτλο Ζητήματα υπολογισμού της αποζημίωσης στην αδικοπρακτική ευθύνη, Πορίσματα από την επισκόπηση της ελληνικής νομολογίας, Η ζημία από αναπηρία ή παραμόρφωση: ερμηνευτική προσέγγιση της ΑΚ 931, σελ. 118 επ..
- Περάκη Βιργινία, Νομικό Βήμα, Ιούνιος 2015, τόμος 63, τεύχος 5, σελ. 992 επ., σχόλιο στις ΑΠ 150/2015 (Δ' Τμήμα) και ΑΠ 182/2015 (Β2' Τμήμα)
- Σπυριδάκης, σχόλιο στην ΕφΑθ 996/1976, ΝοΒ 1976, σελ.737
- Σπυριδάκης, Σκέψεις για την αποζημίωση κατά την ΑΚ 931, Επι.Δικ.ΙΑ, 2004, σελ.7
- Σταθόπουλος Μιχάλης, Επιτομή Γενικού Ενοχικού, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004
- Τριάντος Νικόλαος - Βαφειάδου Παναγιώτα, Αποζημίωση από τροχαία ατυχήματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
- Φίλιος Παύλος, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, τόμος ΙΙ